

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

ÇOCUK YETİŞTİRME DEĞERLERİNE İLİŞKİN
EBEVEYN VE ERGEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike SARIKAYA

İstanbul

Mayıs -2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

ÇOCUK YETİŞTİRME DEĞERLERİNE İLİŞKİN
EBEVEYN VE ERGEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike SARIKAYA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kadir CANATAN

İstanbul

Mayıs- 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

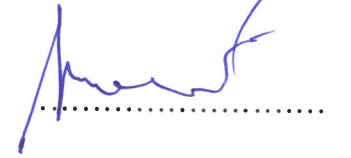
Danışman Prof. Dr. Kadir CANATAN

Üye Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ

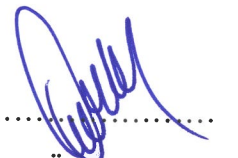

Üye Doç. Dr. Lütfi SUNAR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Çocuk Yetiştirme Değerlerine İlişkin Ebeveyn ve Ergen Görüşleri” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Melike SARIKAYA

ÖNSÖZ

Toplumsal yapıyı oluşturan temel kurum olarak aile, değerlerin benimsenmesinde, çocukların yetiştirilmesinde, değer eğitiminde önemli roller üstlenirler. Eğitimin ailede başladığı düşünüldüğünde, değer aktarımında, yaşatılmasında ailenin önemi açıkça görülmektedir. Günümüzde ebeveyn ve çocuk arasında ortaya çıkan sorunlar ve çözümler değer yargıların değişime uğradığını bunun sonucu olarak da kuşak çatışmasının olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın amacı; Türk ebeveynlerinin öz değerlerini, çocuklarının öz değerlerini, ebeveynlerin değer eğitimi sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştığını, çocuk ve ebeveyn ilişkisini, çocukların sorunlarını, okuldaki değer eğitimi ve ebeveynlerin çocuk algılarını derinlemesine analiz etmektir. Bu araştırma Türk toplum analizine, aile sosyolojisi alanında yapılan çalışmalara ve konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın her aşamasında görüş ve önerileri ile yol gösteren, değerli danışman hocam Prof. Dr. Kadir CANATAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Melike SARIKAYA

ÖZET

ÇOCUK YETİŞTİRME DEĞERLERİNE İLİŞKİN

EBEVEYN VE ERGEN GÖRÜŞLERİ

Melike SARIKAYA

Yüksek Lisans, Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kadir CANATAN

Mayıs- 2019, 104 Sayfa

Çocuk Yetiştirme Değerlerine İlişkin Ebeveyn Ve Ergen Görüşleri konulu çalışmanın amacı; Türk ebeveynlerinin öz değerlerini, çocuklarının öz değerlerini, ebeveynlerin değer eğitimi sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştığını, çocuk ve ebeveyn ilişkisini, çocukların sorunlarını, okuldaki değer eğitimi ve ebeveynlerin çocuk algılarını ortaya koymaktır. Araştırma, nitel yöntemde gerçekleştirilen bir - çalışmadır. Çalışma İstanbul ili Bahçelievler ilçesinde ikamet eden 20 ebeveyn ve 20 çocuk ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyeti, toplumsal konumu, aile yapısı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi de dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Çalışmada elde edilen ana bulgular ve sonuçlara göre ebeveyn ve çocukların öncelikledikleri değerler arasında benzerlik olduğu kadar farklıların da olduğu görülmektedir. Çocukların dürüstlük, dindarlık, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörüyü önemli değerler olarak ifade etmesi ebeveynlerin değer sıralaması ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Burada ebeveynlerin değer eğitiminin çocuklar üzerindeki etkisi ve çocukların istediği değerlerin aile tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda çocukların bağımsızlık değerini öncelemesi, ebeveynlerin ise bu değeri önemsiz görmesi kuşak çatışmasının olduğunu göstermektedir. Çocukların en önemli isteklerinden biri; anlaşılmaktır.

Günümüzde değerler dönüşüm içerisindedir ve bu durum çocuk ve ebeveyn ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Popüler kültür, çocukların beklentilerinde artışa neden olmuş, ihtiyaç fazlası şeylere yönlendirerek çocukları tüketim aracı olarak

kullandırmaktadır. Türk kùltürü açısından aile, yetiştirme değerleri, çocuğun eğitimi önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, aile ile birlikte okula da büyük sorumluluk düşmektedir. Bu anlamda gelecek nesillerin sağlıklı değerlerle yetişebilmesi için eğitim sisteminde “değer eğitimi” bir başlık olarak alınıp bu yönde yöntemlerin geliştirilmesinin faydalı olabileceği düşünölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Değer, Yetiştirme Değerleri, Değer Eğitimi, Kuşak Kavramı

ABSTRACT
PARENT AND ADOLESCENT VIEWS
RELATED WITH CHILD REARING VALUES

Melike SARIKAYA

Master, Sociology

Thesis Advisor: Prof. Dr. Kadir CANATAN

May-2019, 104 Page

The subject of the work is to investigate the eigenvalues of Turkish parents, the children's eigenvalues, the experienced problems of parents in the value education, child and parent relationship, child's problem, value education in the school and child perception of parents. The research has a qualitative study. 20 parents and 20 children residing in the city of Istanbul have been interviewed in the study. Gender, social position, family structure, education level, income rate of participants take into account analyzed.

According to the findings and results of the study, there are similarities and differences between the values of parents and children. Children generally attach importance to this values; honesty, religion, respect and tolerance to other people so, has been detect to be compatible with the parents value order. It is detected that the values attaced importance by children are effective on the values education of the Turkish families. At the same time, children prioritize to the independence value but according to parents this value insignificant. So, generation conflict seen. One of the most important requests of children is to be understood by parents.

Values are in transformation and this situation negatively affect the relationship between child and parent in today's society. Populer culture has caused an increase in the expactations of children so children turn to comsumption. Rearing values has an important place in terms of Turkish culture. So, family and school has great

responsibility. Value education methods should developed for the growth of future generations with healthy value.

Key Words: Family, Value, Rearing Values, Generation Concept

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Problemi	3
1.4. Araştırmanın Yöntemi	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
AİLE VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM	5
2.1 “Bir Sosyal Kurum Olarak Aile”	5
2.1.1. Ailenin Tanımı ve Özellikleri	8
2.1.1.1. Ataerkil Aile (Geleneksel Geniş Aile).....	11
2.1.1.2. Çekirdek Aile.....	13
2.1.1.3. Günümüzde Aile.....	15
2.2. Ailenin Değişimi	17

2.2.1. Üç Aile Modeli Bağlamında Değişim.....	22
2.3. Ergenlerin Genel Özellikleri	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
DEĞER OLGUSU	28
3.1. Değer Kavramı	29
3.2. Değerlerin Özellikleri	34
3.3. Değerlerin Değişimi	36
3.4. Aile ve Değerler	39
3.5. Yetiştirme Değerleri.....	41
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	48
YÖNTEM	48
4.1. Türk Ebeveynlerinin Değer Eğitimi ile İlgili Çalışmalar.....	48
4.2. Araştırma Modeli	59
4.3. Evren ve Örneklem	59
4.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	61
4.5. Verilerin Analizi.....	62
BEŞİNCİ BÖLÜM	63
BULGULAR VE YORUMLAR	63
5.1. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Değerleri	64
5.2. Yetiştirme Sorunları	66
5.3. Ebeveynlerin Çocuğa Bakışı	70
5.4. Aile ve Okul İlişkisi	72

5.5. Çocukların Yetiştirme Değerleri	74
5.6. Çocuk ve Okul İlişkisi.....	78
5.7. Çocukların Sorunları	80
5.8. Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi.....	82
ALTINCI BÖLÜM	85
SONUÇ VE ÖNERİLER	85
6.1. Sonuçlar	85
6.2. Öneriler	89
KAYNAKÇA	91
EKLER.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	104

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Değerler, insan yaşamına yol gösterip, yanlış ve doğruyu ayırt etmede etkin olan norm ve davranışların göstergesidir. Değerler davranışlara yön verir. Hayatın her yerinde her zaman zihindeki çeşitli değerlerle harekete geçilir. Aile ise toplumun devamını sağlayan; bireylerin kimlik ve kişiliklerinin oluşmasında, toplumsallaşp topluma uygun üyeler haline gelmelerinde öncülük eden önemli bir kurumdur. Türk toplumunda aile, insani değerlerin ve kültürün devamlılığını sağlamakta öncü ve belirleyici bir role sahiptir. Bireyin sosyalleşmesi ilk olarak ailesi aracılığıyla gerçekleşmektedir. Aile ve çocuk arasında başlayan bu iletişim sonucu çocuğa toplum kurallarına uygun bir yaşam standardı öğretilir. Bu yüzden aile değer eğitimi açısından en temel ve önemli kurumdur.

Aile kurumu, değer yargıların aktarımında önemli sorumluluğa sahiptir. Çocukların doğumundan itibaren her türlü eğitimin ailede başladığı göz önünde bulundurulursa, değer eğitimi konusunda ailenin önemi daha anlaşılır olmaktadır. Bu kapsamda tez çalışması “Türk Ebeveynlerinin ve Çocuklarının Yetiştirme Değerlerini” incelemeye yöneliktir. Türk ailesindeki değerler, ebeveynlerin çocuklarını hangi değerler üzerine yetiştirmek istedikleri ve çocukların önemsedikleri değerler ortaya konulmuştur. Sosyal bir çevre içinde yerini alan birey, o çevreyle uyumlu bir birliktelik için öngörülen değerleri benimsemek ve onlara uymak durumunda kalmaktadır. Değerler hem toplum için hem de aile kurumu açısından oldukça önemlidir. Çünkü aile kurumu, değerlerin yaşatılmasıyla sağlıklı bir biçimde var olmaktadır. Değerler toplumun ihtiyaçlarını karşıladığı sürece var olurlar. Eğer toplumun ihtiyaçlarına cevap vermezlerse, yeni değerler oluşur. Bu değişime toplum rahatlıkla uyum sağlayabilmektedir. Fakat yozlaştırılan değerler zamanla çözümlere yol açar. Yozlaşma kelime olarak; gerilemek, bozulmak, iyi yönlerini kaybetmek anlamına gelmektedir (Kılıç, 2012:45-47). Dolayısıyla ailenin değerler yapısı da bu

bozulmalardan etkilenecektir. Bu açıdan aile öz değerlerin hayata geçirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Çalışma, Türk ebeveynlerinin ve çocuklarının yetiştirme değerleri ile sınırlıdır. Araştırmada yer alan önemli kavramların başında yetiştirme değerleri gelmektedir. Yetiştirme değerleri, ailenin öz değerleri ve çocuklarının öz değerlerini açıklar niteliktedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Değerler eğitimi öncelikli olarak ailede başlar daha sonra çevrenin de etkisiyle de değişebilir. Değerler, çocuklardaki iyi tarafı ortaya çıkarmayı ve kişiliğini bütünüyle geliştirmeyi amaçlar. Sevgi, saygı, dürüstlük, dayanışma, paylaşma, mutluluk, sabır, cesaret ve sorumluluk gibi değerlerin ailede, okulda doğru tarzda öğretilmesinin toplumsal yaşamda ortaya çıkan olumsuzlukları azaltan bir işlev olarak görülebilir. Bununla birlikte değerler, toplumdan topluma ve zaman içinde değişmesi kaçınılmazdır. Toplumlar, çocukların değerler doğrultusunda bazı davranışların sergilenmesini önemser. Örneğin; sevgi, saygı, dürüstlük, dostluk, paylaşma, dayanışma, temizlik ve benzerleri, hemen her toplumda önemsenen toplumsal değerlerdir.

Değerler toplum için değerli olduğu için, bu değerlere uygun davranan insanlar da toplum gözünde değerli kabul edilir. Değişen toplumla birlikte değerler de dönüşüme, değişime uğramaktadır. Buna bağlı olarak çalışmadaki temel amaç; ebeveyn ve çocukların öncelikledikleri değerlerin analizi ve iki kuşak arasındaki değerlerin farklılıklarını ortaya koymaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Araştırma öncelikli olarak yetiştirme değerleri ile alakalı önemli bulguları içermektedir. Değerler ile ilgili çalışmalar genellikle eğitim ve öğretim alanındadır. Ancak ebeveynlerin ve çocukların değer eğitimi konusu araştırılması gereken bir konudur. Yapılan çalışmalara bakıldığında yetiştirme değerleri ve değer eğitimi konusu okul, öğretmen ile ilişkilendirilmektedir. Hâlbuki üzerinde durulması gereken

bir konu da ailenin değerler üzerindeki etkisidir. Erol Güngör-Değerler Psikolojisi, Mustafa Aydın-Gençlerin Değer Algısı, Bülent Dilmaç-Değerler Eğitimi konularında çalışma yapmıştır ama görüldüğü gibi çalıştığımız konu ile ilgili spesifik bir çalışma yoktur. Dolayısıyla ebeveynlerin ve çocuklarının yetiştirme değerleri ile ilgili çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk Yetiştirme Değerlerine İlişkin Ebeveyn Ve Ergen Görüşlerini inceleyen çalışmamız, mevcut literatüre, aile sosyolojisi alanında yapılan çalışmalara önemli bir katkı sağlamakla birlikte değer eğitimi üzerine yapılacak olan yeni çalışmalara da fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Problemi

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problemi şu şekilde tanımlanabilir: Anne-baba ve çocukların yetiştirme değerlerine ilişkin görüş ve tutumları arasındaki farklar ve benzerlikler nelerdir?

Bu soruya cevap verebilmek için aşağıda alt sorular oluşturulmuştur.

- 1) Türk ebeveynlerinin öz değerleri nelerdir?
- 2) Çocukların öz değerleri nelerdir?
- 3)Türk ebeveynleri değer eğitimi sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadır?
- 4) Çocukların öncelikledikleri değerler ile ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmek istedikleri öz değerleri arasındaki farklar nelerdir?

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, biri literatür araştırması diğeri saha araştırması olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak veri kaynağı olarak ulaşılabilen makaleler, kitaplar lisansüstü tezler, internet veri tabanları, süreli yayınlar taranmıştır. İkinci olarak, İstanbul'da ikamet eden ebeveyn ve çocuklarıyla 40 adet mülakat yapılmıştır. Araştırmanın birimi aile'dir. Başka bir deyişle 20 ailede hem ebeveynlerle hem de çocuklarıyla derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşmeler ebeveyn ve çocuk ile farklı zamanlarda yapılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- a) Bu araştırma İstanbul ili Bahçelievler ilçesinde yaşayan 20 aile ile sınırlıdır. Dolayısıyla araştırmaya dayalı olarak genellemeler yapılamaz.
- b) Araştırmanın kapsamı; Türk ebeveynlerinin yetiştirme değerleri ve çocuklarının değerleri, aile ile çocuk arasındaki öncelenen değer farklılıklarının incelenmesidir. Çalışma nitel bir özelliğe sahip olduğundan genellenebilir sonuçlar elde etmeyi amaçlamamaktadır. Elde edilen veriler ise oluşturulmuş mülakat formunda yer alan sorulara ebeveynlerin ve çocukların verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.
- c) Bu araştırma literatür ve mülakatlardan oluşmaktadır.

1.6. Tanımlar

Aile: Aile sözcüğünün birçok anlamı vardır. Fakat en genel anlamıyla aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki birlik olarak tanımlanır.

Değer: Değer kavramı birçok şekilde tanımlanmakla birlikte en genel anlamıyla şöyle tanımlanabilir; insanın doğru ve yanlış ayırmasını sağlayan, toplumu yaşanılır kılan ölçütlerdir. Değerler davranışlara rehberlik yapar. İnsanların tutum ve davranışlarını belirlemede, biçimlendirmede ve yönlendirmede önemli bir rolü bulunmaktadır.

Yetiştirme değerleri: Yetiştirme sürecinde aktarılan değerlerdir. Bireylerin yaşam içerisindeki davranışlarını sorgulayan, insanları olumlu yönde destekleyen ve daha güzel, yaşanabilir yarınlar için insanda bulunması gereken değerlerdir.

Değer eğitimi: Araştırmada değer eğitimi; kendi kültürünü, öz değerlerini, öğrenip yaşayıp davranışa aktarmak anlamına gelmektedir. Davranışa dönüşen her değeri de toplum içerisinde insanlara yansıtmaktır.

Kuşak kavramı: Aynı tarihsel zamanda, aralıklarda doğan, ekonomik ve sosyal hareketlerden oluşmuş zaman aralıklarına veya belli bir sosyal gruba dahil olanlar için kullanılan tanımlamalara kuşak-jenerasyon denilmektedir (Adıgüzel O., Batur H.z. ve Ekşili, N., 2014:166).

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

2.1 “Bir Sosyal Kurum Olarak Aile”

Aile, bütün toplumlarda var olan en temel kurumdur. Bu var oluş ve işlevler; zaman içerisinde geçirilen değişim, ona atfedilen önem açısından toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Buna rağmen aile kurumu, bütün toplumlar için o toplumun bir modeli niteliğindedir. Bütün toplumlar için toplumun en temel yapı taşı ve küçük bir örneği olan aile, Türk toplumu için diğer kurumları etkileyen ve şekillendiren eksen kurum özelliğine sahiptir. Anayasamızın 41. maddesinde de ifade edildiği gibi “Aile Türk toplumunun temelidir”. Temel kurum olarak aileye atfedilen anayasal önem de aileyi diğer toplumsal kurumların yanında ayrıca önemli kılmaktadır (Zabun, 2009:98).

Aile; eğitim, siyaset, din, ekonomi gibi bir kurumdur. Aileyi bir kurum olarak nitelendiren ve tanımlayan sosyologların yaklaşımının ne olduğunu anlayabilmek için kurumun ne olduğunu kısaca açıklayalım. Bu aynı zamanda ailenin işlevlerinin anlaşılmasını da sağlayacaktır. Kurum; kişilerin bazı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirdikleri rol ve ilişkiler bütünü içermektedir. Temel ihtiyaçlar ise, temel fizyolojik, psikolojik ve toplumsal örüntüler bütünüdür. Toplumsal kurumu oluşturan şey ise bilinçli, amaçlı olarak toplum tarafından kabul görülen davranışlardır. “Evlilik, nikâh, boşanma, gelin, damat, karı-koca, çocuk, anne, baba, kardeş, ev, sevgi, sadakat, aşk, mutluluk, sözlü veya fiziksel şiddet, ihanet, akrabalar...” biçiminde sıralanan kavramların insanların bazı fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları oluşturmaktadır. Bunlar toplum içerisinde ilişkiler bağına sağlamaktadır. İşte bu, “aile”dir. Ev, sevgi, mutluluk... gibi şeyler ailenin dışında başka şeylere göre de konumlandırılabilir. Tüm bunlar ve bu konumlanmaların oluşturduğu ilişkiler ağıyla birlikte de başka yapılar oluşabilir. İşte her bir yapı, sosyolojik anlamıyla bahsedilen bir “kurum”u oluşturmaktadır (Sekam, 2013:26).

Ailenin temel işlevleri; bireyin sosyal, psikolojik ve ekonomik ihtiyacını karşılama, neslin devamını sağlama, üretim ve tüketim birimi olma, kimlik kazandırma, kişilik şekillendirme ve değer kazandırma gibi sorumlulukları yerine getirmektir. Buna bağlı olarak sosyal kurumun temel unsurunun da aile ekseninde ele alındığı söylenilebilir. Çünkü aile çocukların sosyalleşmesinde, eğitiminde ve değer yarguların aktarımında oldukça önemli işleve sahiptir.

Aile kurumunu önemli olarak gören sosyal bilimciler aile ile ilgili farklı tanımlar öne sürmektedir. Bu tanımların içerisinde en kuşatıcı olanı dikkate alarak örnek verelim; Aile, “içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, ana-baba ve çocuklar, aile biçimine göre başka yakınlar arasında belirli bir ölçüde içten sıcak güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı toplumsal bir kurumdur” (Ozankaya, 1984: 281).

Aile kurumun temel özelliklerini şu şekilde belirlemek mümkündür (Gökçe, 1976: 49-50):

1. Aile evrensel özelliği taşımaktadır; her toplumda ve sosyal gelişimin her aşamasında yer alır.
2. Aile duygusal bir temele dayanır; Bunlar, annelik, nesli devam ettirme arzusu, arkadaşlık ve ebeveynlik duygularıdır. Bu duygular, toplumsal ilişkiler sonucuna bağlı olarak ikincil duygularla kuvvetlenmektedir.
3. Aile bireyleri yönlendirme ve şekillendirme özelliğine sahiptir; Çocuğun kimlik, kişilik yapısı aile içinde şekillenir. Aile üyeleri bireyin hem sosyal hem de zihinsel alışkanlıklar kazanmasını sağlar.
4. Ailenin kapsamı sınırlıdır; Aile biyolojik şartlar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahiptir. Şekillenmiş sosyal yapıların en küçüğüdür.
5. Aile sosyal yapıda çekirdek özelliği taşır; Aile, tüm toplumlarda temel yapıtaşını niteliğindedir. Sosyal yapıyı aile üniteleri oluşturur.

6. Ailede her üyenin sorumluluğu vardır; Aile, üyelerinden diğer birliklerden farklı olarak çok sayıda ve devamlı isteklerde bulunur. Ailenin üyelerinden beklentisi ve görevi yaşam boyu varlığını devam ettirmektedir.

7. Aile bazı sosyal kurallarla çevrilidir; Aile, sosyal tabular ve kanuni yasalar ile şekillenen sosyal bir düzendir.

Aile kurum olarak; devamlılık ve evrensellik özelliği göstererek sürekli bir yapıya sahiptir. Parsons'a göre, "Aile, toplumsallaşmanın aracı olarak, eski değerleri yeni kuşaklara aktaran önemli bir mekanizmadır. Böylece toplumsal düzen güvence altına alınarak devam etmiş olur. Ancak Poster'e göre Parson'ın yeniden üretimin ve değişimin önemini azalttığı düşünülen bu görüşe göre, genel olarak bütün ailelerin çekirdek aileye ait olan birkaç toplumsallaştırma mekanizmasına indirgenmesi, kurumları değişmeyen ve değişmez olarak gösterilmesi yanlıştır"(Parsons, 1989:113). Parsons'ın bu görüşü birçok sosyolog tarafından kabul edilmese de bazı tarihçiler tarafından da desteklenmekte ve kullanılmaktadır. Parsons'ın bu kuramından faydalanırken yine de yetersiz bir kavramsal araç olarak yadsınacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. "Bir yandan, çekirdek aile sanayileşmeden önce başlamıştır, öte yandan sanayileşme doğrudan doğruya ve toplumun tüm düzeylerinde çekirdek ailenin kurulmasıyla sonuçlanmamıştır. Modernleşme kuramı toplumsal değişimi tek bir yönde açıklar. Ne var ki aile, tarihinin doğrusal, sürekli ve tek bir görünümü olamaz; ekonomi ve aile arasında bire bir eşleşme yoktur ve çekirdek aile özelliklerinin diğer aile türleri için bir gösterge ve standart olacak ayrıcalıkları bulunmamaktadır" (Poster, 1989:117-118).

Sosyolojide en çok kullanılan yaklaşımlardan biri de yapısal işlevselciliktir. Yapısal işlevselci yaklaşıma göre toplumun çekirdeği bireylerden oluşur. Tek tek bireylerin bütünlüğü de alt sistemleri oluşturur. Alt sistemlerin işlevsel bütünlüğü ise sistemi meydana getirir. Yani birey işlevselci bir role sahiptir. Alt sistemlerin ortak amacı toplumu korumak ve bir arada tutmaktır. Alt sistemler görevini yerine getirirse uyum devam eder, eğer getirmezse düzen tamamen bozulur hatta çöker. Bahsedilen yapı toplumun en önemli ögesi olan aile kurumudur. İşlevselci yaklaşıma göre de toplumda değişiklik yaşıyorsa aile de bundan etkilenir. Dolayısıyla aile her alanda temel ve önemli bir sosyal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak aile, toplumun devamlılığını sağlayan ve korunması gereken en önemli sosyal kurumdur. Günümüzde toplumun yapısının değişmesiyle, aile yapısında da değişimler meydana gelmektedir. Yani, toplumda olan değişimler aileyi etkilemekte ailede olan değişimler de toplumu etkilemektedir. Her tür değişime rağmen de aileye ilişkin normlar ve değerler devam etmektedir.

2.1.1.Ailenin Tanımı ve Özellikleri

Bir toplumun yapısını oluşturan, ilişkilerini belirleyen belirli toplumsal kurumlar bulunmaktadır. Toplumsal kurumların; toplumdan topluma değişen, aynı toplum içerisinde her birinin ayrı fonksiyonu ve ayrı rolleri vardır. Bu toplumsal kurumlardan en önemlisi diğer kurumlara temel teşkil eden önemli bir fonksiyon üstelenen kurum aile'dir. Aile kavramı için genel bir tanım yapılması mümkün değildir. Aile tanımı ile ilgili birçok tanımlar bulunmaktadır. Ve bu tanımlar aileyi farklı kategori içerisine dahil etmektedir. Tanımlardan her biri aileyi; sosyal hayatın temeli olarak kabul etmektedir. Bununla beraber, aileyi sosyal bir kurum, sosyal bir grup, sosyal bir birlik, bir topluluk ve hatta önemli sosyal bir yapı şekli olarak ayrı kalıplar içinde değerlendirmektedir (Gökçe, 1976:46-47). Ailenin farklı şekilde tanımlanması onun her toplumda ve aynı toplumda değişik yapı ve özelliklere sahip olmasının göstergesidir.

Türk Dil Kurumu'nda Aile sözcüğü şu şekilde yer almaktadır; “1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; 3) Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; 4) Halk ağzında: Eş, karı; 5) Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü ve 6) Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya” (Tdk,2018). Bununla ilgili olarak bir başka tanım ise; bireyler arasında evlilik veya kan bağı yoluyla akrabaları birbirine bağlayan (anne, baba, kardeş ve çocuk gibi) soy dizilimidir.

Sosyal bilimlerde aileyi tanımlamada iki farklı yaklaşım vardır. İlk olarak; Aileyi işlevleri bakımından tanımlar ve aileyi sosyal bir kurum olarak gören bakış açısidir. Bu ilk bakış açısına göre sosyal kurum olarak aile; neslin devamı, çocukların kimlik,

kişilik ve değer kazanımı, yetiştirilmesi, cinselliğin kontrol altına alınması, kültür ve statülerin öğretilmesi, güven ortamının sağlanması gibi birçok işlevi yerine getirmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olarak tanımlanan aile, bu bakış açısına göre işlevlerini yerine getirdiği ölçüde varlığını, devamlılığını sağlamaktadır (Sarı, 2016:23). Modernite ve sanayileşme ile birlikte ailenin işlevleri dönüşmüştür. Bu dönüşümler neticesinde ailenin yapısı da değişmektedir. Ailenin işlevlerine ihtiyaç duyulmadığı durumda, ailenin yapısı bozulmakta ya da parçalanmaktadır (Johnson, 2000: 118).

Sosyal bilimlerde aileyi tanımlamadaki ikinci bakış açısı ise; biyolojik temelli yaklaşımdır. Bu yaklaşım, antropolojik ihtiyaçtan doğmuştur. Kan bağıyla yakınlık dereceleri olan, bir araya gelerek üreyen çiftlerin oluşturduğu ve zaman zaman farklı formlar alan antropolojik bir birliktir (Jary ve Jary, 2000:206). Aile tanımlaması toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir. Yapılan her tanım da aileyi farklı bir kategori içerisine sokmaktadır.

Engels ailenin dört aşamadan geçtiğini belirtmektedir. Engels'e göre, ilk aşama "Kandaş Aile" dir ve bu aşama günümüzde ortadan kalkmıştır. İkinci aşama; "Ortaklaşa Aile" dir. Bu da örgütlenmenin ilk adımıdır. Kandaş ailenin bir ileri aşaması sayılmaktadır. Burada karındaş kardeşler arasında cinsel ilişkilerin yasaktır. İkel aileler birkaç kuşak sonra bölünerek değişime uğrayan ailenin başlıca özelliği; belirli bir aile çerçevesi içerisinde erkekler ile kadınların karşılıklı ortaklığı olan ama karşı cinsten eşlerin önce karındaş sonra daha uzak kardeşlerin dışlanmış buldukları bir aile kuruluşunun klasik biçimidir. Engels'e göre, bu aile biçimi akrabalık dereceleriyle de tam bir doğruluk göstermektedir. Grup halinde evlenmeler imkânsız hale gelince üçüncü olarak; "İki Başlı Aile" ortaya çıkmıştır. Bu aşamada bir kadın bir erkekle yaşar. Ama erkek, çok karınlık ve uygun fırsatlarda kaçamak yapma hakkına sahiptir. Kadın kocasını aldatırsa da şiddetle cezalandırılır. Dördüncü aşama ise, "Tek Eşli Aile"dir. İki başlı aileden doğduğunu belirten Engels, babaları kesinlikle bilinen çocuklar yetiştirmek için, bu ailenin erkek egemenliği üzerine kurulmuş olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda çocukların mirasçılar olarak bir gün babalarının servetine sahip olma olanağını sağladığını düşünür (Engels, 1990: 29-80). Aile kurumunun, bütün toplumlarda en önemli davranış belirleyicisi ve kaynağı olarak, değişik anlayış ve biçimlerde varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Bazı sosyologlar da özellikle ilkel topluluklarda ve kırsal bölgelerdeki aile yapısını, sosyal hayatın ana şekillerinden biri olan toplulukla benzer görmektedirler. Bu tip aileler topluluğun birçok özelliklerini taşımaktadır. Kırsal bölgelerde ya da ilkel gruplar da aile üyelerinin bütün ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Eğitim ve değer kazanımı aile içinde verilir. Bunların yanında ailenin sosyalleşme ortamını oluşturmak gibi görevi de vardır. Bu açıdan aile, topluluk özelliği taşımaktadır. Sosyolojik literatürde aile genellikle toplumsal kurumlar arasında incelenir. H. E. Barnes'e göre, toplumsal kurumlar; insan toplumlarının organize ettiği bir mekanizmadır. Ayrıca insanın ihtiyaçlarına cevap verecek ve onları yönetecek bir sosyal yapıdır. Bu açıdan, evlilik, aile, devlet, hükümet birer toplumsal kurumdur (Gökçe, 1976:47).

Kıray, aileyi bir sosyal kurum olarak görmektedir. Ona göre; aile, toplumsal değişimde "Tampon işlevi" gören ve yapısal değişimler sonucu oluşabilecek kopuklukları değiştiren, güvenlik görevini de üstlenen sosyal bir kurumdur (Merter, 1990:3). Ailenin fonksiyonu ve yapısına göre birçok tanımı bulunmakla birlikte; aile, anne-baba, çocuklar ve kültüre göre değişim gösteren yakın akrabalarından oluşan, aralarında kuvvetli bağların olduğu bir bütündür.

Aynı zamanda birlik olarak da tanımlanan aile kurumu, toplumdan topluma değişiklik göstermekle beraber duygusal, ekonomik vb. alanları da bulunmaktadır (Saran, 1991:140). Bu özellikleriyle aile toplumsal açıdan önemli bir kurumdur. Aile toplumun da yeniden üretilmesinde en etkili kurumlardan birisidir. Yani toplumsal anlamda oldukça önemli bir işleve sahiptir. Toplumsallaşmayla benimsenen değerler, sağlıklı hayatın devamlılığı açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan aile, büyük sorumluluklar taşımakta, toplumu kontrol etme, üretme, yenileme işleviyle aile-toplum ilişkisi bağlamından da önem taşımaktadır.

Tüm bu tanımlardan anlaşılacağı üzere, aile her toplum için önemli görülen sosyal bir kurumdur. Dolayısıyla aile kurumu evrensellik özelliği taşımaktadır. Aile konusu üzerine yapılan çalışmalarda da, 'ailenin evrenselliği' titizlikle belirtilen bir özellik olarak görülmektedir. Aile, birey için araç olmaktan çok onun ihtiyacı ve bireyin sosyalleşme sürecinin en belirgin yaşandığı ortamdır. Neslin devamının sağlandığı ve topluma hazırlandığı bir merkezdir. Aile, eğitim, hukuk, ahlâk ve ekonomi gibi sosyal kurumların kaynağını oluşturur. Tüm bunlar toplumsal bir kurum olarak

ailenin bütün toplumlar için ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Aile ile ilgili çalışmalarda sürekli bir değişimin olduğundan bahsedilir. Bu değişimin içeriğinde ailenin değerleri, üye sayısı, yapısı gibi faktörler bulunmaktadır. Tüm bu değişimlerin kökeninde de toplum vardır. Aile, yapı ve görevleri açısından her toplumda farklılık göstermektedir. Bu tür farklılıklar sonucunda geçmişten günümüze kadar olan süreçte bazı aile biçimleri oluşmuştur. Ailenin görev ve yapısını anlayabilmek için ortaya çıkan aile türleri ve özelliklerini incelemek gerekir.

2.1.1.1 Geleneksel Geniş Aile – Ataerkil aile

Geniş aile, birçok üyeden oluşan ve akrabalık bağlarıyla varlığını devam ettiren aile yapısıdır. Bu aile yapısı anne-baba, çocuklar, kuzenler, büyük anne ve büyük babalar, kardeşleri ve eşlerinden oluşabilir. Geniş aile, geleneksel topluluklarda geçerli olmakla birlikte ataerkil aile tipi'dir. Bu aile tipi ilk olarak Eski Roma'da ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Türkçe' de ve yabancı dilde Roma ailesi de denilmektedir. Yunan, Hint, Çin ve Yahudi ailelerinde de geniş aile tipi çok görülen bir şekildir. Türkistan'daki Türk ailesinin, ataerkil aile olduğuna dair bazı bilgilere yabancı kaynaklarda rastlanmaktadır (Gökçe, 1976: 59). Geleneksel aile denilince çoğunlukla geniş, akrabalık bağlarının güçlü olduğu, dayanışmaya, birlik ve beraberliğe dayalı ilişkilerin hakim olduğu, tarıma dayalı bir yaşam tarzının olduğu, pre-modern toplumlarda yaygın olan bir aile tipi akla gelmektedir.

Geleneksel geniş ailenin birçok işlevi bulunmaktadır. Emre Kongar geleneksel geniş ailenin işlevlerini şu şekilde sıralıyor:

1.Ekonomik fonksiyon olarak; Bütün gelir tek elde toplanır, mal ortaklığı vardır ve masraf tek elden yapılır. Tarımda görüldüğü gibi geniş ailede bir ekonomik iş bölümü ve iş birliği vardır.

2.Prestij fonksiyonu; Aile içindeki bireyler tolumdaki statülerini aileden alırlar. Soyluluk, rehberlik ve meslekle ilgili sosyal statülerin kaynağı ailedir.

3. Eğitim fonksiyonu; Aile, bireylerin mesleki, dini vs. her türlü eğitiminden sorumludur ve eğitim fonksiyonunu yerine getirmeye çalışır.

4. Koruyucu fonksiyonu; Aile üyelerini korur. Bu koruma maddi ya da manevi olabilir. Ailenin sosyal sigorta fonksiyonu burada belirlemektedir. Türk toplumundaki kan davası maddi korumaya örnek verilebilir.

5. Dini fonksiyonu; Aile, üyelerine sadece dini eğitim vermekle kalmayıp, tam bir dini birlik olmak üzere üyelerinin ibadetlerini de denetler.

6. Eğlenme ve dinlenme fonksiyonu; Aile, üyelerinin sosyalleşme, dinlenme ve eğlenmelerinin en iyi şekilde sağlandığı yerdir.

7. Eşler arasında sevgiyi sağlama ve çocuk yapma fonksiyonu; Bu fonksiyon ailenin en eski ve belki de değişmemiş tek fonksiyonu olarak belirtilir (Kongar, 1970:62).

Geniş ailede din, gelenek ve görenekler, hayatın her alanında kendini yer almaktadır. Eş seçimi, çocukların isimlerinin verilmesi, evlilik törenleri, karı-koca ilişkileri olmak üzere birçok alanda dinin ve geleneğin etkisi görülür. Geleneksel toplumlarda genel olarak eş seçimine, eşlerin evlenmelerine aile büyükleri karar verir. Çocukların sayısı konusunda bir sınırlama da yoktur (Eşsizoglu, 2012:10). Geleneksel geniş ailede, çocuklar ve sayısı neslin devamını sağlama işlevi ile ekonomiye katkı bakımından çok büyük bir öneme sahiptirler. Baba bu tip aileler için büyük sorumluluğa sahiptir. Aile geçimini, çocuk ve eşinin ihtiyaçlarını karşılamalı ve çocuk büyüyünce de anne-babasına bakmakla sorumludur.

İbn-i Sina bu ailede, kadının rolünü 'erkeğin malının ortağı, malının koruyucusu, yükünün taşıyıcısı ve çocuklarının terbiyesinde güvendiği kişi' olarak tanımlar. Ona göre model kadın 'akıllı, dindar, arlı, sevecen, doğurgan, az konuşan, itaatkâr, içten güvenilir, mecliste ağır başlı, görüntüsünde ciddi, boyu posu yerinde, kendisini kocasına hizmete adanmış ve ona hizmet eden, değerlendirmesiyle kocasının azığını çoğaltan, iyi huylarıyla üzüntülerini gideren, nezaket ve kibarlığıyla dertlerine teselli olan kadın'dır. Kişi eşine karşı koruyucu tavırda olmalı, kadının bakımından sorumlu olup, güzelleştiren tutumda olması gerekir (Yıldırım, 2016:72). Kısacası, geleneksel geniş aile yapısına göre; erkek evin yöneticisi olup ve ebeveynlerinin bakımından sorumlu, kadının erkeğe hizmet etmesi erkeğin de kadının geçim sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir. Geleneksel geniş aile yapısı bir anlamda; çocukları, yuvayı, ocağı sosyal ve ekonomik dünyayı temsil etmektedir.

Geleneksel geniş ailede akrabalık kadar komşuluk ilişkileri çok önemlidir. Dayanışma ve yardımlaşma ortamı vardır. Kuzenler, dayılar, halalar, amcalar aynı aileden kabul edilir. Yeni nesillerin yetişmesinde, sosyalleşmesinde sadece anne-babanın değil, ailedeki yetişkinlerin sorumlulukları vardır. Dolayısıyla geniş aile bir güvence kaynağı olarak görülür. Aile üyelerini tehlikelere karşı korur, yaşlıların bakımını sağlar. Geleneksel toplumlarda biz duygusu hakimdir. Tek başına hareket etme, karar alma söz konusu değildir. Her konuda aile büyüğüne danışılır. Otoriter bir yapı hakim olmakla birlikte, toplumsal ilişkileri geleneklere dayalı normlar sistemi düzenlemektedir.

Geleneksel geniş aile modellerinin bazılarında aile nüfusu oldukça fazladır. Bu tür ailelerde ailenin en yaşlı üyelerinden biri yönetimi ve idareyi elinde bulundurur. Ve mallar genellikle ailenin ortak mülkiyetini oluşturmaktadır. Miras da bölünmeden ailenin en büyük çocuğuna bırakılır. Geleneksel geniş ailelerin varlığı; beraberlik, dayanışma, dini bütünlük, ekonomik birlik kısacası her türlü destek ve bağlılığa dayanmaktadır.

2.1.1.2 Çekirdek Aile

Anne-baba ve çocuklar olmak üzere iki kuşağı içine alan en küçük aile birimidir. Çekirdek aile kent ailesi olarak da tanımlanmaktadır. Sanayi toplumlarını karakterize eden en önemli vasıflardan biridir. Kentin her alanı çalışma biçimi, sosyal ilişkileri, yerleşme düzeni aile yapısını büyük oranda yansıtmaktadır. Dolayısıyla sanayi üretiminin getirdiği tüketim toplumuna uyarlanmıştır. Tüketici özelliğiyle de bilinir.

Modernleşme ile birlikte görünür hale gelen çekirdek aile, Parsons tarafından ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Parsons'da çekirdek aile ile sanayi toplumu arasında bir uyum olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, çekirdek aile sanayi toplumunun ihtiyaçlarına olağanüstü uyum sağlamaktadır. Bu uyum iki şekilde meydana gelmektedir. Birincisi; sanayi toplumlarını yansıtan ekonomik farklılaşmalar geniş aile ile bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla, çekirdek aile ile ideal bir biçimde karşılaşılır. Aile bir üretim yeri olmaktan çıkar, tüketici olur. Üretim, fabrikada gerçekleşmektedir. Yani, aileden ayrı bir yerdir. Çekirdek aile çalışma sistemi açısından geniş aile içerisinde sorun teşkil edecek olan o çatışmaları

engellemektedir. İkincisi, çekirdek aile ekonomik faaliyetlerde ve halkla ilişkilerde meydana gelen çatışmaları önüne geçmektedir. Çekirdek ailede; aile eğitim görevini çeşitli sosyal kuramlara, okullara, arkadaş gruplarına vs. devretmiştir. Bazı fonksiyonlarından uzaklaşırken bazı temel işlevini devam ettirmektedir. Bu temel işlevler; çocukların doğması, yetiştirilmesi ve yetişkinlerin şahsiyetlerinin istikrara ulaştırılmasıdır. Parsons açısından aile erkek çocuk babalık rolünü, kız çocuğu annelik rolünü uygular. Örneğin, kız çocuğu ev işini yapan kadınlık, erkek çocuk meslek sahibi olma rolünü ve yine hem erkek hem de kız çocuk tüketici rolünü aile içinde öğrenir (Yıldırım, 2016:74).

Bununla birlikte, çekirdek aile geniş aileye göre işlevlerinde daralma olan bir yapıya sahiptir. Mesela, çekirdek ailede koruyuculuk ve toplumsallaştırma yönüyle bir daralma vardır. Çekirdek ailede otoritenin erkek ve kadın tarafından paylaşıldığı yaklaşımlar da yer almaktadır. Yani baba tek otoriter, rol model konumunda değildir. Anne de çekirdek ailede önemli bir konuma sahiptir. Ayrıca anne sadece ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenen biri değildir. Anne çalışan, söz sahibi olan konuma da sahiptir. Çocuklara tanınan söz haklarının artmış, çocuklar tamamen aileye bağımlı olmaktan uzaklaşmışlardır. Bu şekilde serbestlik derecelerinin yükselmesi ile bu aile tipinin daha demokratik nitelik kazandığı söylenebilir.

Çekirdek ailenin temel işlevleri dört ana başlık altında açıklanabilir:

- 1) Kadın ve erkeğe toplum tarafından verilen görev ve rollerin en iyi yerine getirebilecekleri ortamı sağlamak;
- 2) Kadın ve erkeğin beraberliklerini, ihtiyaçlarını toplumca uygun görülen bir meşruluk çerçevesinde kabul görmek;
- 3) Çocukların doğum, bakım, eğitim, yetiştirilme ve sosyalleşmeleri için en iyi ortamı sağlamak;
- 4) Toplumun kültür birikimini, gelecek nesillere aktarılmasında öncü olmak (Sezai, 2003: 144).

Çekirdek ailenin özelliklerine bakıldığında; modernliğin idealize ettiği ve ailenin modernleşmeyle beraber kazandığı özellikler olduğu anlaşılmaktadır. Çekirdek ailedeki karı-kocanın, çocuklarıyla ilişkilerinde ve aile sorunlarıyla ilgili kararlar almada, diğer aile biçimlerine kıyasla çok daha bağımsız oldukları görüşü yaygındır.

Ama bu karı ve kocanın kendi ana-babası ve akrabalık bağlarından bütünüyle koptuğu anlamına gelmez. Çekirdek ailede otorite dağılımı “Eşitliğe” dayanmaktadır. Cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır. Mülkiyet de çocukların hepsine geçebilmektedir. Çekirdek aile yapısı, daha çok sanayi toplumlarında ya da sanayileşmeye başlamış toplumlarda görülmektedir. Bu durum sanayileşme- çekirdek aile ilişkisi konusunda, bazı tartışmalara yol açmıştır. Bazı sosyologlara göre; küçük aile modernleşme ve endüstrileşme sonrasında görülmektedir. Mesela; Parsons “Çekirdek aileyi endüstriyel toplumun bir ürünü” olarak görür. Bazı sosyal bilimciler de küçük ailenin endüstrileşme ve şehirleşme sonrasında ortaya çıkmadığını belirtmektedirler. Susmans da araştırmalarına dayanarak, endüstrileşme ve şehirleşmenin çekirdek aile oluşumunda etkisinin olmadığı görüşündedir. Diğer yandan bazı sosyal bilimciler de; küçük ailenin her dönemde ve her toplumda var olduğunu, sanayileşmenin bir ürünü olmadığını kabul etmektedirler. Araştırmacı Freyer'e göre, küçük aile; modern ve sanayileşmiş şehir hayatının şartlarından dolayı normal görülmektedir. Bununla birlikte, küçük aile tipinin, örneklerine her devirde ve her kültür aşamasında rastlamak mümkündür (Merter, 1990:10-11). Aslında gelişen sanayi devrimiyle geniş aile tamamen ortadan kalkmamıştır. Fakat çekirdek ailenin daha yaygınlaşıp gözle görülür hale geldiği söylenebilir. Araştırmalara bakıldığında çekirdek ailenin varlığından söz edilmektedir. Bu anlamda çekirdek aile, daha önce görülmekle birlikte, daha çok modern sanayi toplumlarında egemen olmuştur.

2.1.1.3. Günümüzde Aile

Günümüzde aile çeşitli boyutlarıyla, köklü değişimlerle karşı karşıya gelmektedir. 21. Yüzyılda geleneksel toplumdan modern topluma geçişte değişimlerin yaşanmasındaki en büyük etken sanayileşmedir. Sanayileşme ile birlikte aile yapısı, işlevleri ve değerleri de değişmiştir. Günümüzde endüstrileşme ile birlikte düşünce yapılarında da dönüşüm meydana gelmektedir. Değişen düşünce yapısı ve küreselleşmiş bir dünya biçiminde aile, “Tüketim birimi” olarak ifade edilmektedir. Her iki şekilde de aile; çocuklara toplumun belli sisteminin aktarıldığı, gelecekte de toplum içinde yer alacakları görevlere ve konumlara hazırlık niteliğinde olan bir okul görevini görmektedir (Giddens, 2005:197).

Günümüzde farklı bir aile kuramı oluşmuştur. Bu kuram, daha çok daralan, çekirdek ailenin biyolojik özelliğini ve önemini yitirdiğini gösterir. Başka bir deyişle, aile yapılanmasında biyolojik yöne çok fazla önem verilmediği hatta ikinci derece önem taşıdığı görülmektedir. Günümüzde aile; anne, baba ve 18 yaşından küçük çocuklardan oluşan bir yapıyı ifade etmektedir. Ancak, çağın gereği olarak görülen toplumsal değişim sonucu çekirdek aile yapısının birçok özellikleri değiştireceği veya aile tanımını daraltacağı düşünülmektedir. Örneğin, bazı toplumlardaki yeni yasal düzenlemelere göre; çocuğun vesayetinin de tartışılır hale getirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Çocuğun vesayetinin, anne aynı zamanda babaya ya da anneye mi verilmesi, yoksa sadece babaya mı verilmesi ya da sadece anneye verilmesi mi, ya da çocuk birey olarak bağımsız ve özgürlüğe sahiptir, gerektiğinde diğer toplumsal kurumların vesayeti altında olmalıdır şeklinde anlayışa doğru gidilmektedir (Aslan, 2001:104-105). Bu süreç aile yapısının bir değişime uğradığını açıkça gösteren bir olgudur.

Günümüzde aile yapısına göre, çocuk eğitiminde farklılıklar bulunmaktadır. Geleneksel aile yapısına ait toplumlarda çocuk sayısının fazla olması ekonomik yönden olumlu görülmektedir. Fakat modern yapıya sahip olan ebeveynler için çocuk sayısının fazla olması, ekonomik olarak yükümlülüklerin fazla olduğu anlamına gelmektedir. Bunun gibi sebepler modern ailelerde çocuk sayısının az olmasına yol açmaktadır. Çünkü modern aile yapısına sahip olan ebeveynler, çocuklarından herhangi bir beklentide bulunmamakla beraber, daha çok ekonomik açıdan aileler zorlanmaktadır. Aile, çocuk açısından sahip olduğu sorumluluklarını sosyal kurumlara, okullara ve arkadaş gruplarına terk etmiştir. Kurumlar; ailelerin işlevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Çocukların zihinsel ve kişilik gelişim dönemlerinde, ailenin sorumluluğunda olması gereken sosyalleştirme, yetiştirme ve değer yargıları aktarma gibi görevleri kurumlar üstlenmektedir. Bir başka sorun da teknolojinin gelişmesiyle günümüz aile içi bağların zayıflaması, değişmesi.

Çağımızda hızla gelişen teknoloji ve rekabet, tüketimin artması gibi sebeplerle aile bireyleri bireyselleşmektedir. Kariyer hedefleri, boşanmaların artması insanları yalnızlaştırmaktadır. Şüphesiz aile sosyal bir olgudur. Toplumda meydana gelen genel değişim aileyi de etkilemektedir. Aile ve yapısında oluşan çeşitlilik günümüzde normal karşılanmaya başlamıştır. Mesela, birlikte yaşama anlayışı yaygınlaşmıştır.

Giddens, günümüzde boşanma oranlarında ve tek ebeveynli ailelerde artış olduğunu, ikinci kez evlenme yoluyla daha önceki birlikteliklerden olan çocuklarla birlikte, “Yeniden kurulmuş ailelerin” oluştuğunu belirtmektedir. Aile ve evlilik günümüzde, elli yıl öncesine göre değişimler göstermektedir (Giddens, 2005:172). Bu farklılıklar kırsal ve kent yaşamı arasında daha belirgin görülmektedir.

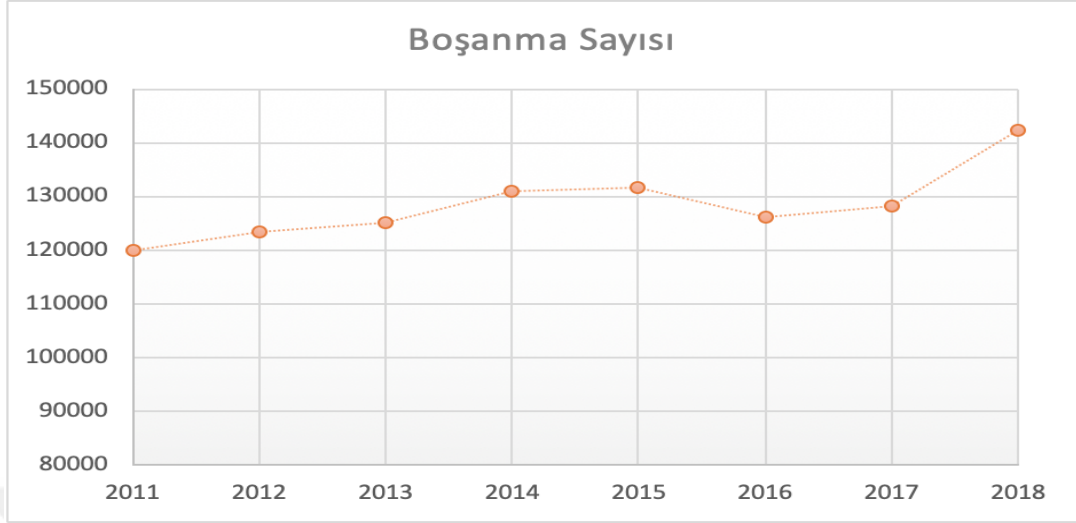
Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş kentsel kesimlerindeki yaşam tarzları ile Batı tarzı yaşam tarzları arasındaki benzerlikler olduğunu, değişimler konusunda da aynı benzerliklerin görüldüğünü ifade eden Kağıtçıbaşı; ailede kırsal kesimin beraberinde getirdikleri kültürün yansımalarına şahit olduğunu, ama bu yansımalarda değişen, modernleşen yaşam tarzına adapte edilerek dönüşümün gerçekleştiğini belirtmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010:410). Bireylerin modern toplumların fikirlerini onaylaması ve yaşam biçimi haline dönüştürmesi sonucu ailedeki değişimlere sebep olmaktadır. Ailenin kazandığı yeni anlam, işlev ve yapı günümüz toplumsalının dönüştürücü etkisini göstermektedir.

2.2. Ailenin Değişimi

Aile yapısındaki değişimler modernleşme ile birlikte görünür bir hal almıştır. Günümüzde değişim sadece ailenin yapı ve işlevlerinde değil, aynı zamanda ailenin kültürel değer ve normlarında da değişimler olmaktadır. Sanayileşme, kentleşme, toplumsal ve coğrafi hareketlilik, ev ve iş yerlerinin değişmesi ailenin yapı ve işlevinde değişimlere neden olmaktadır.

Öncelikle, aile yapısındaki değişimler yaşam döngüsünün çeşitli aşamalarında ortaya çıkmaktadır. Bu aşamalar ailenin oluşması; evlilik ve beraberlik, ailenin gelişmesi; doğum, evlat edinme ve çocuk yetiştirme, ailenin çözülmesi; üyelerin aileden ayrılması, boşanma olarak belirlenmiştir. Ailenin değişiminde öncelikle şehirleşme, gelenekselliğin yerini modernleşmenin alması, ekonomik bağımsızlık gibi durumlar ailenin çözülmesine, boşanma oranlarının artmasına sebep olmaktadır. TÜİK tarafından gerçekleştirilen boşanma sayısı ile ilgili araştırmanın bulgularına göre; geçmiş yıllarla kıyas yapıldığında 2011’de 120.000 iken günümüzde 142.448’e ulaştı. Bir önceki yıla göre de tam %10,9 artmıştır. Bu durum her yıl boşanmaların da düzenli arttığını göstermektedir.

TÜİK Boşanma Sayısı, 2011-2018

Ailenin olduğu her yerde boşanma, mevcut ihtimallerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat günümüzde görüldüğü üzere, boşanma gittikçe artan bir sosyal realite haline gelmektedir. Değişim süreci ile birlikte gelen boşanma büyük bir sorun olmaktan çıkmıştır.

Ailenin, çevresindeki değerler, yapısında ya da fonksiyonlarındaki değişimler de aile tipini etkilemektedir. Bu gibi değişimler çoğunlukla talepler ya da ailenin kendisine göre yeni bir yaşam tarzını seçmesi ve ailenin dış baskılara karşı gösterdiği tepki sonucunda oluşabilir. Modernleşme, sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği değişimlerden aile kurumu oldukça etkilenmiştir. Söz konusu değişim, ailenin yapısını değiştirmektedir. Aynı zamanda, ailenin bir takım fonksiyonlarını yerine getirmesi için toplumun desteğini almaktadır. Ancak aile; toplumda meydana gelen tarihi, sosyal-ekonomik ve siyasal olaylardan etkilenerek değişimlere uğramış olsa dahi, bir kurum olarak toplumdaki rollerini devam ettirmektedir. Ailenin bu rolleri; eğiticiğini korumacılığını, tüketiciliğini ve sosyal rollerini kapsamaktadır. Bu nedenle, aile bütünlüğünün sağlanması, aile üyelerinin haklarının korunması, ailenin sosyal güvencesinin sağlanması ve toplumun yapısal değişimine uyum sağlanarak sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bunun yerine getirilmesini sağlayacak yeni bir mekanizmanın; nasıl örgütleneceği, yasal dayanağının ne olacağı, kapsam ve hedeflerinin nasıl saptanacağı aile politikası açısından oldukça önem taşımaktadır (AAK, 1994:5-6). Aile her tür değişimden etkilenen bir kurumdur. Toplum yapısının

değişmesiyle beraber, ailelerin özellikleri de değişmektedir. Hatta yeni aile tanımları oluşmaktadır. Yeni modellerin ortaya çıktığı görülürken yeni ilişkiler tanımlanmasının ortaya çıktığı görülmektedir.

Ailenin yaşadığı bu tür değişimlere yol açan iki önemli süreç vardır: İlki; ailenin bazı işlevlerinin oluşan yeni kurumlar ve gruplar sayesinde sağlanması. Ailenin sorumlulukları ve emeği yerini, çeşitli hizmet sektörleri, ailenin sunduğu sosyal güvenliği çeşitli şirket ve kurumlar almaktadır. İkinci önemli süreç ise; değerlerin değişim ve dönüşüme uğramasıdır. Aileyi hayat tarzı ve değerler bütünü olarak ele almanın önemi burada yatmaktadır. Değerlerdeki değişim ve dönüşüm aileyi de etkilemektedir (Sarı, 2016:25). Buna en iyi örnek ise cinselliğin evlilik şartı olmaksızın yaşanabileceğine dair gelişen değer sistemi ve aşırı özgürlükçü, toplumsal denetimden bağımsız yaşama isteği sebebiyle aile kurmaya gerek duyulmamasıdır (Kaya, 2002:139).

Ailedeki işlevlerin değişimleriyle birlikte yeni aile türleri ve alternatif yaşam biçimleri oluşmuştur. Yeni aile türleriyle birlikte de ailenin bilinen tanımları da kökten değişmektedir. Örneğin, “Tek Ebeveynli Aile”; tek ebeveynli ailelerin büyük çoğunluğu kadınlardan oluşturmaktadır. Tek ebeveynli aileler, hiç evlenememiş kadınların yönetimine dayanmaktadır. Böylece çocuk doğurganlığı için evlilik şartı ve gayri meşruluk Batı toplumlarında tamamen erozyona uğrayan bir aile değeri oluşmuştur. Bununla birlikte evliliğin getirdiği sorumluluklarından kaçış da bu aile türünü oluşturan başka bir önemli olgudur. Başka bir aile türü, “Babasız Aile”dir. Bu tür aile yapısı, başkasının yerine doğum yapan taşıyıcı anne ya da babasız aileler gibi yeni kavramlar ortaya çıkarmaktadır. Bu da benzer şekilde batı toplumlarında yaşanan çökmeyi yansıtmaktadır. Bir diğer aile türü ise, “Üvey Aileler”; bu aile türünün yaygınlaşmasındaki en büyük etken, modern kent ailesinde boşanmaların yükselmesi ve yeniden evlenmelerdir. Yani, üvey aile; boşanan çiftlerin yeniden evlenerek ve çocuklarını bir araya getirmeleri sonucu oluşmaktadır. “Birlikte Yaşama” da yeni bir alternatif yaşam biçimi olarak görülebilir. Birlikte yaşama; resmi nikah olmadan yani evlenmeden beraber yaşama olarak tanımlanır. Birlikte yaşayan bireylerin çoğunluğu boşananlardan, hiç evlenmeyenlerden ve gençlerden oluşmaktadır. Birlikte yaşam biçimi, evlilik bağlarından uzak durmaya sebep olmaktadır. Birlikte yaşayarak, özgür ve ekonomik bağımsızlık daha rahat

sürdürülmektedir (Yıldırım, 2016:79-80). Aile'deki bu tür parçalanmalar ve değişimler özellikle batı toplumlarında çeşitli alternatif yaşama yollarını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde bu tür yaşam tarzları Türk toplumunda da görülmektedir. Bu durum aile tanımının hatta ailenin çökmesi olarak görülür. Yani Türk ailesinin de modernleşme hatta Batı modernliği etkisiyle beraber dönüştüğü söylenebilir. Tüm toplumlarda aile, değişimi en hızlı yaşayan toplumsal kurumların başında gelmektedir. İdeal bir aile modeli düşünürsek; çalışan bir baba, evin işlerinden düzeninden sorumlu olan anne ve çocuklardan oluşmaktaydı. Bu durum artık hemen hemen tüm toplumlarda değişime uğramıştır. Günümüzde aileler çok farklı yapılarda görülmektedir.

TÜİK tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de ülkemizde 'Tek Çekirdek Aile'den oluşan hanehalklarının oranı, 2014 yılında %67,4 iken 2018 yılında %65,3 olmuştur. Tek kişilik hanehalklarının oranı, 2014 yılında 13,9 iken günümüzde %16,1'e yükseldiği görülmektedir. Bu durum günümüz aile yapısının değişime uğradığının en önemli göstergelerinden biridir.

Aynı zamanda, 'En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan aile olarak tanımlanan Geniş aile'lerden oluşan hanehalklarının oranı ise, 2014 yılında %16,7 iken, 2018 yılında %15,8'e düşmesi de geniş aile oranının ülkemizde azaldığını, aile yapısının her yıl değişim ve dönüşüme uğradığını göstermektedir.

TÜİK, Hanehalkı Tiplerine Göre Hane Halkı Oranı, 2014-2018

Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oranı (%)				
	2014	2015	2016	2017	2018
Tek kişilik hanehalkı	13,9	14,4	14,9	15,4	16,1
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	67,4	66,9	66,4	66,1	65,3
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,1	14,3	14,2	14,2	14,1
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,6	7,8	8,2	8,5	8,9
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,1	6,2	6,5	6,7	7,0
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8

Günümüzde yaygın aile modeli çekirdek aile olmakla birlikte, çekirdek ailenin yeni bir çözülme süreci yaşadığı görülür. Boşanma oranlarında artışın olması, daha da önemlisi Tek ebeveynli aile, anne ve çocuklardan oluşan, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile oranlarının artması, aile yapısının değişime uğradığını kanıtlamaktadır. Bazı sosyologlar, geleneksel geniş aile ve çekirdek aile türlerinin değişim sürecindeki toplumlarda aile yapılarını tam anlamıyla yansıtmadıklarını savunurlar. Günümüzde yaygınlaşan ve farklı bir aile türü Ogburn'un tanımladığı "Çözülen aile" tipi olduğu ortak kabul görmüştür. Çözülen aile, yok olmaya yüz tutmuş bir aile türüdür. Endüstrileşen, modern toplumların ürünü olarak görülür. Bu kavramın ortaya çıkmasının nedeni, aile içinde eşler arasındaki ilişkinin çok zayıf bir şekilde sürüyor olmasıdır. Pollak, modernleşen toplumda meydana gelen değişim, dönüşüm ve sorunlar neticesinde "Parçalanmış aile" diye bir terim kullanmıştır. Parçalanmış ailede, aile üyelerinden biri belli sebeplerle yok olması ile oluşan aile tipidir. Tamamlanmamış aile ise; çekirdek ailenin yasal olarak hiçbir zaman kurulmamış halidir. Diğer bir ifadeyle, gayri meşru bir ilişki sonucunda meydana gelen çocuk ve annenin veya anne ya da babadan birinin çocukla oluşturduğu bir türdür (Aslan, 2001:105). Bu tür aile değişimleri, işlevsel yönden de bazı değişmelere yol açar. Bu da, işlevlerini yerine tam yerine getirememesi gibi sorunlara neden olabilir. Bununla beraber, ailenin belki de zamanla ortadan kalkması gibi bir durumu da gündeme getirebilir.

Bozkurt Güvenç "Değişen aile" kavramı üzerinde durmaktadır. Bu kavram günümüzde ailenin sonunun geldiği, yok olacağı üzerine söylenenler üzerinde ortaya çıkmıştır. Aile kurumunda birçok değişimler yaşanmıştır. Güvenç değişimler neticesinde, "Ailenin ve tekeşli evliliğin sonu mu?" sorusuna bazı yorumlar getirmektedir. Günümüzde, çekirdek aileler, anne ve çocuklardan oluşan tek eşli aileler ve aynı çatı altında yaşayıp evlenmeyen ya da sözleşme ile kurulmuş sembolik aileler bulunmaktadır. Güvenç, kadının işgücüne katılımı ve haklarının yaygınlaşması, eşitliğin sağlanması ile aile kurumunun sarsıldığını belirtmektedir. Aynı zamanda ortaya atılan "Cinsel Devrim veya Özgürlük" olgusunun hızlanarak devam ettiğini ifade etmektedir. "Bütün bu gelişmelere bakarak aile kurumunun artık işlevini/evrenselliğini yitirdiği, sona erdiği söylenemez. Ancak, toplum ve kültürdeki

bazı gelişmelere paralel olarak, aile kurumunun yapısal değişmelere uyum sağladığı ve bu sürecin gelecekte devam edeceği güçlü bir olasılıktır” (Güvenç, 2011:337).

2.2.1. Üç Aile Modeli Bağlamında Değişim

Günümüzde ailenin konumu hızla değişmektedir. Yeni aile yapıları da türlü koşulların etkisiyle de hızla dönüşmektedir. Aile, değişmekte olan toplumsal kurumların örneklerinden biridir. Bütün sosyal kurumlar gibi aile de önce yapı değişkenlerinden sonra da toplumun kurumsal düzeninden etkilenir. Bu etkilenme nedeniyle farklı gelişme düzeylerinde olan toplumlarla farklı aile tipleri oluşur. Öncelikle, en temel şekilde ele alınmaya çalışılacak konu üç farklı aile modeli çerçevesinde meydana gelen değişimdir.

Ailenin değişmesi hem olumlu hem de olumsuz boyutlar taşımaktadır. “Örneğin modernleşme ile birlikte kadın-erkek arasındaki eşitlik düzeyinde ilerleme meydana gelmiştir. Bir yandan da aile, kapitalizm ile tüketim aracı haline gelerek yozlaşmıştır. Bu sebeple, evrimci sosyologların; aile olgusunun her zaman olumlu yönde gelişip, değiştiği anlayışı doğru değildir (Yıldırım, 2016:122). Çünkü aile, toplumsal değişme sürecinde hep olumlu bir gelişme yönünde ilerlememiştir. Günümüzde aile; çeşitli kopuşlar, parçalanmalar, çeşitlenmeler ve kazanımlar ile birlikte var olmaktadır.

Aile, geleneksel yapıdan, modern yapıya dönüşmekte ve sonra da modernleşmeden küreselleşmeye doğru geçiş yapmaktadır. Bu değişme süreçlerinde parçalanmalar ve yeniliklerle birlikte devamlılıklar da bulunmaktadır. Bu anlamda Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın “Üç Aile Modeli” tanımlaması; aile değişimini açıklar niteliktedir. Çiğdem Kağıtçıbaşı “*Aile yapısında nasıl bir değişim oluyor ve neden?*” sorusunun asıl sorulması gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda, değişimin olduğunu ve değişim sürecinden aile ve bireylerin etkilendiğini savunmaktadır. Kağıtçıbaşı, “*Üç Aile Modeli*” kavramını birbirinden bağımsız ve bu ikisinden değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan duygusal/psikolojik bu bağıllık modelini, aile sisteminin ve işleyişinin farklı sosyoekonomik bağlamlardaki prototipleri oluşturduğunu belirtmektedir.

“Üç model, aile özelliklerinden farklı bileşikleri içermektedir. Bazı özellikler örtüşebilir; ancak her bir model diğer ikisinden farklıdır” (Kağıtçıbaşı, 2010:177,180). Aile geleneksel toplumdaki modern topluma geçerken değişimlerin etkisiyle biçimlenmektedir. Aile, modern ilişkiler ağı içerisinde, günümüzde de olduğu gibi yeni bir yapıya dönüştürmektedir. Bu durumda aile, sanayi üretim tarzına göre ihtiyaçlarını şekillendirmektedir. Yani, geleneksel yapıdaki tarım üretiminin maddi örgütlenme yapısından uzaklaşmaya başladığını gösterir. Kentleşme sonucu geniş aile, çekirdek ailelere dönüşmüştür. Aile imgesi, tamamen değişime uğrar. Mutlu, özgür, eşitlikçi ve bağımsız bir aile modeli üretilir. Modern toplum, bireyselleşmeyi de beraberinde getirir. Aile bireylerinin karşılıklı görev ve sorumlulukları böyle azalmıştır. Bu da beraberinde boşanmalarda artışa, anne-babanın huzur evlerine terk edilmesi ve yalnız yaşam seçeneklerini arttırmaktadır.

Geleneksel toplumda aile, sosyalleşme, eğitim ve meslek kazanma bakımından önemlidir. Fakat küreselleşen ve sanayileşen toplum aileyi, kuralsızlaştırmaya başlamıştır. Modernliğin bir sonucu olarak da aile küçülmüş ve çekirdek aile biçimi yaygınlaşmıştır. Değişen aile yapısıyla birlikte kadın olgusu da önem taşımaktadır. Geleneksel aile yapısında kadın sadece ev ve çocuk işleriyle yükümlü iken, günümüzde kadın ön planda tutulup, birçok konuda erkekler ile eşit konumdadır. Kadın, sadece anne olarak nitelendirilmeyip, aynı zamanda eğitim, çalışma, toplumsal ve siyasal katılım sağlama, karar veren bir kadın haline gelmektedir. Böylece, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik, rol farklılıkları ortadan kalkar. Ve ataerkil aile yapısı önemini yitirmeye başlar. Ailenin yaşadığını önemli değişimlerden bir diğeri de çocuk bakımı ve büyüklerin bakımının başka kurumlara terk edilmesidir. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren kreş, bakıcı gibi kurumlara bırakılmaktadır. İhtiyaçlarını karşılayamayan yaşlıların bakımı ise, huzur evlerine terk edilmektedir. Bu kurumlar, tamamen ailelerin görevlerini üstlenmişlerdir (Yıldırım, 2016:127). Dönüşen aile yapısı bireyselleşmeyi, sorumluluklardan uzak durmayı beraberinde getirmektedir. Geleneksel aile yapısı, ekonomik gelişmeyle birlikte yerini bağımlılıktan özgür ve bağımsız bir aile modeline bırakmıştır.

Değişen aile yapısı, modernleşen toplumla beraber kadının iş hayatında yer alması sonucu doğum sayısında da değişim olmuştur. Çekirdek aileye sahip bireyler özellikle anneler çocuk yetiştirme konusunda çekingen kalmakla birlikte, çocuğu

çalışma hayatları ve kariyerleri bakımından engel olarak görüyorlar. Tük verilerine göre 2001 yılında doğum sayısı 1 milyon 323 bin 341 iken 2018 yılında 1 milyon 248 bin 847 olmuştur. Bu durum doğurganlık hızının düştüğünü göstermektedir.

Doğum yapan annelerin ortalama yaşı ise 2001 yılında 26,7 iken 2018 yılında 28,9 olmuştur. Bu da günümüz aile yapısında, küçülmelerin olduğunu, kadınların aktif çalışma hayatına girmeleri, eğitim sürelerinin uzaması gibi etkenler sonucu değişimlerin olduğu anlaşılmaktadır.

TÜİK, Temel Doğurganlık Göstergeleri, 2001-2018

Yıl	Doğum Sayısı	Kaba Doğum Hızı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk sayısı)	Annenin Ortalama Yaşı
2001	1 323 341	20,3	82,7	2,38	26,7
2002	1 229 555	18,6	75,8	2,17	26,8
2003	1 198 927	17,9	73,2	2,09	27,0
2004	1 222 484	18,1	73,8	2,11	27,0
2005	1 244 041	18,2	74,3	2,12	27,0
2006	1 255 432	18,1	74,2	2,12	27,1
2007	1 289 992	18,4	75,6	2,16	27,2
2008	1 295 511	18,2	75,2	2,15	27,3
2009	1 266 751	17,6	73,6	2,10	27,4
2010	1 261 169	17,2	72,8	2,08	27,7
2011	1 252 812	16,9	71,7	2,05	27,8
2012	1 294 605	17,2	73,2	2,11	28,0
2013	1 297 505	17,0	72,1	2,11	28,3
2014	1 350 353	17,5	74,3	2,19	28,4
2015	1 335 564	17,1	72,8	2,15	28,5
2016	1 313 615	16,6	71,0	2,11	28,6
2017	1 295 784	16,1	69,6	2,07	28,7
2018	1 248 847	15,3	66,8	1,99	28,9

Günümüzde ortalama evlilik yaşının yükselmesine paralel olarak doğum sayısı azalırken ve doğum yapan annenin yaşı da yükselmiştir. Genç yaşta yapılan doğum sayısının azalması muhtemelen işgücüne katılımı teşvik edici bir rol oynamaktadır.

2.3. Ergenlerin Genel Özellikleri

İnsan yaşamında her dönemin ayrı bir önemi vardır. Ancak biyolojik, psikolojik ve toplumsal açıdan hızlı ve önemli değişmelerin olduğu süreç kuşkusuz ergenlik dönemidir. Vücutta ağırlık, boy ve yapı olarak olgunlaşmanın yanı sıra, değişken duygular, kolayca bozulan ilişkiler, çevreden etkilenme toplumda bir rol sahibi olmaya çabalama gibi özelliklerin görüldüğü bu sürecin bireyin kişiliğinin oluşumundaki önemli bir dönem olduğu söylenebilir.

Ergen sözcüğü, “Batı literatüründe ‘adolescent’ kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. “Latince büyüme, olgunlaşma anlamında kullanılan ‘adolescere’ fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir; günümüzde, bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak da tanımlanabilmektedir” (Yavuzer, 1998:277).

Literatürde ergenlikle ilgili farklı kriterleri göz önüne alarak yapılan tanımlara rastlanmaktadır. Örneğin, Erikson, ergenliği değişik toplum ve kültürlerde herkesin farklı bir biçimde gelişim gösterdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Adams ise, çocuk açısından ailenin gözetim, denetim ve korumasına ihtiyacının azalmaya başladığı, fizyolojik ve hormonal gelişimin yetişkin düzeyine yaklaştığı ve fizyolojik olgunluğun çocuğu toplumda sorumluluk yüklenme yönünde zorladığı bir dönem olarak tanımlamaktadırlar (James, 1995: 16,75). Birleşmiş Milletler örgütüne göre bu dönemin 12–25 yaş dilimleri arasında yer aldığı kabul edilmektedir (Kulaksızoğlu, 2000:33). Ergen kelimesi bir bakıma ‘yetişkin olma durumu’ anlamına gelmektedir. Ergenlik dönemi insan yaşamının önemli dönemlerinden biri olmakla beraber, çocuklar açısından birçok gelişimin, değişimin ve beraberinde sorunların da yaşandığı bir süreçtir.

Ergenlik döneminde, çocuğun dış dünyaya bakışında farklılığın olması, olayları daha çok sorgulamaya başlaması, tartışması ve eleştirici olması en yaygın özelliklerdendir. Çocuğun toplumda diğer bireylerle ilişkileri ve yaşam tarzı ilk yıllardaki edindiği öğrenimlere göredir. Aile ortamında sevginin, saygının ön planda olması, sosyal yaşamda da bu düzeyde ilişki kuracağını yansıtır. Fakat ergenlik döneminde, çocuğun çevresi ile ilişkileri daha çok duygu dünyası üzerine kuruludur. Ergen kolay inanır, kolay bağlanır, çabuk sever, kolay kopar. Bu duygusallık içinde kendisine güveni artar ve her konuda yeterli görmeye başlar. Bir yandan yetişkinliğe özlem

duyar bir yandan da onlar gibi düşünebileceğine inanır. Yetersizliğinden ve güçsüzlüğünden huzursuz olur. Geçmişle ve çocuklukla ilgili bütün bağlantıları ve anıları söküp atmak ister. Toplum içerisinde kendisini kabul ettirmek, öne çıkmak, tanınmak isterken aileden ve onların baskısından da kurtulmak ister. Giyinişine, konuşmalarına, eve geliş-gidiş saatlerine, zevklerine ve isteklerine karışılmasından hoşlanmaz. Kendisine verilen sorumluluktan kaçarken, bir yandan da yeni sorumluluklar yüklenmek ister (Köknel, 1970:30). Ancak ergenin duygu ve davranışlarındaki bu iniş çıkışların yanında olumlu gelişmeler de olur. Örneğin, soyut kavramları daha iyi anlayıp kullanır. İlgi alanları genişler, yeteneklerin bir kısmını keşfedebilir. Ayrıca, kendini kanıtlamaya karşı eğilimi de güçlenir.

Ergen için bir diğer önemli özellik; çocuk kimliğinden yetişkin kimliğe geçilen süreçte tüm çocuklar için genellenemese de ‘kimlik krizi’ olarak adlandırılan bir sorun da oluşmaktadır. Bu süreçte genç, “içinde bulunduğu ailede, çevrede, grupta, toplumda, amacını, beklentisini, duygularını, düşüncelerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını belirlemeye ve saptamaya çalışır. Kim olduğunu, ne olacağını, ne yapacağını, kimlere, nelere inanacağını, türlü konular ve sorunlar karşısında ne düşünüp nasıl davranacağını arar” (Köknel, 1997:265). Bu sorulara cevap vermenin kolay olmadığını belirten Geçtan, ailenin ve toplumun bireyin kendi ile ilgili olumlu öz davranış, tutum geliştirmesi için gerekli koşulları sağlamış olmaları gerektiğini söylemektedir (Geçtan, 1974:98). Dolayısıyla ergenlik dönemi çocukları, öncelikle anne ve babalarını örnek alır. Kız ergen anne ile erkek ergen ise baba ile özdeşim kurmaya çalışır. Yeni bir kimlik arayışı içinde olmak ergenlik döneminin doğal süreçlerinden biridir. Ergen çocuk hem toplumsal değerler doğrultusunda hareket edip kabul görmek ister, hem de kendini farklı, diğerlerinden ayrı bir birey olarak topluma kabul ettirmek istemektedir. Bu süreçte okul ve aile çevresine büyük sorumluluk düşmektedir. Aile ve okul tarafından hoşgörü ile karşılanmayan ergenler, ailenin ve toplumun değer yargılarına karşı bir tepkisellik geliştirerek uyumsuz davranışlar içine girip gerek ailesi ve gerekse de toplum için sorunlu gençler haline gelebilirler.

Aile yapısı, arkadaş çevresi, okul çevresi, sosyal medya ve televizyon gibi şeyler ergenleri etkileyen başlıca faktörlerdir. Çocuk aile içerisinde doğruyu ve yanlış edinme konusunda temeli edinir. Dolayısıyla, aile içindeki etkileşim, çocuğun

toplumsallaşması ve bireyselleşmesi açısından önem taşır. Aile, birey sayısına (çekirdek ya da geniş), bireylerin rollerine (anaerkil ya da ataerkil), aile içi ilişkilerin niteliğine (otoriter ya da demokratik) ve bölünmüş (parçalanmış) olmasına göre farklı özellikler gösterirken, ergen çocuğun gelişimini de önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Çünkü ergen çocuk bu dönemde her şeyi daha da incelemekte ve öğrenim süreci içerisinde olmaktadır. Mesela, tartışmaların çokça yaşandığı veya boşanmanın söz konusu olduğu ailelerde boşanmanın gerilimlerinden çocuklar zarar görmektedir.

Yapılan araştırmalara göre, sorunlu ailelerinin çocuklarında ruhsal uyumsuzluk oranının, ruhsal çökkünlük, okul başarısızlığı ve çeşitli davranış bozukluklarının özellikle de okul çağına gelmemiş çocuklarla ergenlik çağındaki gençlerde yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir (Tezcan, 1992: 137-139). Belirtilen sorunları yaşayan çocuklar ergenlik dönemine girmekle beraber, olumlu düşünemeyen eleştirel yaklaşan, çevresi ile ilişkilerde sorunlar yaşayan ve kendini bazı konularda kontrol edemeyen bir yapıya sahip olabilirler.

Ergenlik sürecindeki çocuk yavaş yavaş ailesinden uzaklaşarak arkadaş gruplarıyla da vakit geçirmeye başlar. Bu durumda çocuğun nasıl bir arkadaş ortamının olduğu çok önemlidir. Ergen çocuk bu dönemde toplumsallaşırken, bir yandan da çevrenin etkisiyle kötü alışkanlıklara kolayca yönelebilmektedir. Çünkü çocuk bu çağda değişikliklere, öğrenmeye açıktır. Bu açıdan, iyi gözlemler, taklit etmeye başlar ve çevresindeki bireyleri örnek alır. İnternet, sosyal medya, telefon gibi teknolojik cihazlarda çokça vakit geçiren ergen çocuklar, buralardan aldıkları olumsuz şeyler sonucu tutum ve davranışlarında olumsuz yönde değişiklik, aile, okul ve arkadaş çevresinde sorun yaşamaktadır.

Sonuç olarak, yaşam döngüsü içerisinde ortaya çıkan ergenlik dönemi, farklı toplum ve kültürlerde farklı deneyimler ve yaşanmışlıklar getirmektedir. Bu süreç, kimileri için fazla sorun oluşturmazken, çoğu birey için ise baş edilmesi gereken sorunların olduğu bir dönem olarak kendini göstermektedir. Bu çerçevede aile yapısı, arkadaş ve okul çevresi, anne-babanın çocuk ile ilişkileri, internet kullanımı gibi etkenler ergen çocuk üzerinde bir takım davranış bozukluklarına neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER OLGUSU

Değer olgusu sosyolojinin temel inceleme alanı içine girmekle beraber sık tartışılan bir konu haline gelmektedir. Toplumsal yapıyı oluşturan temel toplumsal kurumların tümü kendine ait değerler içermektedir. Değer olgusu ile ilgili gerek literatürde gerekse sosyal bilimciler açısından farklı tanımlar ve bakış açıları bulunmaktadır. Günümüz toplumlarında meydana gelen değişimler o toplumun içindeki bireyleri de etkileyerek, değer yargılarda değişime sebep olmaktadır. Kavram olarak değer konusunda birçok araştırma ve farklı bakış açıları olsa da, net bir tanım belirlenememiştir.

Değer, sosyal eylemin yöntemi, araçları ve amaçları içinde seçimi etkileyen, dolaylı veya dolaysız olarak bireyin ya da grubun özelliklerini ayırt edici bir kavramlaştırma. Bu kavramlaştırma, yani değer, kültürle ya da sosyal yapıyla karşılaştırılabilen mantıklı bir yapıdır (Parsons, 1989:115). Bu tanıma göre değer, toplumsal sistemin kurallarını oluşturmak için gerekli zemini hazırladığı gibi, sosyal eylemin aktörü olan bireye toplumsal beklentileri dikkate alarak, kendi içinde tutarlı bir grup özelliğe göre seçim yapmasını sağlar. Bu yönüyle değer bireyin seçimlerini kolaylaştırma işlevi görür. Dolayısıyla değerler, bireyler arasındaki iletişimi ve sosyal yaşam içerisinde sağlıklı olarak hareket edilmesini sağlar. Aynı toplum içinde yaşayan bireyler ortak değerlere sahip olmalıdır. Ortak değerler olmadığı takdirde bireyler arasında değer çatışması olabilir. Bunun tek çözümü ortak değerler oluşturmaktır. Değerler bireyleri, davranışları etkilerken aynı zamanda kültürel yapıyı da etkiler ve yansıtır. Değerler değişen toplum yapısıyla birlikte zaman içinde değişir, dönüşüme uğrar. Günümüzde olduğu gibi gelenekselliğin yerini, küreselleşmenin getirdiği bazı yeni değerler almaya başlamıştır. Değer olgusu ile ilgili kuramcılar, farklı yorumlar ve kavramlar kullanmışlardır. Değer kavram olarak, sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi birçok alanda farklı tanımlar açıklamalar getirilmesi yönüyle de net bir tanıma ulaşamamaktadır. Başaran (1992:25), değeri, bir nesne, işlem, fikir veya eylemin

örgüt içerisinde taşıdığı önemi belirleyen nitelik ve nicelik şeklinde tanımlamakta ve nesne, işlem, fikir veya eylemin değerlendirilmesinde araç olarak kullanıldıklarını belirtmektedir. Psikoloji, sosyoloji gibi alanlarda değer kavramının farklı açıklanması, birçok tanımların oluştuğunu göstermektedir.

3.1. Değer Kavramı

Toplumlar, bireyler değer alanında yaşamaktadır. Değer kavramı, çok farklı alanların çalışma konusu olmuştur. Değer özellikle sosyal bilimciler tarafından ele alınmaktadır. Değer kavramının tanımı, özellikleri gibi konular ahlak felsefesi alanında da önem görmektedir. Değer kavramı, son zamanlarda daha çok sosyal bilimcilerin çalışma alanı içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda psikologlar da değer kavramına ilişkin farklı tanımlamalar, yorumlar getirmiştir. Buna rağmen değer tanımıyla ilgili net bir sonuca ulaşamamıştır. Net olarak kabul edilen tek şey değer insan ile ilgili olmasıdır.

Değer kavramı Latince “Kıymetli olmak”, “Güçlü olmak” anlamlarına gelen “Valere” kökünden türemiştir. Değer her türlü alan için önemli olup, çok farklı alanlarda ele alınarak farklı tanımlar ortaya konulmaktadır. Özellikle Felsefe, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji ve İlahiyat alanlarında farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımların ortak yönü, değer özelliğinin ne olduğu ve ne işe yaradığıdır (Aydın, 2010:40). Öncelikle Türk dil kurumunun değer kavramı tanımında; Değer, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü olarak nitelendirilmektedir”(Tdk,2018). Değer kavramı, bir şeyin sahip olduğu önemi belirtmek için de kullanılabilir.

Değer, bireylere rehberlik eden, önemini yansıtan, tercih edilen şeyler olarak da tanımlanmaktadır. Bu anlayışa göre değerler, düşünce, davranış ve hedeflerle ilgilidir.

Teorik olarak değerlerin; Evrensel üç insani ihtiyacın bilişsel temsilleri olduğu varsayılmaktadır. Bu ihtiyaçlar şöyle sıralanabilir; sosyal etkileşim ihtiyaçları, grupların işleyişiyle ilgili ihtiyaçlar ve biyolojik organizmalar olarak bireylerin ihtiyaçları (Schwartz ve Huisman, 1995:58).

Değerler davranışlara rehberlik yapar, eylemleri, yargıları, anlık hedefleri daha üst hedeflere taşır. Nasıl olunması, nasıl davranılması gerektiği konusunda yönlendirir. Aslında bir toplumu ve bireyi tanımak için değerlerine bakmak yeterli olabilir. Çünkü değerler kabul edilen standartlar olup, yapılması istenilen davranış ve tutumları oluşturur. Değerlerin değişimi de uzun zaman içerisinde gerçekleşir.

Değerler tercih edilen veya edilmeyen olgulardır. Dolayısıyla olanla olması gereken anlamını içermektedir. Bu bağlamda insan, olay, durum ve başka insanlar hakkında değerlendirme yapabilir. Burada, bir şeyin “değer” li olması, değerlendiren tarafından ona bir değer atfedilmesiyle ilgilidir.

Soyut bir kavram olarak değer;

- “Doğruluk”, “yükümlülük”, “fazilet”, “güzellik” ve “hakikat” gibi terimleri ifade ettiği gibi; Sadece “iyi”, “arzu edilir” veya “değerli” olana yönelme anlamında kullanılır.

Somut bir kavram olarak ise değer;

- “Değerlendirilen, değerli olduğu düşünülen”, “iyi ve arzu edilir olan” şey için kullanılır.

Şu kişinin değerleri veya şu'nun değer sistemi, yargıları gibi ifade şekilleri, insanların iyi ve doğru olanı tercih ettiklerine işaret eder. Bu kullanımda değer, insan zihninin bir ürünü olarak düşünülerek, sujeye bağımlı kılınmıştır. Böyle olunca da değer, kişiye ve ait olduğu kültüre göre farklılık gösterecektir.

- Değer terimi, doğru, iyi ve değerli olanı kabul etmekle beraber, değeri olan bir şeyi ifade etmek için de kullanılır.

Bu durumda değerler hem değeri olan şeyleri ifade ederler hem de doğru, güzel ve hakiki olan şeyleri ifade ederler. Değer evrensel ve reel bir varlık olarak karşımıza çıkar (Kılıç, 2012: 129-130). Buna göre, değer kavramıyla soyut olarak, arzu edilebilir olan şeyin niteliği, somut olarak ise; arzu edilen şeyin kendisi ifade edilir.

Bu açıklamalar neticesinde, değer kavramının, bir şeyin güzelliğini, özelliğini, niteliğini veya bir şahsın değerini, ifade etmek için de kullanıldığı görülür. Felsefede değer problemi; değerlendirme ve değerler problemi olarak görülür. Çünkü “iyi nedir? , güzel olan neye göre belirlenir? , faydalı nedir? , doğru neye denir?” gibi sorular değerlendirmeyi problem haline getirmektedir. Benzer şekilde dürüstlük,

adalet, saygı, eşitlik gibi değerler ilişkilerin temelindeki anlamla ilgili sorular ve sanat, bilim alanındaki farklı değerleri problem haline dönüştürmek felsefe açısından kabul görülür (Kuçuradi,2010:8). Felsefe tarihinde rölativizmin ilk temsilcileri olan sofistler, en ünlü sofist Protagoras'ın "İnsan her şeyin ölçüsüdür" önermesinden anlaşılacağı gibi, aslında öznelci ve insan merkezci bir felsefe tipini yansıtır. Protagoras'ın ünlü önermesini değerler sorunu açısından düşünüldüğünde, felsefi düşünürlerin değeri; insana ait yüklemeler, öznenin şeylere atfettiği nitelermeler şeklinde değerlendirdikleri görülür.

Felsefe'de değer kavramı farklı bir tanım içermektedir. Değer kavramının, anlamının da felsefeye borçlu olduğu bilinmektedir. Felsefeyi bir "Değer felsefesi" olarak gören Alman metafizikçi W. Windelban'a göre tarihsel olaylar yasalaştırılmayıp, değerlendirilmelidir. Yapılacak olan değerlendirme de sadece insana göre olabilir. Zaten, her yeni çağ yeni değerlerle oluşur. Bir önceki çağın değerlerinden kurtulmak için de mücadele edilir. İnsan hayatı boyunca, devamlı bir değerler mücadelesi içindedir. Felsefi anlamda, değerler tartışması 1890'lı yıllardan beri devam etmektedir. Nietzsche, Scheler, Dupreel, Le Senne ve Polin gibi düşünürler felsefelerinde kavram olarak değerden çok, değer yargıları ve kuramları açısından değerlendirmişlerdir. Yani değer kavramını önemli sayılarak, felsefelerinde yer almıştır. Nietzsche, değerleri ortaya çıkaran, yaratmanın insan olduğunu belirtmiştir. Kant ise değerlerin, öznenin tabiatının nesnelere zorla kabul ettirdiği bir zorluktan doğduğunu söyler. Özel koşullar önemli kılınarak, bilginin değeri onun konusuna uygunluğu ile değil, bizim için bilgi olmasını sağlayan özel koşullarla gerçekleştiği ifade edilir. Bir başka felsefeci N. Hartmann'a göre; değerleri insan keşfetmiştir yani, değerler kendi başına var olmuşlardır. Değerler, "Tüm felsefe tarihi boyunca öznelci ve nesnelci bakış açılarına göre farklı sınıflandırmalara tâbi tutulduğu tutulmuştur:

(i) Hazcı – hedonist değerler; olumlu olan haz, olumsuz olan ise acı'dır. (ii) Bilişsel değerler - bilgi değerleri; olumlu olan doğru olması, olumsuz ise yanlış olan şeylerdir. (iii) Ahlâkî değerler; olumlu olan iyi, olumsuz ise kötü olarak ifade edilir. (iv) Estetik değerler; olumlu güzel, olumsuz çirkin olarak değerlendirilir. (v) Dinsel değerler; olumlu davranışlar sevap, olumsuzlar ise günah" (Özlem, 2002:282,312). Genel olarak vurgulanmak istenen nokta; değer kavramının felsefede "değerler problemi" olarak ortaya çıkmasıdır. Yani iyinin, kötünün, güzelin ne olduğunun,

hangi değerlerin doğru olduğunun sorulup değerlendirilmesi bir problem haline gelmektedir. Bununla birlikte felsefi araştırmalarda değerlerin öznel mi nesnel mi bir yapıya sahip olduğu meselesi önemli bir sorun haline gelmiştir.

Pragmatistlere göre değerler görelidir. Değerler, toplum ve birey arasındaki etkileşimden oluşmaktadır. Toplum ve birey arasında kabul görülen, iletişim sonucu ortak doğruya, faydaya göre kabul edilenler ahlakidir ve değer oluşturmaktadır. Aslında, değerler için birey ve toplum temel olarak görülmez, değerlerin var olmasıyla birey ve toplum korunur (Sönmez, 2002:21). Pragmatistlere göre, dayanılacak hiçbir mutlak prensip yoktur. Kültürel gelişimler, ahlaki kurallar, dini kanunlar ve estetik ölçüler sırasında bütün değerler, değişime uğrar. Bu yüzden pragmatistler otoriter değerleri kabul etmeyip, tartişma ve tahlil üzerine çalışırlar. Onlara göre, insanlar gerçek ve doğru olanı neye göre araştırıyorsa, değerleri de aynı şekilde kurabilirler (Tozlu, 2003:22). Felsefede değer konusundaki sorgulamalar aslında çözülemez görülen bir problemdir. Felsefe düşünce tarihinde değerden çok farklı şeyler anlaşılmış, farklı yorumlar ortaya çıkmıştır.

Değer konusu sosyologlar arasında da tartişılmaktadır. Değer, bir inançtan yani sübjektif bir yargı mıdır, yoksa objektif midir? Bu noktada sosyal bilimcilerde; sosyal değerlerin net bir gerçekliği olmadığı, kişisel değerlerin önemli olduğu anlayişı hakimdir. Buna karşılık, Campbell (1964) ve Katz (1960) gibi sosyal bilimciler de kişilerin değerleri yerine objelerin değeri olduğunu söylemektedir. Bu görüş günümüzde yaygınlaşmış ve giderek kabul göremeye başlamıştır. Sosyal değerler incelenirken üç önemli öğe dikkate alınmalıdır:

- 1- Bir değer olan nesnenin kendisi
- 2- Nesnenin sosyal ihtiyaçları karşılayabilmesi
- 3- Kişilerin bu nesneyi, yeterli görmesi ve takdir etmesi (Fichter, 1990). Bir toplumda bir davranış, zaman içinde kabul görülüp, davranış normları veya modelleri olarak görülebilir. Bu anlamda, kabul görülen değer hem sosyal değer hem de sosyal değerlerin ölçütü olarak kabul edilebilir.

Değerler sosyolojide genel olarak topluma, bireylere, gruplara ve hedeflere göre tanımlanabilmektedirler. Bu açıdan, değerlerin tanımlarından biri de şudur: eylem ve amaçları yargılamada kabul görülüp standartlaşan ve genelleştirilmiş davranış

ölçütleridir (Theodorson & Theodorson, 1979: 455). Yani, değerler sadece toplumdaki bireylerin normlarını içermemektedir. Aynı zamanda, her bir bireyin sosyalleşme süreci içerisindeki kişisel bağları olarak da kabul edilmelidir. Çünkü değerler, sosyal normlar içinde özgül-specific ve genel standartlarını sağlarlar. Gökçe de Hillmann'ın değer tanımını “Toplumsal nitelikli, kültürel olarak reaktif, sosyal yapı ve bireyler itibarıyla farklı şekiller alan ve toplumlara göre farklılık arz eden oryantasyon standartları” şeklinde aktarır (Gökçe, 1994: 133–134). Sosyologlar için değer kavramı, insan ile bağlantılı olmasının dışında bir anlama da sahip değildir. Çünkü toplum, sosyal bir varlık olarak birey ve bu bireyin ortaya koyduğu davranışlar sosyolojik incelemenin başlangıç noktası görülmektedir. Buna bağlı olarak da toplumsal yapı ve toplumsal davranış önem taşımaktadır.

Psikolojide değer kavramı daha farklı şekilde ele alınır. Psikolojide değer, insan davranışlarını yönlendiren, yol gösterici olarak önemli bir role sahiptir. Objektif esasa dayanıp dayanmaması önemli değildir. Dolayısıyla, psikoloji değeri inanç bakımından ele alır. Davranışları değerlendirirken de, özellikle ahlaki davranışta, niyet, istek ve nitelik bakımından ölçüt olarak kabul edilen kriter önemlidir. Değer bir inanç olma açısından, duygu, idrak ve bilgilerin düzenleyicisidir. Değer, zihinsel fikirler ve ortak düşünceler, inançlar bütünüdür (Güngör, 2010:28).

Değer kavramı üzerinde birçok değerlendirmeler, analizler olmasına rağmen, genel bir tanıma ulaşılmadığı gerçektir. Sosyal psikologlar ve davranış bilimciler değerlerin, bireysel tutum ve davranışları etkilediğini ve toplumda kabul görülen düzeni, kültürel yapısını yansıttığını kabul etmektedirler. Bireylerin her davranışları değer yargıları tarafından yönlendirilir. Değer kavramı üzerinde, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi davranış bilimlerinde de öne sürülen yöntem ve sonuçlar bakımından tutarlılık olduğu görülmektedir (Özgüven, 1994:349).

Değer ile ilgili tanımlara bakıldığında, değer yargıların simgelediği asıl normların, kişilerin sorumlu olduğu toplumsal roller olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kişilerin toplumdaki rolleri de değer bakımından farklılık gösterir. Ve değer kavramı soyut manada, “iyi”, “arzu edilir”, gibi anlamlara gelmektedir. Çevremizde gördüğümüz her şeyi, “iyi”, “kötü”, “güzel”, “çirkin” gibi bir takım değerlendirmeler yaparak, belirleriz. Değerler toplumsal hayatı yaşanılır kılmakta ve toplumdaki bireyler tarafından paylaşılmaktadır. Değer, insan hayatını anlamlandıran ve insanın

davranışlarına yön vererek evrenselleştirir. Bu bakımdan, toplumu ayakta tutan bir dinamik olarak da tanımlanabilir.

3.2. Değerlerin Özellikleri

Değerler toplumlarda bütünlüğü, beraberliği devam ettiren unsurlardan biridir. Kişilerin fikirlerine rehberlik ederek, erdemli davranışların sergilenmesini sağlar. Toplumda iyi, faydalı, yararlı olarak kabul edilen şeyler değer yargılar olarak görülür. Değerler insan yaşamının en önemli parçası olmakla birlikte, zamanla ve topluma göre de farklılık göstermektedir. Kişiler öz değerlerine göre hareket ettiği takdirde değer kazanır. Değerler, bireylerin toplumla ilişkisini tanımlar ve düzenler. Değerler, toplumun, ailelerin sosyal yapısını, hayatın her alanını düzenleyici etkisinden dolayı toplumun merkezine yerleşmiş ve tartışma odağı olmuştur.

Değerler özelliği itibariyle, davranışlara rehberlik eden ilkeler, normlardır. Davranışların sosyal kontrolünü sağlayarak, toplumu bir arada tutar. Bireyler değer yargılar sayesinde topluma uyum sağlar ve sergilenilen davranışlarında tutarlılık oluşur. Değerler, insanı diğer canlılardan ayırarak, insanı insan yapan, insana özgü olanakların sergilenmesinde yardımcı olmaktadır. Aristoteles'in ifadesiyle değer; kişilere "insanın işini" yapabilecek duruma gelmeleri için yardımcı olmak; başka bir ifadeyle doğru hareket etmenin, doğru düşünmenin, doğru bilmenin ve doğru değerlendirmenin yapılmasını sağlamaktadır (Kuçuradi, 2010:10). Bu açıdan bakıldığında değerlerin genel özellikleri şu şekilde belirtilir: (Gökçe, 1994).

- a. Kültürel değerler, belirli bir standarda sahiptir. Doğru, düzgün ve amaç doğrultusunda olan değerlerdir. Yani, kişinin karar ve davranışı noktasında rehberlik görevini yerine getirir.
- b. Değerler kültürlere göre değişkenlik gösterir. Kültür içinde şekillenir ve yönlendirici bir etkiye sahip olur. Bir başka ifadeyle; değerler, kültürün gelişme ve değişme süreci içinde şekil almaktadır.
- c. Değerler bireyler ile özdeşleşmektedir. Sosyalleşme sürecinde bireyler tarafından öğrenilip, şekil alır. Kişinin şahsiyetine, kişiliğine rehberlik eder.

Kısacası, değerler kişilik özellikleri ile bir bütün olarak görülmektedir.

d. Değerler, bireyin zihinsel olduğu kadar duygusal yönünü de yansıtmaktadır.

Bahsedilen bu değerlerin bazı sonuçları bulunmaktadır. Bunlar değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır. Değerlerin işlevleri şu şekilde açıklanmaktadır:

- Kişilerin rol seçiminde ve gerçekleşmesinde rehberlik eden değerler, sosyal statülerin belirlenmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır.
- Değerler kişileri doğru, yararlı ve önemli görülen kültürel nesnelere yönlendirir.
- Toplumda, ahlaklı davranma ve ideal düşünme yolları, değerler sayesinde gerçekleşir. Böylece kişiler, nasıl hareket edeceğini, nasıl davranması gerektiğini öğrenebilir.
- Değerler sosyal kontrol mekanizmasıdır. Onaylanmayan davranışları engeller ve yanlış olan şeylerin kolaylıkla kavranılmasını sağlarlar.
- Değerler aynı zamanda dayanışma aracıdır. Toplum olarak kabul görülen ortak değerler; sosyal dayanışmayı, birliği ve beraberliği sürekli kılan önemli faktörlerdir (Fichter, 1990).

Anlaşılacağı üzere değerler bireyler üzerinde birleştirici, bütünleştirici bir etkiye sahiptir. Ve kişiler toplumda gösterilen değerlere göre nasıl davranacaklarını görebilirler. Bununla birlikte değerlerimiz sosyalleşme sürecinde insanlarla özdeşleşir ve onun kişiliğinin şekillenmesinde önemli bir yol gösterici olur. Yani bireylerin davranışları, değerler tarafından yönlendirilmektedir. Değerler bireylerin duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Topluma anlam ve önem veren önemli bir ölçüttür.

Değerler arasında bir uyumun olması, kişinin çevreye uyumunu sağlar. Dolayısıyla bireylerin topluma uyumları ve sergiledikleri davranışları arasında bir tutarlılık olabilmektedir.

Şen, değerlerin sahip oldukları özellikleri, şu şekilde sıralamaktadır:

- Değerler belli bir süre içinde oluşmaktadır. Değerler zaman içinde değişim gösterirler, durağan değildirler.

- Değerler kuşaktan kuşağa sosyal rollerle aktarılır, kalımsal değillerdir.
- Değerler aileden, okuldan, arkadaşlardan, çevreden taklit edilerek veya model alma yoluyla öğrenilirler.
- Değerler arasında öncelik ve üstünlük yoktur. Her biri yaşam boyu önem taşımaktadır (Şen, 2007:9-10).

Bu özelliklere göre, şöyle bir ilave yapılabilir; değerlere ait bu üstünlük ve öncelikler, bireylere hatta toplumlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Kimi kişilere ya da toplumlara göre “yardımseverlik, merhamet, saygı” öncelikli değerler iken, başka kişilere ya da toplumlara göre öncelikli değerler olmayabilir.

Yapılan tanımlar dikkate alındığında, değerlerin bireyin yaşantısının her alanında her zaman etkili olduğunu hem de bireyi davranış ve sosyal algılarını etkilediği çıkarımında bulunulabilir. Değerlerin çoğu da bireylerin kendisi ile ilgili inançlarını içerir ve davranışların kontrol mekanizmalarıdır. Bu açıdan insanın tutum ve davranışları değerlerine bağlıdır. Hem bireyin hem de toplumun önemli bir parçasını oluştururlar

Değerler genellikle sosyalleşme sürecinde, bireyler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Bireylerin kişilik yapısına eklenir ve kişiliğin bir parçası olarak görülür. Değerler değişebilir, öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır. Fakat bu durum günümüzde geçmişe nazaran daha zor görülmektedir. Çünkü günümüzde ailenin dışında okul, arkadaş ortamı gibi dış faktörler de etkili olmaktadır. Sonuç olarak, değerlerin zaman içerisinde ve toplumdan topluma değiştiği söylenebilir.

3.3. Değerlerin Değişimi

Değerler mutlaklık içermemekle birlikte toplumdan topluma değişim göstermektedir. Her toplumda insan davranışlarını düzenleyen normlar vardır. Bu normlar toplum içerisinde gelip, benimsenmiştir. Değerler, nesilden nesile aktarılarak standart kuralları, yargıları oluşturmaktadır. Bu bir anlamda örf ve adetler olarak karşımıza çıkar. Çünkü örf ve adetler, ahlak değerleri içerisinde yer alır. Bu açıdan, örf ve adetler gibi değerlerde de mutlaklık söz konusu değildir.

Değerlerin izafiliği konusu, toplumdan topluma değişebilir. Güngör değer hakkındaki değerlendirmeleri daha çok kendi toplumumuzla ilgilidir. Ona göre,

toplumun ahlakı, kendisini sınırlayan çizgiler ile bağlantılıdır. Bir toplum hedefi doğrultusunda ahlak sistemi oluşturur. Günümüz toplumları, moderniteye öncülük eden toplumların yaşam tarzına, değerlerine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu durum çağdaş medeniyete ulaşma olarak da ifade edilmektedir (Güngör, 2010:102). Günümüzde her geçen gün değişen toplum yapısıyla birlikte, gelişen sanayileşme, teknoloji sonucu değerler de değişime uğramaktadır. Gelişen teknoloji ve modernite aileye, Sanayi Devrimi'nin dayatmacı inkılâplarını yerleştirmeye çalışmaktadır. Küreselleşme sonucu, herkesin birbirine benzediği, kalıplaşan bir toplum modeli oluşmuştur. Giyim tarzı, müzik tarzı, eğlence ve popüler olanı tercih etme gibi konularda dünya genelinde ortak değerler oluşmaktadır. Kültürel erozyon ürünleri olan öğeleri hayatın içerisine yerleştirildiğinde, değerler de değişmektedir.

Toplumun genelinde meydana gelen değer değişimi, toplumsal varlık için de zorunlu bir etkiye sahiptir. Sanayileşme ve kentleşme sonucu değişen bit toplum içerisinde, aile değerlerine uygun yaşayan, koruyan bir kesim de olabilir. Bu durumda diğer grupla iletişim ve toplumsal değer, norm ve davranış açısından uyumsuzluk ortaya çıkar. Uyumsuzluk ve değer açısından oluşan toplumsal problemler, kişisel problemler haline dönüşür. Uyum sağlayan kişiler bu zorluğu yenebilirler. Fakat, uyum sağlayamayan kişiler için, kişilik bozukluklarına sebep olabilir (Fichter, 1990:151-152). Değerlerin değişimi tüm toplum ve kültürlerde önemli özelliklerden birisidir. Değer sistemleri de toplumdan topluma, aynı toplumda zamandan zamana ve bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Bu durum değerlerin değişebilirliğini ve esnekliğini gösterir.

Günümüzde Türk toplumuna bakıldığında, hızlı bir değişme içinde olduğunu görülmektedir. Bu değişme teknolojik alanda olduğu gibi sosyal, kültürel, fikri anlamda da görülür. Teknolojik anlamda değişmeden ziyade, bireyler arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişim önemli ölçüde görülmektedir. Bu durum da genellikle ebeveyn ve çocuklar arasında görülmektedir. Bu uyumsuzluk nesil farkına işaret etmekle beraber, kültür ve değer değişiminden dolayı görülmektedir.

Kuşakların bir araya gelmesiyle birlikte; gelenekler, toplumsal değerler aktarılır. Bu durum da toplumun değerlerinin devamlılığını sağlar. Yetişkin bireylerden çocuklara aktarılan değerler sayesinde topluma uygun roller iletişimle anlaşılma ve yerine getirilmektedir. Toplumda meydana gelen sosyal değişme ve ekonomik anlamda

zorunluluklar sebebiyle, kuşaklar arası iletişimin azalması hatta kopması durumunda, kuşak çatışması oluşmaktadır. Böylece birbirini anlayamayan, kalıp yargılar içeren bir toplum olur. Oysa, karşılıklı olarak birbirini anlama, değerlendirme; ön yargıları azaltıp anlaşmaya götürebilir. Toplumsal yaşamda, sosyalleşme sonucu temel bilgilerin edinilmesi çok önemlidir. Toplumsal yaşamda, sosyalleşme sonucu temel bilgilerin edinilmesi düzeni sağlama açısından da çok önemlidir. Büyüklerden öğrenilen bilgiler ve deneyimler; kültürel değerlerin korunmasını sağlarlar. Toplum ve aile içerisindeki iletişim sonucu; sözlü edebiyat ürünleri, gelenekler, örf ve adetler, ahlaki ve dini değerler yaşlılardan gençlere aktarılır. Bu aynı zamanda sosyalleşme sürecinin en temel özelliğinden biridir. Geleneksel toplumda bu aktarımlar, sözlü ve yüz yüze ilişkilerle gerçekleşmektedir. Kentsel yaşamda ise bu aktarım azalmıştır. Mesela, günümüzde bireyler, yemek yapmayı internet veya yemek kitaplarına bakarak öğrenirken, kırsal yaşamda yemek yapmayı anne-kız ilişkisi içerisinde öğrenirler. Gözlemleyerek ve uygulayarak gerçekleşir. Kentsel yaşamda çocuklar günün çoğunu okulda geçirdiğinden dolayı, ebeveynler ile geçirilen vakit sınırlı olmakta ve evde yapılan işleri, yemekleri gözlemleyememektedir (Goody, 2001:159). Toplumsal yaşamda, bir toplumun kendine özgü yönlerini öğrenebilmek için birebir ilişki içinde olunması gerekir. Teknolojinin bu derece gelişmesi, yazılı kültür ürünlerinin yükselişi ile modern yaşamda birebir ilişkiler azalmaktadır. Sözlü iletişimin zayıflamasıyla da insanların duygusal boyutlarında ve diğer insanlara karşı duyarsızlaşma ortaya çıkmaktadır. Bu durum değerlerin ne derece değişime uğradığını gösterir.

Günümüzde hızla değişen değerlerin bir sonucu olarak kuşak çatışması görülür. Değişimin sonucundan olumlu ya da olumsuz mutlaka etkilenilir. Çünkü benimsenen, yaşam tarzı haline gelen değerler değişmekte ve yetişkin nesil bu konuda zorlanırken, yeni nesil bu değişime hızla ayak uydurmaktadır. Bu açıdan aile, kuşak çatışmasının en belirgin ve yoğun olarak yaşandığı kurumdur. Kuşak çatışması, sanayileşen ve kentsel yaşamda daha çok yaşanır. Konu ile ilgili olarak şu tespitlere yer verilmiştir (Kaya, 2013:23-24).

- Toplumda değerlerin değişmesi, kuşak çatışmasına yol açmaktadır. Bu durum da toplumsal sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

- Kültürel değerler ile kişilerin davranışları, yaşam biçimleri arasında uyumsuzluk görülmektedir. Büyüklerin, yaşlıların sahip olduğu ideal değerlere, gençlerin uymaması iki nesil arasında çatışmaya ve toplumsal sorunlara yol açar. Aslında ideal değerlere, yetişkinler de bazı nedenlerle uymayabilir. Ama genç nesilde bu uyumsuzluk daha belirgindir.
- Toplumsal değişmelerin sonucu olarak bazı değerler zayıflamıştır. Toplumsal değerler kesinlikle mutlak değildirler. Aynı zamanda, değer yargılar; aile üyeleri tarafından birebir ve tamamen gerçekleştirilmeyebilirler.
- Yetişkinlerin kültüründen, farklı değerlere, normlara sahip olan çoğulcu (plüralist) toplumlarda da değer çatışması görülür. Buradaki kuşak çatışması yetişkin kültür ve alt kültür arasında meydana gelir.
- Geçmişteki toplumların bir çoğu, ortak paylaşılan değerlere sahiptirler. Günümüzde ise ortak değerler ve fikir birliği azalmış durumdadır. Bu açıdan, gençlerin rolünü belirtmek gerekir.
- Günümüzdeki değerlerin bu derece hızlı dönüşümü, tarihte hiçbir dönemde görülmemiştir. Gelecekte değer değişimi, daha da hızlı olabilir.
- Yaşlı kuşaklara göre, yerleşilen ve kabul görülen alışılmış değerler, gençlerce kabul edilmeyen normlar olarak görülür. Büyükler yenilikleri, değişimi kabul etmemekle beraber, onları ahlak dışı, yıkıcı görür ve kesinlikle kabul etmezler.

3.4. Aile ve Değerler

Her çocuğun anne-babaya ve topluma karşı sorumlulukları vardır. Fakat öncesinde, ailenin ve sonra da toplumsal çevrenin sağlıklı bireyler yetişmesi için bazı görevleri vardır. Bu da ilk olarak; yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlardır. Daha sonra da çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılması sağlamaktır. Dolayısıyla, çocuğun yetiştirilmesinde birinci derece sorumluluk anne babadadır. Aile çocuğun ilk eğitim yeri ve ilk ortamıdır. En önemlisi anne ve babanın söylem ve eylemleri doğrultusunda çocuğun davranışları şekillenir. Çocuklar etrafında gördüğü her şeyi kolayca benliğine kaydeder. Bu açıdan, ailenin değerlerini koruması ve aktarması

önemlidir. Ailede, çevrede görülen değerler zamanla benimsenir ve onlara uygun hareket edilir.

Her şeyden önce üzerinde durulması gereken şey aile değerler kavramının ne olduğudur. Aileyi önemli kılan şey, toplumu ayakta tutan normları ve değerleri nesilden nesile aktarmasıdır. Aile Değerleri çok geniş bir kavram olmakla birlikte, aile yaşamında bazı norm ve değerleri içermektedir. Dürüstlük, dayanışma, beraberlik bu değerlere örnek olarak verilebilir. Değer ve normlar, büyük dünya dinlerinin doğrudan ya da dolaylı etkileriyle oluşmuştur. Günümüzde de aile yapılarında etkili olmaya devam etmektedir. Örneğin, İslam dininde aile değerleri, ahlak ile ilişkilendirilir ve uyulması istenir. Kur'an, Müslümanları "orta ümmet" olarak ifade etmektedir ve orta yol üzere olmasını istemektedir. Orta ümmet, orta yolda olmayı, ölçülü davranmayı temsil etmektedir. Kur'an ölçülü harcama yapmayı, tüketimden kaçınmayı ve cimri olmamayı öğütler. İslami açıdan ahlaki kurallar içerisinde yalan söylememek, zanda bulunmamak, iftira atmamak, emanete ihanet etmemek, verilen sözü tutmak, boş şeylerden kaçınmak, öğrenmek, çabalamak, yardımlaşmak, samimiyet, sabretmek, merhametli olmak, affetmeyi öne almak, böbürlenmemek, iffetini korumak ve misafirperver olmak gibi değerler vardır. Müslüman olmanın gerekliliğini de temsil eder. İslam dininde geçerli olan değerler, aynı şekilde Hristiyanlık ve Yahudilik dini için geçerli olup, bazı farklılıklar gösterir. Mesela Hristiyanlıkta; aile değerlerinin özünde Tanrı'ya sadakat kadar eşlerin birbirine karşı sadakati de önemlidir. Yahudilikte de aileye önem atfedilmektedir. Yahudilikte aile değerleri tarihsel ve dini normların etkisiyle oluşmuştur. Yani, her din kendi normları doğrultusunda farklı değerler oluşturmakta ve bu doğrultuda yaşamaktadır. Nesilden nesile de bu doğrultuda aktarılmaktadır (Canatan, 2010: 198-200). Günümüzde ailenin değerler ile ilgili rolü yaşama ve aktarma şeklinde değerlendirilebilir. Çocukluk döneminden itibaren değerlerin öğretilmesinde ailenin rolü çok önemlidir. Aile toplumun bir çekirdeği ise, toplumun ayakta kalmasını sağlayacak değerlerin aktarımı ilk olarak ailede gerçekleşeceği anlamına gelmektedir.

Birçok araştırmada, değer olarak ailenin ne anlama geldiği ve önemli olup olmadığı ortaya konulmuştur. "Dünya Değerler Araştırması" bu çalışmaların içerisinde en kapsamlı olanıdır. Dünyadaki genel değerlendirmeleri ve trendleri anlamak açısından

önemlidir. Araştırma dünya genelinde gerçekleştirilerek anket yöntemi ile aile, iş, din, arkadaş ve boş vakit gibi önemli beş değerın nasıl algılandığı analiz edilmiştir. Değerler arasında “aile” ilk sırada yer almaktadır. Yani aile, farklı kültüre sahip, farklı ülkede yaşayan bireylere göre de oldukça önemlidir. Aileyi önceleyen, çok önemli bulan bu insanların genel ortalaması yüzde 90’a ulaşmaktadır. Aileden sonra önemli görülen değerlerin sıralaması ise; “iş”, “arkadaşlık”, “din”, ve “serbest vakit” olarak sıralanmıştır. Aileyi, çok önemli bir değer olarak gören ülkeler; Nijerya, Bosna Hersek, Endonezya Filipinler ve Makedonya ilk beş sırada yer alır. Bu ülkelerde aileye değer verenlerin oranı, yüzde 98-99’a ulaşmaktadır. Estonya, Çin Litvanya ve Rusya gibi bazı ülkeler de aileye daha az değer verdiği görülmüştür. Bu ülkelerin aileye değer verme oranı ise, yüzde 61’e kadar düşmektedir. Bu ülkelerin eski komünist ülkeler olması elbette bir etken olabilir. Türkiye ise aileyi değer olarak önem verme açısından, sekizinci sırada yer almaktadır (Canatan akt. Inglehart vd., 2004). Ülkelere göre oranlarda değişiklik olsa da aile dünyada en önemli değer olarak kabul edilmektedir.

Değer olarak aile önemli bir kurumdur. Değer sosyalleşilen her ortamdan kazanılabilir. Çocuk nerede büyüyor, nerede vakit geçiriyorsa o ortamın değerini edinir. Ailevi değerler, toplumun devamlılığını ve sağlıklı nesillerin yetişmesini sağlar. Çocukluktan yetişkinliğe kadar olan süre değer kazanımı için çok önemlidir. Aile bu dönemde, doğru iletişim yolları edinerek değer aktarımını sağlayabilir. Ailenin dahil olmadığı bir değer oluşumundan bahsedilemez. Aile sayesinde karşılıklı iletişim ile temel değer öğrenimi sağlanmaktadır. Dolayısıyla aile ve değer bir bütündür ve aile başlı başına değer olarak önemli bir kurumdur.

3.5. Yetiştirme Değerleri

Düzenli ve sağlıklı bir yaşam için, yetiştirme değerleri hayatın en önemli parçasıdır. Temeli ilk önce ailede atılır ve çocukluktan itibaren de değer eğitimi verilir. Değer eğitimi çok yönlüdür. Hem ahlaki hem de eğitim açısından önem taşır. Yetiştirme değerlerinde iki önemli nokta vardır;

- Değerlerin öğretilirliği
- Değerlerin benimsenerek davranış ile aktarımı

Bu önemli iki nokta hayat boyu sürmektedir. Ama asıl yetiştirme değerlerinin temeli çocukken verilir. Değerler kişilerin tercihlerinin belirleyicisidir. Ve kişileri şekillendirerek, hayatın temelini oluşturur. Bu sebeptir ki, ailede, okulda, çevrede ve her türlü eğitim kurumlarında değerlerin doğru olarak öğretilmesi ve aktarılması önemlidir. Değer eğitimi kişilerde olumsuz davranışı azaltarak, sorumluluk duygusunu geliştirmekte, dürüstlük, çalışkanlık gibi olumlu yönde değer kazanımlarını ve seçimlerini kontrol ederek yapmalarını sağlar.

Rol öğrenimi, değerlerin öğrenilmesine bağlı olmakla birlikte, bir sosyal öğrenmedir. Toplumda herkesin öğretmen, öğrenci, yaşlı, genç gibi mevkii, buna uygun da görülen davranış biçimleri vardır. Kişi bulunduğu mevkide ne yapması, neler düşünmesi, nasıl hareket etmesi vs. gerektiğini bilir ve ona göre yaşamını düzenler. Mesela bir tüccar işinde dürüst olması gerektiğini bilir, bir genç kız veya evli biri iffetli olmanın bir değer olduğunu öğrenir. Bir erkek için ise; cesaret, soğukkanlılık ve azim gibi vasıflar değer verilen şeyler olur. Tüm bunlar toplum tarafından desteklendiği sürece devam eder, güçlenir, fakat bu destek ortadan kalkarsa veya zayıflamaya başlarsa, değerler de değişmeye başlar (Güngör, 2010:70). Bu yüzdendir ki değer eğitimi büyük önem taşımaktadır. Toplum da bu anlamda en güçlü sosyal kontrol aracı olmaktadır.

Değerler kavramının tanımıyla ilgili fikir birliğine varılamadığı gibi, değerlerin sınıflandırılmasında da aynı şekilde görüş farklılığı vardır. Bugüne kadar, değerler farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Spranger değerlerin sınıflandırılmasında ilklerden biri olan ve öncülük gösteren, değerleri ilk gruplayanlardandır. Spranger değerleri altı kısma ayırmaktadır. İnsanın rollerinin ve davranışlarının da bu altı kısımdan birine ait olabileceğini ileri sürmektedir. Spranger tarafından oluşturulan bu gruplar şunlardır:

- Bilimsel Değer: Gerçeğe deney, araştırma ve muhakeme gücüyle ulaşır. Eleştirel düşünmeye ve entelektüelliğe önem verir.
- Ekonomik Değer: Pratik olana yönelerek, parasal amaçları ve ona ulaşacak araçları önemser. Hayatta kalmak için bu değer de önemli olduğu belirtilir.
- Estetik Değer: Görselliğe, deneyimlere, simetriye, uyuma önem verir. Tercihler ile yönlendirilir. Sanatın toplum için var olduğu fikrini ilke edinir.

- Sosyal Değer: Toplum ve insan, bireysel ilişkileri kapsar. Yardımlaşmak, pozitif olmak, sevmek ve bencil olmamak önemlidir. En önemli değer insan sevgisidir. Naziklik ve sempatiklik söz konusudur.
- Politik Değer: Bu değerde esas alınan güçtür. Güç, liderlik, zenginlik, statü, yetkinlik ve kuvvet kavramlarıyla ilgili değerleri kapsar.
- Dini Değer: Genel dini inançları kapsar. Kendi dininin kurallarını değer olarak kabul eder. Dinin gereği olarak, dünyevi heveslerden, hazlardan, anlık mutluluklardan uzak durmak şarttır (Spranger, 1928; Akt: Güngör, 2000:84).

Bu değerlere ek olarak Güngör ahlaki değerlerin de önemli olduğunu ve bu değerlere eklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre ahlaki değerler; dürüst, saygılı, doğru olma gibi değerleri kapsar. Yukarıda bahsedilen değerlerin hayatın her alanında önemli olduğunu; bireylerin bu değerleri önce kendi yaşamında benimsemeleri, sonra da çevresindeki kişilere aktarılması gerektiğini ifade eder (Güngör, 2000:85).

Yetiştirme değerleri günümüzde ele alınması gereken önemli konulardan biridir. Çünkü herhangi bir davranışın iyi veya kötü olduğunu anlayabilmek için toplumda geçerli olan değerleri anlamak gerekmektedir. Dolayısıyla başlıca yetiştirme değerleri şu şekilde sıralanabilir;

- **Sosyal Değerler**

Sosyal değerlerin kaynağı insan doğasıdır. İnsan doğası, değerlerin başlangıcı, toplumsal hayatın ve toplumsal değişim isteğinin de esas kaynağıdır. İnsan doğasının kaynaklık ettiği kültür, sosyal değerler, yargılar, davranışlar ve kurumlar toplumsal yapıyı meydana getirmektedir. Sosyal değerler aracılığıyla toplumsal dayanışma sağlanmaktadır. Bu yüzden, sosyal değerler hayatı güzelleştiren, yaşanabilir kılan en önemli fonksiyondur. İyilik, doğruluk, şefkat, sadakat, vefa gibi manevi değerlere saygı toplumsal yapının ve sosyal ilişkilerin temel bağlarıdır. Bu ve benzeri manevi değerler toplumsal hayatta yaşamayı mümkün kılar. Sosyal değerler sürekli; değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması aile, okul, arkadaş çevresi, meslek ve iş örgütü ve kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır. Bu araçlarla toplumlar, gruplar ve kurumlar pek çok sosyal değeri öğrenir, geliştirir ve yeni kuşaklara aktarırlar.

- **Kültürel Değerler;**

Öncelikle kültür kavramına bakıldığında, birden fazla tanımın olduğu görülmektedir. Bu tanımlar yapısal, işlevsel, bilişsel, tarihsel ve simgesel gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Kültür kavramı sosyoloji, psikoloji, antropoloji tarih, güzel sanatlar ve felsefe gibi bilim dalları arasında kullanılmakla beraber farklı tanımlar içermektedir. Aslında kültür, sosyal antropolojinin konusudur. Kültür Hofstede'ye göre, bilişsel açıdan, zihnin programlanmasıdır. Aynı zamanda farklı biçimlerde tanımlanmasını da kabul eder. Kültürün ilk olarak öğrenilmesi ve kazanılması, ailede başlar. Diğer çevrede ve yaşam alanlarında devam eder. Bu durumda kültür, kalıtsal değildir, sosyal çevreden gelir. Ortak kültür kavramı, bir grupta ilgili olarak ele alındığına kullanılır (Turan ve Şişman, 2005:181). Kültürle ilgili tanımların bulunduğu farklı kaynaklara bakıldığında kültürün hangi unsurlardan oluştuğu konusunda ileri sürülen görüşlerde tam bir uyum olmadığı anlaşılmaktadır. Kültür, bir norm, kural, yasa olmadığı için tanım noktasında ayrılıkların olmasını bir bakıma doğal karşılamak gerekir.

Kültür, değerlerin en temel yapı taşlarından birisini oluşturmaktadır. İnançta, normlarda ve toplum içinde kültürel değerler vardır. Değerler, normlar, teknoloji genellikle kültürü yansıtan öğeler olarak görülmektedir. Kültürel değerler kişilere yol göstererek, doğru ve yanlış, olumlu ve olumsuz olan şeylerin ayırt edilmesinde yardımcı olur. Dolayısıyla kültürün, inanç ve değerle iç içe oldukları görülür. Değerlerin varlığını sürdürmesi birçok unsura bağlıdır. İnsanlar kültürel değerlerini semboller yoluyla iletişim kurarak da belirtmektedir. Bu açıdan, semboller ve değerler birbiriyle ilişkilendirilebilir.

Bir toplumun değer yapılarının anlaşılmasında, yaşatılmasında ve nesiller boyunca devam etmesinde semboller ve öyküler oldukça önemlidir. İnsanlar bazen semboller yoluyla anlaşır ve davranışlarını aktarır. Ulusal kültür içerisinde semboller; bayrak, marş ve anıtlar önemli, ortak anlamlar içermektedir. Aynı zamanda tören, ayin işaret, jest veya bir kişi de sembol olabilmektedir. Öyküler ise; geçmişte meydana gelen olayları, kültürel değerleri ve normları hatırlatarak aktarımı gerçekleştirirler. Öyküde kahramanlar; toplumların içinde bulunan ekonomik, sosyal ve politik şartlar içinde toplumun gelişmişlik düzeyini yansıtacak şekilde oluşturulur. Toplumda gereksinim duyulan değer ne ise kahramanlar öncü kimlikleriyle o gereksinimleri giderirler.

Kahramanlar aynı zamanda önemli bir cesaretlendirici, motive edici kaynaklardır (Korkmaz, 2009:12). Çocukların oyunlarında da benzer şekilde sembollerle aktarılan birçok değer içeren unsurlar vardır. Aynı zamanda ahlaki öğretilerin birçoğu topluma ve çocuklara öyküler, masallar yoluyla da aktarılmaktadır. Sembol ve öyküler değerlerin somut hale gelmesine yardımcı olmakla beraber, nesilden nesile de aktarılmasını da sağlamaktadır. Kültür, değerlerin en temel yapı taşlarından birini oluşturarak, yaşamda oldukça önemli bir yer almaktadır.

- **Ekonomik Değerler**

Ekonomik değerler; yaşamın devam ettirilmesi, korunması, ihtiyaçların karşılanması açısından önemlidir. Ekonomik değere sahip bireyler, bir şeyi ihtiyaçları doğrultusunda kullanır ve alırlar. Yararlı ve zararlı olacağını da ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirirler.

Spranger'a göre; Sosyal değerler ve ekonomik değerler arasında ilginç bir ilişki vardır. Ekonomik değerlere sahip bireyler başkalarını önemsemezler, ben duygusu hakimdir. Böyle bireylerin öncelikli amacı, kendi hayatlarını güvence altına alarak korumaktır. Dolayısıyla, bencil bir kişiliğe sahiplerdir. Kendi iradeleriyle, isteyerek sahip oldukları şeyleri, bir başkası için terk edemezler. İnsanları ekonomik bakış açlarına göre değerlendirip, ona göre ilişki kurarlar. Tutumlu, verimli, çalışkan, üretken, düzen ve güvenilirlik gibi ekonomik anlamda yeterliliğe sahip olanlara güvenip, itimat ederler. Ekonomik değere sahip bireyler için; sempati ve iyi niyet vazgeçilmezdir. Fakat bu özellikler sadece iş ilişkilerine dayalıdır, onun ötesine geçmez (Spranger, 2001).

- **Dini Değerler;**

Din insan hayatın çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla din günlük hayatta düşünce ve davranışları da etkilemektedir ve düşünce ve davranışlar din çerçevesinde şekillenmektedir. Toplumsal değer açısından da din önemli bir yere sahiptir. Din, topluma değerler eklemektedir. İnsan hayatında önemli olan din, insanın değer yargılarının da ona göre şekillenmesini sağlamaktadır. Din bu açıdan normlardan oluşan bir yapıya sahiptir. Kişide ahlaki değerlerin oluşmasında tamamen etkili

olmaktadır. Toplumsal yaşamda dinin getirdiği değerlerin bir kısmı uygulanırken, bir kısmı da zamanla dinden bağımsız olarak uygulanabilir.

Din, değerleri sıralar, değerler hiyerarşisi oluşturur. Böylece değerler karmaşasının önüne geçilerek, grup üyelerinin değer çatışmasını önlemektedir. Mesela, aile değerleri ve ailevi değerler arasındaki çatışmayı önler. Bu da dinin önemli ve üst değer olmasıyla ilgilidir. Dinin işlevlerinden biri de problemler sonucu ortaya çıkabilecek sorunları önlemektir. Din, değerler hiyerarşisi oluşturarak, çatışmayı önlemektedir. Değerler hiyerarşisinin oluşması, toplumun ve grubun birlikte uzlaşarak devam etmesi için gereklidir. Bu bağlamda da dinin etkisi çok önemlidir. Din, değerlerin toplum olarak kabulünü, pekiştirilmesini ve aktarılmasını sağlar (Aydın, 2000:112-113). Bazı değerler, toplumsal değerler olmakla birlikte, toplumsal değerlerin ölçütüdürler. Din de aynı şekilde, toplumda kabul görülen birçok değer için değer olmasını sağlayan ölçüttür. Bizim toplumumuzda da dinin böyle bir değer ölçütü bulunmaktadır. Yani, birçok değer için kabulünde toplumda bir ölçüt olarak din etkili ve önemlidir.

Dini değerler, yanlış düşüncelerin ve değerlerin anlaşılmasını da sağlar. Doğruyu, yanlış ayırt etmede işlev görür. Din, bazı önemli değerlerin edinilmesini, farkına varılmasını sağlar. Bu değerler şunlardır; dürüstlük, sabır, başka insanlara karşı sevgi ve saygı, yardımlaşma, kin tutmama ve adalet gibi. Dini değerler, kişiden kişiye hatta toplumdan topluma farklı boyutlara sahiptir. Fakat diğer değerlere göre daha yol gösterici ve güçlüdür. Bu nedenle bireyler dini değerleri önemser. Din manevi güçleri de içinde barındırır. Bu özelliğiyle de kişiyi doğruya, iyiye, güzele yönlendirir. Ahlak ve değerlerin de birbiriyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

- **Ahlaki Değerler;**

Ahlak, huy, tabiat ve karakter anlamlarında kullanılır. Ahlak terim olarak, güzel huy, iyi davranışlar ve özellikler gibi manalara gelmektedir. Davranışların iyi ve kötü olarak nitelendirilmesini sağlayarak güzel davranışlara yönlendirir. Ahlak, insanda yerleşen bir karakter yapısı olmaktadır. Modernleşen toplum yapısı, kültüre göre değişen davranışa rağmen, ahlak değişmeyen, zorunlu davranış normlarına işaret eder.

Ahlaki değerler, hayatın her alanında, her aşamasında olumlu, sağlıklı davranışlarda bulunmayı sağlayan kuralları içerir. Ahlaki anlamda gelişim kişilerin psikolojik, zihinsel ve kişilik gelişimi ile ilişkilidir. Karakter gelişimi, değerlerin aktarımı ve ahlak gelişimi çocukluk döneminde gerçekleşmektedir. Değer olarak ahlak, kişilik gelişiminde önemli bir işleve sahiptir. Ahlaki değerler sayesinde kişi doğru ve erdemli davranışlarda bulunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu araştırma literatür analizi ve bir saha çalışmasından oluşmaktadır. Bu bölümde literatür analizine ve araştırmada kullanılan model, araştırmanın evren ve örnekleme, araştırma için oluşturulan veri toplama araçları ve hangi tekniklerden yararlandığı, verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Türk Ebeveynlerinin Değer Eğitimi ile İlgili Çalışmalar

Dünyada çok çeşitli toplumlar ve kültürler vardır. Her toplumun ve her kültürün, normları, aile yapıları ve değerleri farklıdır. Bu olgular zaman içerisinde değişikliklere uğrarlar. Ailenin yapısı, yetiştirme değerleri modernleşme ile birlikte yeni bir ivme kazanmıştır. Araştırmanın bu bölümüne yönelik literatürdeki çalışmalar incelendiğinde doğrudan Türk ebeveynlerinin değer eğitimi konusunda çalışma yok denecek kadar azdır. Yetiştirme değerleri başka bir konu ile bağlantılı olarak işlenmiştir. Araştırılan konular genellikle eğitim ve öğretim alanı ile alakalı olup; okulda değer eğitimi, öğretmenlerin değer aktarımı, gençlerin değerleri üzerinde yapılmıştır. Değer eğitimiyle ilgili yapılan çalışmaların çoğu yüksek lisans tezi, sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanındadır. Araştırılan konular genellikle ebeveynlerin, öğretmenlerin, öğrencilerin üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla araştırmaya yönelik bu bölümde, değer eğitimi üzerine yapılmış çalışmalar incelenecektir.

Özge Gülver tarafından gerçekleştirilen (2015) Gençlik ve Değerleri konulu araştırmada; sosyolojik olarak değerler ve yaşadıkları problemler çerçevesinde irdelemekte ve bu doğrultuda toplumlar için son derece önemli olan değerler kapsamında, gençlik ve değer ilişkisi ele alınmıştır. Kuşak çatışmasına da yer verilmiştir. Araştırmada bahsedildiği üzere; gençlik için toplumsallaşma ve değerler

olgusu önem taşımaktadır. Başta aile bireyleri olmak üzere, gençlerin toplumsal hayata katılımında tüm toplum bireyelerine sorumluluklar düşmektedir. Değerlerin eğitiminde, tüm sosyal çevre aktif olarak rol almaktadır. Aile, değerlerin eğitiminde, gençlerin kimlik oluşumunu tamamlamasında en etkin mekanizmadır. Aile bireyleri, tıpkı bir hamur şekillendirir gibi gençlerin kişiliğinin büyük ölçüde şekillendiricisidir.

Araştırma sonucunda, gençlerin değer yaşantısının, düşünce şekillerinin büyüklerine göre farklı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı zamanda gençlerin kendi aralarında da hangi değerleri en çok önemsendiği konusunda farklılıklar görülmektedir. Bunun nedeninin de sosyo-kültürel çevre farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çalışmada gençlerdeki değer önceliklerinin, kırsal alanda yaşayan bir genç ve kent ortamında yaşayan gence göre farklılıkların ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu durum çalışmada, kent yaşamının karmaşasından uzak, kırsal toplumda yaşayan gençlerin sade ve benzer kültürel özelliklere sahip bireylerle yaşaması, böylece değer yargılarını ve düşüncelerini değiştirecek bir etkileşimin olmamasıyla açıklanmaktadır.

Bülent Kaya (2013) tarafından gerçekleştirilen Üç Kuşak Arasındaki Değer Değişimi konulu araştırmada; kuşaklar arası bir karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada anneanne, kızı ve torunu ile görüşülüp geçmişten günümüze değerler konusunda nasıl dönüşümün ya da devamlılığın olduğu analiz edilmiştir. Çalışma Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimlerinde eğitim alan kız öğrencileri, onların anneanneleri ve anneleri ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde; anneannelerin genellikle geleneksel değerlere önem verdiği görülmektedir. Kuşaklar arası değerlerde de fark görülmektedir. Bununla birlikte daha çok değer değişimlerin kişilik, aile, işlevsel ve statü açısından çok değişimin olmadığı anlaşılmıştır.

Derya Atabey (2014) tarafından gerçekleştirilen Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Değerler Kazanımına Etkisinin İncelenmesi konulu araştırmaya göre; Bir toplumun gelişmişlik düzeyi, o toplumu oluşturan bireylerin karakterleri ve sahip oldukları değerlerle yakından ilişkilidir. Değerler davranışlara yön verirler ve bireylerin tercihlerini oluştururlar. Eğitim

programının en önemli amaçlarından biri de değerleri benimseyen, sağlıklı kişilik özelliklerine sahip bireyler yetiştirmektir. Yapılan araştırmalar ise değerler eğitiminin olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Değerler kazanımının önemli bir bölümünü sosyal değerler oluşturmaktadır. Sosyal değerler, toplum tarafından kabul görülen iyi-kötü, istenilen-istenilmeyen, beğenilen-beğenilmeyen şeyleri içermektedir. Sosyal değerler kazanımında okul öncesi dönem çok önemlidir. Sosyal değerler eğitimi ile çocuklar; sevgi, hoşgörü, saygı, sorumluluk, işbirliği, yardımlaşma, nezaket değerlerini kazanırlar.

Araştırma; 2010- 2011 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilköğretim okulları bünyesinde yer alan anasınıflarına devam eden 200 çocuktan oluşmaktadır. Deney yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; sevgi, hoşgörü, saygı, sorumluluk, yardımlaşma/işbirliği, nezaket gibi değerlerin sosyal değerler eğitim programında olan öğrencilerde daha fazla gelişmiş olduğu görülmüştür. Buna dayanarak çalışmada üniversitelerde görevli öğretim elemanlarına yönelik; lisans dersleri arasında ve her eğitim biriminde değerler eğitimi dersi vermeleri, değerler eğitimi ve sosyal değerler eğitimi ile ilgili kongreler, çeşitli seminerler, konferanslar, paneller düzenlemeleri önerilmektedir.

Hasan Bacanlı (2017) tarafından gerçekleştirilen Kişilerin Değer Tercihleri ile Değer Örüntüleri Arasındaki Farkı Ortaya Koymaya Yönelik Bir Çalışma: Değer Sosyometrisi Tekniği konulu çalışma öğretmenlerin değer tercihleri ile değer örüntüleri arasında bir fark olup olmadığını araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma İstanbul Esenler ilçesinde 100 öğretmen ile yapılmıştır. Oluşturulan Değer Tercih Listesi ve Değer Sosyometrisi adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri ile temellendirilmiştir.

Çalışma sonucuna göre; değer tercih listesine en çok önem verdikleri değerler adil olma, saygı, dürüstlük, sevgi ve bağımsızlık olduğu görülmektedir. Değer örüntülerini analiz etmek amacıyla uygulanan, değer sosyometrisi aracılığıyla elde edilen sonuçlara göre katılımcıların kendilerine göre merkez koydukları önemsedikleri değerler ise sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık ve hoşgörüdür.

Dolayısıyla değerler arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Bu elde edilen sonuç ise araştırmanın amacını doğrular niteliktedir. Yani bireylerin değer tercihleri ile değer örüntüleri arasında fark vardır. Bireyler sevgi ve saygı değerleri haricinde diğer değerler farklıdır. Sonuç kişilerde toplumun gerçekten sahip oldukları değerler ile sahip olduklarını ifade ettikleri değerler arasındaki farklılığı ortaya koymuştur.

Literatürdeki çalışmalar genellikle değer eğitiminin temelinin aileden sonra okul tarafından desteklenerek atıldığı görüşünde olup değer eğitimi konusunda öğretmenlerin görüşleri ve eğitimi önemli görölmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Muhammet Ahmet Tokdemir (2007) tarafından geręekleřtirilen “Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkında Görüşleri” konulu araştırmayı incelenebilir. Araştırma orta öğretim kurumlarında görev yapan tarih öğretmenleri ile geręekleřmiřtir. Çalışmanın amacı ise; tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki bilgi ve görüşlerini, tarih derslerinde değer eğitiminde ne tür yöntemler kullandıklarını, hangi problemlerle karşılaştıklarını ve değer eğitimi ile ilgili beklentilerini tespit etmektir. Bu çalışma ile tarih öğretmenlerinin değerlerle ve değer eğitimi ile ilgili bilgi ve görüşlerinin ne olduğu öğrenilecek, öğretmenlerin tarih derslerinde değer aktarımı için kullandıkları yöntem ve tekniklerin belirleneceği hedeflenmektedir.

Araştırma Trabzon il merkezi ve ilçelerinde orta öğretim kurumlarında çalışan 27’si bayan 77’si erkek toplam 104 tarih öğretmeni araştırmanın örneklemini oluşmaktadır. Araştırmada ulaşılan bulgulara göre tarih öğretmenleri çoğu değerlerin tanımı ve kapsamı konusunda gerekli bilgilere sahip değildir. Araştırmaya katılan öğretmenler, değerlerin eğitimin önemli bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın öğretmenler, değer eğitimi konusunda gerekli bilgiye sahip değillerdir. Ve Tarih öğretmenleri derslerinde öğrencilere kazandırılabilir en önemli değer olarak; vatan sevgisi, milli birlik ve beraberlik değerlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Mehmet Koçak (1999) tarafından geręekleřtirilen İlköğretimde Değer Eğitimi ve Öğretimi konulu araştırmada ilköğretim basamağında dini ve ahlaki değer eğitimine gereken önemin verilmeyişi, bir araştırma problemi olarak ele alınmıştır. Çalışmada ilköğretim çocuklarının dini ve ahlaki değerlere ilgi ve ihtiyaçlarının olup olmadığı ve bu değerlere ihtiyaç varsa, bu değerlerin eğitim-öğretiminde Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar, nasıl ele alındığı ve alınmakta olduğu ortaya

konulmaya çalışılmıştır. İlköğretim çağının üzerinde durulmasının sebebi olarak ise insanın kişiliğinin gelişme döneminin olması, bu çağdaki eğitimin ileriki yaşamını büyük oranda şekillendirdiği belirtilmektedir.

Araştırmanın sonucuna göre; ilköğretim kademesinde olan çocuklara dini ve ahlaki konuda yeterli eğitimin verilmediği bir kısmında ise eksik şekilde verildiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada yapılması gereken şey olarak da çağın gereklerine, insanımızın istek ve ihtiyaçlarına göre tecrübeli kişilerce yönetilen, verilen ve kontrol edilen, kaliteli bir değer eğitim ve öğretimin olmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Bunlara dikkat edildiğinde, çocukların her yönden daha başarılı, sağlıklı ve faydalı olacağı düşünülmektedir.

Literatür incelemesi açısından değer eğitimi konusunda çalışmamız gereği değinilmesi gereken konulardan bir tanesi de Türk ebeveynlerinin değerleridir. Bununla ilgili olarak Türkiye’de Aile Değerleri (2010) araştırması incelenebilir. Araştırmada betimleyici bir şekilde Türkiye’de aile değerleri tespit edilmiştir. Araştırmanın en önemli parçasını da değerlerin ölçülmesi oluşturmaktadır. Araştırma oldukça kapsamlı olmakla birlikte nitel ve nicel veriler elde edilmiştir. Her iki veriden de keşfedici ve önemli verilere ulaşılmıştır. Bu araştırma, Türkiye’deki aile yapısını analiz ederek, bu alanda çalışma yapanlara destek olmuştur.

Araştırmanın sonucu incelendiğinde, çocuk ve eğitiminin aile değerleri açısından önemli bir değere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, Türk toplumu açısından ailenin önemli görüldüğü anlaşılmaktadır. Türk toplumunda aile yapısı önemli görülmele beraber aileye zarar verecek unsurlardan uzak durmaya çalışan, ailenin huzurlu, mutlu, sağlıklı ve verimli olması için çaba sarf eden bir algının olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ailenin başlı başına bir değer olduğu toplum tarafından benimsenmiştir.

Seviye Neslittürk (2013) tarafından gerçekleştirilen Anne Değerler Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi konulu araştırmaya göre, çocukların okul öncesi değer edinmesi, sağlıklı bir hayatın devamı için çok önemlidir. Çocuklar ilk olarak ailesi tarafından davranış ve alışkanlıklarını kazanırlar. Sorumluluk, saygı, sevgi, paylaşma, dürüstlük gibi değerler ilk olarak ailede öğrenilir. Aile ortamında edinilen değerlere göre çocuklar çevre ile iletişim kurar. Dolayısıyla araştırmanın amacı annelerin çocuklarına değer kazandırma

konusunda bilgi ve becerilerini arttırarak, çocukların değer kazanımının sağlıklı, bilinçli olmasını sağlamaktır. Bu açıdan böyle bir çalışmanın, annelerin değer eğitimi hakkında programların geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırmada çocukların “Sosyal beceri düzeyleri” ve “Anne Değerler Eğitimi Programı” olmak üzere iki değişkenden bahsedilir. “Anne Değerler Eğitim Programı” çerçevesinde deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Araştırmada annelere değer eğitimi verilmesi sonucu çocukların da sosyal becerilerinin ve değer kazanımının artış gösterdiği tespit edilmiştir. Çocuklar annelere verilen bu eğitim sayesinde sorumluluk, kendini ifade edebilme gibi birçok değerler edinmişlerdir. Bu durum da eğitimin başarılı olduğu anlaşılmaktadır.

Değer eğitimi konusunda yapılan çalışmalarda genellikle okul üzerinde durulduğunu görülmektedir. Bununla ilgili bir diğer çalışma; Duygu Aral (2008) tarafından gerçekleştirilen Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma. Değer aktarımı aile içinde başlar, okulda devam eder. Değerlerin okulda öğretimi ve aktarımı ise belli bir program dahilinde gerçekleşir. Ancak her ders programı, değerlerin aktarımına aynı oranda yer vermemiştir. Kimi değer önemsendirken, kimi değer göz ardı edilmiştir. Bu durum 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler içindeki değerler için de geçerli olduğu ifade edilir. Araştırmacı değerlerin aktarılmasında ve öğrenilmesinde Türkçe dersine büyük pay düştüğünü belirtmektedir. Dolayısıyla araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. Sınıf Türkçe kitabındaki altı tema adı altında on dokuz metin incelenerek, metinlerde yer alan değerler ve yer almayan değerler belirlenmiştir.

Araştırmaya göre; Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, dini değerler, duyarlık, misafirperverlik, estetik, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, değerlerinin olduğu tespit edilmiştir. Sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü ve temizlik değerlerine yer verilmediği görülmüştür. En çok islenen değerler sırasıyla vatanseverlik, sevgi, saygı ve dini duygulardır. Belirtilen ders kitabındaki metinlerde tüm değerlerin islenmediği, işlenen değerlerde ise işlenme oranlarının birbirinden oldukça farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mustafa Aydın (2003) tarafından yapılan Gençlerin Değer Algısı konulu araştırmada, amaç genel olarak değerler ve gençlik arasındaki ilişkinin ne durumda olduğunun tespiti ve açıklamasıdır. Yazarın belirttiği üzere; Gençliğin farklı sorunları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri; yabancılaşma, kimlik bunalımı, değerlerdeki değişimler, anomi, sosyal-psikolojik sorunlar ve değişik kökenli kaygılardır. Gençlik döneminde kimlik ve kişiliğin oluşumunda, problemler karşısındaki tepkilerde değerlerin rolü vardır.

Yazar araştırmada örneklem alanı olarak Konya'daki gençliği tercih etmiştir. Modern ve geleneksellik, eğitim düzeyi veri olarak alındığından dolayı anket; eğitimi ilköğretim düzeyinde kalmış ve üniversite son sınıfta okuyan gençlere uygulanmıştır. Ankete katılanların sayısı ise her iki değişken denk olmak üzere 300'dür. Araştırmanın sonucuna göre; modern değerlerde özgürlük, kendine saygı ve insan hakları gibi kişiselliği işaretleyen değerlerin önemli görüldüğü ortaya çıkmıştır. Modern değerler arasında yer alan zenginlik ve değişik hayat gibi değerler de geri planda kalmıştır. Bu durum, toplumun seçiciliğini göstermektedir.

Türkiye'de sürekli bir dönüşümün ve kuşaklar arası değer değişiminin olduğu görülmektedir. Değer değişiminin sebeplerini anlayabilmek için toplumu tanımak, toplumun temelini oluşturan yönlendirici unsurlar olarak da değerlerin anlaşılması gerekmektedir. Bununla ilgili bir çalışma da Şebnem Morsümbül (2014) tarafından yapılan Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi: Ankara Örneği konulu çalışmadır. Bu çalışma ile Ankara örnekleminde hareketle hem evrensel değerlere yönelik olarak kuşakların tutum ve davranışlarının arkasındaki motivasyonların kuşaklarca nasıl bir yol izlediği, hem de toplumsal etkileşim süreçlerini ve yönlendirici ilkeler olarak temel değerlerdeki değişimin anlaşılması amaçlanmıştır. Çalışmada cinsiyet ve din-inanç grupları ile kuşakların temel değer tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi de gerçekleştirilmiştir. Çalışmada anket yöntemi uygulanıp 800 örnekleme olduğu belirtilmekte ve çalışma 3 kuşak açısından tabakalara ayrılmış, her tabakadan evren içindeki hacmine göre örneklem seçilmiştir. Bu kapsamda birinci kuşaktan 115 kişi, ikinci kuşaktan 303 kişi ve üçüncü kuşaktan 115 kişi seçilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, kuşaklar arası değişim çok hızlı gerçekleşmemiştir. Farklılıklar yoğunlukla 1.ve 3. kuşak arasında meydana gelmiştir, 2. kuşakta değişim görece olarak yavaştır. Bu araştırma ile elde edilen ikinci sonuçtan ise şu şekilde

bahsedilmektedir; kuşaklar arası değerlerin değiştiğini ve bu değişimin tutarlı olduğunu, tahmin edilen yönde gerçekleştiğini göstermiştir. Değişimi açıklayan sebepler ne inanç ne de tam olarak sosyo-demografik faktörler olmadığı tespit edilmiştir. Aksine inançlılık, yaş, eğitim, gelir faktörleri değerlerin değişimini anlamada önemli etkileri olduğu anlaşılmıştır. Üçüncü sonuç ise cinsiyet ve inanç faktörleri açısından kuşaklararası farklılaşmanın olmadığıdır.

Değer konusunda sosyoloji alanında birçok çalışma yapılmakla birlikte psikoloji alanında da çalışmaların olduğu görülmektedir. Bunların bir tanesi de Erol Güngör (2010)'ün Değerler Psikolojisi Üzerine Yapılan Araştırmalar konulu çalışmasıdır. Çalışmada özellikle ahlaki değerler üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada Güngör ahlaki değerlerin, diğer değerlere oranla, psikolojinin biraz daha önemli bir konusu olduğunu belirtir. Bunun gerekçesini de şöyle açıklar: “İnsanın sosyal gelişmesi genellikle bir ahlaki gelişmeden ibarettir”. Toplum içinde insanlarla ilişki içinde sosyal olmak, ahlaki değerleri gerekli kılar. Erol Güngör bu çalışmasında; ahlak değerlerinin neler olduğunu, ahlak değerleri ve davranış ilişkisini, ahlak değerlerinin nasıl meydana geldiğini, nasıl benimsenip öğrenildiği ve ahlaki düşüncesinin zihin gelişmesi içerisindeki yeri gibi konuları açıklamaktadır. Birinci kısımda ahlaki değerlerin, bireysel değerlere dönüşümü üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümde ise yapmış olduğu araştırmanın özetini sunmuştur. Burada ahlak değerleriyle sosyal, iktisadî, estetik, vs. diğer değerler arasındaki muhtemel ilişkiler araştırılmış, Türk toplumunun belli kesimlerinden alınan örnek grupların değer sistemleri arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmada; ahlaki değer sahası ile ilgili hükümlerin diğer değer sahalari ile ne dereceye kadar ilişki içinde bulunduğu araştırılmıştır. Araştırma sonucunda; davranışların gerisinde tek türden bir değer bulunmadığının ve insan eylemlerinin mekanizmasının bilinenden daha karmaşık olduğunun üzerinde durur. Ahlakın bir değer olarak ön planda tutulduğu aynı zamanda ahlakı ön planda fakat dini geri planda tutan kimselerin ahlakı dinden ayrı düşündükleri sonucuna da varılmaktadır.

Öğretmenlerin değer eğitimi konusunda birçok çalışma yapılmış olup, yorumlamalar getirilmiştir. Bununla ilgili olarak önemli bir diğer çalışma da Oktay Akbaş (2004) tarafından gerçekleştirilen Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin

Değerlendirilmesi konulu doktora tezi'dir. Çalışmada ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin ilköğretim okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri, öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş ve öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşleri alınmıştır. Araştırmanın evreni Ankara ili merkez ilçelerinde öğrenim gören 360 8. sınıf öğrencisi ve 44 öğretmen oluşturmuştur. Araştırmada değerler, geleneksel, demokratik, çalışma-iş, bilimsel ve temel değerler olarak ele alınmış ve bu değerlerle ilgili ölçek geliştirilmiştir.

Çalışmada demokratik değerlerin alt boyutları şu şekilde belirtilmiştir; saygılı olmak, işbirliği, kibar olmak, hoşgörülü olmak. Geleneksel değerlerin alt boyutları ise şunlardır; ulusal güvenlik, hayatın verdiklerini kabullenmek, aile, yardımsever olmak, güvenilir olmak, tutumlu olmak. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin cinsiyetlerini belirtilen değerlere ulaşma düzeylerinde farklılıklara neden olmamaktadır. Araştırmada kız öğrencilerin demokratik değerlere ulaşmalarının, erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde olduğu analiz edilmiştir. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin demokratik değerlere ulaşmada farklılıklara neden olmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, okul ve aile değer eğitimi açısından birlik içerisinde değildir. Okul ve aile tarafından edinilen değerlerde farklılık olduğu ve okulda edinilen değerlerin çevre ve aile tarafından pekiştirilmediği tespit edilmiştir.

Mustafa Baloğlu ve Esra Balgamiş (2005), İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerleri adlı çalışmada temel amaç; Tokat ili merkez ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve ortaöğretim kurumlarında çalışan eğitim yöneticilerinin öz değerlerini öğrenmek ve bu öz değerlerin yaş, kademe, kıdem gibi faktörler açısından karşılaştırılması yoluyla değerlerle yönetim literatürüne katkıda bulunmaktır. Çalışmanın örneklemi; 75 okul yöneticisinden oluşmuştur.

Çalışmanın sonucuna göre, okul yöneticileri üç değeri önemsemektedir. Bu değerler, dürüst olmak, sözünde durma ve ulusal güvenliği sağlamaktır. Arzu ve isteklerin tatmini, bireyler üzerinde kontrol kurma isteği gibi değerler de daha az önemsenen değerlerdir. İlköğretim ve ortaöğretim okul yöneticileri arasında, iç huzurun olması, aşırı hareketli olmak, ılımlılık, değerlerde bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Yaş değişkenine göre incelendiğinde ise; 45 ve 45 yaş altı şeklinde iki gruba ayrılmıştır.

Burada da gruplara göre değer farklılıkları ortaya çıkmıştır. Farklılık olduğu görülen değerler ise; yaratıcılık, sosyal düzen ve bağımsızlık değerleridir.

Lütfi Küçük (2009), Lise Gençliği Değerleri adlı çalışmaya göre; bir toplumun yapısının anlaşılabilmesi sahip oldukları değerleri anlamak ve analiz etmekle mümkün olur. Genç nesil farkı kültürel etkilere, farklı siyasi yeniliğe daha fazla açıktır. Bu sebeple, araştırmanın temel objesi Türk gençliğini temsil ettiği düşünölen lise gençliğidir. Lise gençliğinin değerleri tespit edilmekle beraber, gençlerin belli değer itemleri ve toplumsal kurumlara katılım düzeyleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Ankara il merkezinde liseye devam eden 800 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada faktör analizi ile katılım, cinsiyet, lise türü, lisede okunan sınıf ve ekonomik seviye değişkenleri bağlamında mevcut değerler ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, lise gençliğinin, bireysel değerlere katılım oranının yüksek olduğu ve toplumsal modern değerlere de katılımının oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Lise gençliğinde, modern bireysel ve toplumsal değer yargılarına katılımın oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Millî ve dinî değerlere, lise gençlerinin katılımının yüksek olduğu fakat heterojen bir dağılım sergilediği ortaya çıkmıştır.

Tuğba Yanpar Yelken ve Taha Yalar (2011), Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi Ve Bir Program Modölü Örneğinin Geliştirilmesi konulu çalışmanın amacı değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmenlerin görüş ve önerilerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda öğretmenler için değer eğitimine yönelik bir program modölü örneğinin geliştirilmesidir. Araştırmada, Diyarbakır ili merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okullarının 5.sınıflarında görev yapan 423 sınıf öğretmeninden 326'sına ulaşılmıştır. Ulaşılan öğretmenlerden görüşme için gönüllü olan 50 sınıf öğretmeni araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Öğretmenlerin değer eğitimi ve oluşturulacak program modölü ile ilgili önerilerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Araştırmada öğretmenler tarafından dile getirilen görüş ve öneriler belirlenerek elde edilen veriler ortaya çıkan ana tema ve alt temalara göre analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, ailenin, öğretmenler tarafından verilen değer eğitiminin daha faydalı olması için önemli rol üstlendiğine, aile ve öğretmen ile iletişim halinde olması,

öğretmenlerin eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiği görülmektedir. Öğretmenler değer eğitimi programında “görsel-işitsel yeterlik”, “toplumsal yaşamdan örnekler” ve “öğrencilerin katılımını teşvik edici etkinlikler” tercih edilmiştir.

Bülent Dilmaç (2007), tarafından yapılan çalışmada fen lisesi öğrencilerine uygulanan insani değerler eğitimi programının öğrencilerin değerleri kazanımında etkili olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni; Konya’da Meram Fen Lisesi birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Uygulamada 15’i deney ve 15 kontrol grubu olmak üzere 30 öğrenci yer almıştır. Deney grubunda yer alan 15 öğrenciye 14 oturum süren İnsani Değerler Eğitimi Programı verilmiştir ve bu oturumlar haftada 2 oturum olmak üzere, toplam 14 oturum şeklinde gerçekleşmiştir. Kontrol grubuna ise her hangi bir eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin değer kazanmaları açısından olumlu sonuçlara ulaşıldığı ortaya çıkmıştır.

Orhan Gökçe (1994), tarafından da Türk Gençliğin Sosyal ve Ahlaki Değerleri konulu çalışma bulunmaktadır. Çalışma üniversite gençliğine uygulanmıştır. Çalışmanın amacı, üniversite gençliğinin değer tercihlerini belirlemektir. Bulgulara göre gençlerin çoğu hedonizmi ve maddiyatçılığı ön planda tutmaktadır. Gençlerin bir kısmı da dürüstlük, yardımseverlik, aile, mutluluk, eşitlik ve inançlı olmak gibi değerleri önemli gördüğü ortaya çıkmıştır.

Bahsedilen çalışmalarda da görüldüğü üzere, Türk ebeveynlerinin değer eğitiminin incelendiği çalışmanın eksikliği görülmektedir. Mevcut literatürün daha çok gençlerin değerleri, okulda değer eğitimi gibi konular üzerinde olduğu söylenilebilir. Yani sosyoloji alanında Türk ebeveynlerinin değer eğitimi esas alan bir çalışma mevcut değildir. Bu açıdan araştırma mevcut literatüre önemli bir katkıda bulunacaktır; öncelikle Türk ebeveynlerinin öz değerlerini aynı zamanda çocuklarının öz değerlerini ortaya koyabilme açısından yeni bir perspektif sunması onların bakış açısının da anlaşılması ile özgün bir yere sahip olacaktır.

4.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Türk ebeveynlerinin öz değerlerini, çocukların öz değerlerini, ebeveynlerin değer eğitimi sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştığını, çocuk ve ebeveyn ilişkisini, çocukların sorunlarını, okuldaki değer eğitimi ve ebeveynlerin çocuk algılarını incelemeye ve analiz etmeye yönelik, betimleyici ve nitel bir çalışmadır. Çalışmada lise dönemi çocukları tercih edilmesinin sebebi, bu grup çocukların toplumlar için kilit rol üstlendiği düşüncesidir. Çocukları, değerleriyle, problemleriyle bir bütün olarak değerlendirmek de hedefler arasındadır. Katılımcıların cinsiyeti, toplumsal niteliği, aile yapısı, eğitim düzeyi, yaş, gelir düzeyi de dikkate alınarak analiz edilmiştir. Betimleyici araştırmalarda konu ya da sosyal olgu tasvir edilerek, ayrıntılı olarak analiz edilir. Çalışmada önem verilen durum, sayılar yerine insanların ne düşündüğüdür. Sosyoloji alanında da nitel ve betimleyici araştırmalar oldukça önem arz etmektedir. Son derece önemli bulgular edinilmesinin yanı sıra araştırmanın amacı “Ne oldu?” sorusuna cevap aramaktır. Böylece konu detaylı bir şekilde tasvir edilir.

Çalışmada uygulanan betimleyici çalışma ile ebeveyn ve çocukların değer ilişkisi aynı zamanda sorunlarının tanımlanıp ve açıklanması sağlanmakta ve sistematik bir şekilde durumlar araştırılıp analiz edilmektedir. Betimsel araştırmalarda incelenen konu derinlemesine, ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılır. Amaç en iyi şekilde gözlemleyip, belirlemektir. Konuyu etkileyici kılmaya çalışma amacı yoktur (Karasar, 1994). Özetle keşfetmeye yönelik, betimleyici, açıklayıcı ve yorumlayıcı bir çalışma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

4.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın analiz ünitesini ebeveyn ve çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın ulaşılabilir evreni İstanbul ili, Bahçelievler ilçesinde yaşayan bireylerdir. İstanbul ili yetiştirme değerleri ile ilgili araştırmalarda yer verilmesi gereken önemli bir şehirdir. Çünkü İstanbul ili en yüksek nüfusa sahip olmakla birlikte, birbirinden farklı fikirlere sahip toplumu da bir arada barındırır.

Araştırmanın örneklem grubu ise 20 ebeveyn ve çocukları olmak üzere 40 bireyden oluşmaktadır. Bahsettiğimiz 20 ebeveyn içerisinde de 10 anne ve 10 baba ile

görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın bir kısmının annelerle bir kısmının da babalarla yapılmasının nedeni arada oluşan farklı fikirleri de tespit edebilmektir. Lise dönemi çocuklarının seçilmesinin sebebi de toplumsallaşma sürecinin yoğun olarak yaşandığı ve kişiliğin, karakter oluşumunun tamamlandığı bir dönem olması. Bu dönemde anne-baba, çevre ve okul etkisiyle çocukların yetiştirme değerleri şekillenir. Anne- babanın tutumu, çevredeki rol model aldığı kişilerin tutumu sağlıklı ise çocuğun benimsediği tutum ve edindiği değerler de sağlıklı olacaktır.

Görüşme için aile seçiminde, yapısal olarak çeşitlilik oluşturabilecek ailelerin de tercih edilmesine dikkat edilerek oluşturulmuştur. Çalışmada 5 aile boşanmış ebeveynlerden, 4 aile ise babanın ilgisiz olup eve nadiren geldiği bir yapıda olmakla beraber diğerleri geleneksel ve çekirdek aile yapısına sahip bireylerden oluşmaktadır. Bu şekilde ailelerin çeşitlendirilerek seçilmesinin sebebi ise farklı aile yapısı içerisinde oluşan sorunları, değerlerini, farklılıkları ve benzerlikleri karşılaştırmalı, detaylı bir şekilde analiz edebilmektir.

Katılımcılardan ebeveynlerin yaşları ile ilgili analizler incelendiğinde en düşük yaş grubu 34, en büyük ise 50 olduğu görülmektedir. Ortanca değerler ise 40 ve 44 olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan çocukların yaş grubu ise 14-17 lise grubu çocukları olarak belirlenmiştir.

Katılımcılardan ebeveynler ile ilgili diğer değişkenler ise eğitim seviyeleri, meslek dağılımları, çalışıp çalışmadıkları ve gelir düzeyleridir. Genel olarak ebeveynlerin eğitim seviyelerine bakıldığında ise, ilköğretim, orta öğretim, lise ve lisans mezunu oldukları görülmektedir.

Ebeveynlerden çalışan annelerin meslek gruplarına bakıldığında devlet memuru, mühendis ve mali müşavir olduğu görülmektedir. Annelerin yüksek oranının da ev hanımı olduğu tespit edilmiştir. Çalışan annelerin oranının düşüklüğü sosyolojik açıdan dikkat çekmektedir. Bununla birlikte lise çocuklarının kardeş sayıları da sosyalleşme açısından önemli bir veridir. Özellikle tek çocuk olarak büyüyen çocukların değer eğitiminde ailenin üzerindeki sorumluluk daha fazladır. Çalışmamızda tek çocuk olan üç kişi bulunmaktadır diğerleri ise en az iki kardeşdir. Katılımcılardan babaların meslek grubu ile ilgili yapılan analizlerde ise aşçı, kamu personeli, inşaat, deri ticareti, nakliye firması olduğu görülmektedir.

4.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Bu araştırmada, görüşmeleri ayrıntılı ve anlamlı hale getirmek, anlaşılmayan noktaları aydınlatmak, açıklayıcı ve yorumlayıcı bilgiler elde etmek amacıyla mülakat yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve birebir yapıp, grup görüşmesi gerçekleştirilmemiştir. Çocuk ve ebeveyn ile farklı zamanlarda görüşülmüştür.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Mülakat yöntemi yapısı itibariyle esnektir ve derinlemesine, detaylı bilgi elde etmede kolaylık sağlayabilmektedir. Görüşmenin gidişatına göre ara sorular yöneltilmesini çalışmamızı daha akıcı ve geniş ölçüde bilgi edinmemizi sağlamıştır. Görüşme esnasında bazı çocukların çekingen kalması sonucu ara sorularla detaylandırılması daha net cevaplar alınmasını kolaylaştırmıştır. Görüşmede derinlemesine bilgi elde edebilmek, detaylandırabilmek amacıyla mülakat öncesinde, çalışmanın içeriğine ve mülakatın ne kadar süreceğine ilişkin bilgi verilmiştir. Mülakat formu çocuklar ve ebeveynler için ayrı iki farklı form halinde hazırlanmıştır. Her bir formda 10 soru bulunmaktadır. Her bir görüşme de yaklaşık 35 dakika sürmüştür. Hazırlanan mülakatla genelde açık uçlu sorular sorulmuştur. Etik ilkeler ile uyumlu olmak için katılımcılara ses kaydının alınacağı bildirilmiştir. Rıza göstermeyen katılımcıların mülakatları ise not edilmiştir.

İlk olarak katılımcıların yaş, eğitim, gelir düzeyi, mesleği, çocuk sayısı sorularak, aile yapıları, demografik özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Formun bu kısmı yapılandırılmış olarak değerlendirilebilir. Mülakat formunun geri kalanında ise Türk ebeveynlerinin ve çocuklarının öz değerlerini, Türk ebeveynlerinin değer eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunları, değer eğitiminde okulun etkisini, ebeveynlerin çocuk algısını, çocukların gözüyle günümüz çocuklarının sorunlarını, çocuk ebeveyn ilişkisini belirlemeye yönelik derinlemesine bilgi edinmek için açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu yönüyle mülakat formunun bu kısımları yapılandırılmamış bir yapıya sahiptir. Mülakattaki sorular araştırmanın teori kısmındaki bilgiler çerçevesinde oluşturulmuştur.

“Yapılandırılmamış mülakat tekniği antropoloji ve sosyoloji alanlarında, kişilerin sosyal açıdan gerçekliğinin meydana çıkarılmasını amaçlayan bir yöntem olarak geliştirilmiştir. Yapılandırılmamış mülakatın amacı, informantların sosyal

gerçekliğine yönelik daha iyi bir anlayış modeli geliştirmektir” (Zhang ve Wilemuth, 2009:223).

4.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri İstanbul’da Bahçelievler ilçesinde 2018 yılında yaşayan Türk ebeveynleri ve çocukları ile mülakat yapılarak elde edilmiştir. Mülakatlar öncesinde araştırma için uygun özelliklere sahip bireyler tespit edilmiştir. Bireyler ile mülakat yapılırken bireylerin kişisel bilgilerinin paylaşılmayacağına dair hassasiyet bildirilmiştir. Araştırmacı mülakat yapılan kişilerin güvenini kazanmak için yeri geldiğinde kendi ailesinden bahsetmiş ve bireysel deneyimlerini paylaşma konusunda teşvik edici olmuştur.

Çalışmada verilerin analizi için elde edilen ses kayıtları metin belgesine dönüştürülmüştür. Böylece elde edilen kayıtlar daha anlaşılabilir hale getirilmiştir. Analize başlayabilmek için mülakat formunda yer alan soru ve kısımlara uygun olacak şekilde başlıklara ayrılmıştır. Ve detaylandırılarak incelenmiş, katılımcılara ilişkin aile yapısı, eğitim seviyesi vb. değişkenler dikkate alınarak analiz edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Çocuk yetiştirme değerlerine ilişkin ebeveyn ve ergen görüşlerine yönelik yapılan bu araştırmanın amacı; Türk ebeveynlerinin ve çocukların öz değerlerini tespit etmek, çocukların öncelikledikleri değerler ile ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmek istedikleri öz değerleri arasındaki farkları belirlemektir. Bireyler toplum içinde, sahip oldukları değerler doğrultusunda hareket ederler. Dolayısıyla değerler bireyin ve toplumun en önemli parçasıdır ve aileden, çevreden model alınarak öğrenilir.

Bireyin değer sisteminin gelişimi de öncelikle aile yaşantısı içinde başlar. Anne-babanın değerleri, çocukların davranışlarına yansımaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin davranışları, yönelimleri çocuğun değer kazanım ortamının önemli bir bölümünü oluşturur. Genelde ebeveynler çocuklarını yetiştirmek hususunda oldukça hassastırlar. Yani anne-baba çocuğunu yetiştirirken mükemmelliği arar ve çocuğun ailesine, topluma uyumlu bir sosyal role bürünmüş olmasını sağlamaya çalışır. Günümüzde ailelerin çocuklarını yetiştirirken daha da titiz davranmaları gerekmektedir. Çünkü toplumumuzun sahip olduğu değerler sürekli bir değişim halindedir. Türk toplumunu oluşturan, toplumu ayakta tutan değerlerin bu değişimden fazlasıyla etkilenmesi, Türk toplum yapısıyla bağdaşmayan çok farklı değerlerin sosyal onaydan geçmeden gençler tarafından benimsenmesi, aileleri ve Türk toplumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde “gençlik bitmiş”, “büyüğe saygı kalmadı” gibi ifadelerin de toplumda yer almaya devam ettiği görülmektedir.

Günümüzde değerleri aktarma geçmişe nazaran daha zor gerçekleşmektedir. Çünkü eskiden toplum tarafından benimsenen ve desteklenen birçok değer, yaşantı yoluyla aktarılabılırken, günümüzde bu yol yeterli olmamaktadır. Hem okulun hem de ailelerin eskiye göre daha çok çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Çünkü çocuğun değerler sistemini değiştiren ve etkileyen faktörler çeşitlenmiştir. Çalışmanın amacı çerçevesinde ebeveyn ve çocuklarla ilgili görüşmeler yapılarak, değerler ve sorunlar

tespit edilmiştir. Bu görüşmeler neticesinde ortaya çıkan bulgulara yönelik başlıkları ayrı ayrı inceleyelim.

5.1. Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Değerleri

İnsanların değeri, sorumluluk bilinci, saygı, sevgi, dürüstlük gibi değerlerle beslenmeleri ve çocuklarını da bu gibi değerlerle yetiştirmeleri ölçüsünde artar. Düzgün bir aile ortamının, ebeveynlerin var olabilmesi değer yargılara sahip olmakla mümkündür. İnsan hayatında aile önemlidir. Çocuğun yaşamında ebeveynlerin ilk eğitim merkezi olması aynı zamanda ebeveynlerin bir değer eğitim merkezi olması anlamına gelmektedir. Yani aile eğitimin her aşamasında, çocuğun yetiştirme değerleri konusunda en önemli etkidir.

Çalışmada 10 anne ve 10 baba olmak üzere 20 ebeveyn ile görüşülmüştür. Bu bölümde ebeveynler ile gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Çalışmada öncelikle ebeveynlere genel bir soruyla yetiştirme değerleri konusunda neye önem verdikleri soruldu. Bu soruya verilen cevaplardan katılımcıların çoğunun şu değerlere önem verdiği görülmektedir; ahlaki değerler, dini eğitim, saygı ve sevgi, dürüstlük, geleneksel değerler, kanaatkarlık, kariyer sahibi olma yönünde yetiştirmek, merhamet, vicdan, temiz ve titiz olmak, sorumluluk sahibi olmaları, kendi fikirleri doğrultusunda karar alabilmeleri. Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken ahlaki değerlere oldukça önem verdiği görülmektedir. Ahlaki değerler; dürüstlük, saygı, iyilik, merhamet vb. değerleri kapsamaktadır. Ve bunlar değişmeyen her zaman ve her yerde geçerli olan iyiye, doğruya, güzele yönlendiren değerlerdir. Dürüstlüğün çocuk yetiştirmede çok önemli olduğu da ifade edilmektedir; *“Çocuğuma sık sık yaptığım şey ne kadar kötü olursa olsun bana her zaman doğrusunu anlat telkininde bulunurum (16 Nolu Ebeveyn)”*.

Ebeveynlerin bir kısmı da çocuğunun yanlış olanı yaparak, tökezleyerek, tecrübelenerek doğruya ulaşması fikrindedir. Bazı katılımcılar da çocuğunun iyiyi kötüyü ayırt edebilme kabiliyetini kazandırmaya çalışmaktadır. Bunun için de olumlu davranışlar sergilendiğinde pekiştirmek adına ödüllendirilmesi gerektiği, yanlış davrandığında ise çocuğu uygun bir şekilde uyarılması gerektiği görüşündedirler.

Mülakat esnasındaki gözlemlere göre, geleneksel yapıda olan ebeveynler değer olarak “gelenek ve göreneklere bağımlılığı” oldukça önemli görmektedir. Fakat kültürel sürecin bir parçası olan gelenek ve göreneklere bağlılık, metropolitan şehir hayatının baskısı altında yavaş yavaş erimekte olduğunun çocuklarına bu değeri aktarmanın zorlaştığının da bilincindedir. Bu durum ebeveynlerin değerlerinin de mecburi olarak değişim ve dönüşüme açık olduğunun göstergesidir. Yine geleneksel yapıda olan ebeveynler “kanaatkarlığı” değer olarak çocuklarına aktarmak ve muhafaza etmek görüşündedirler. Buradan çıkarılan bulguya göre de kanaatkarlık geleneksel değerler içinde kültüre anlam veren önemli bir unsurdur. Yani geleneksel kültür içinde çocuklarına aktarılmak istenen temel değerler arasında kanaatkarlık da yer almaktadır.

Sonrasında katılımcılara değerlerin yer aldığı bir liste sunuldu. Böylece sunulan listede nasıl bir tercih sıralaması yaptıkları tespit etmeye çalışıldı. Sunulan listede 10 yetiştirme değeri bulunmaktadır.

1. Sorumluluk duygusu
2. Çalışkanlık
3. Dürüstlük
4. Başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü
5. Dindarlık
6. Bencil olmama
7. Söz dinleme ve itaat
8. Tutumluluk, para ve malına özen
9. Sebat, azim, kararlılık
10. Bağımsızlık

Her şeyden önce anne ve babaların öncelikledikleri değerler arasında farklılık olduğu tespit edildi. Anneler ile yapılan görüşmelerde genel olarak bakıldığında sorumluluk duygusu, dürüstlük, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü önde gelen ilk üç değer olarak dikkat çekmektedir. Bazı anneler de en önemli yetiştirme değeri olarak dindarlığı görmektedirler. Yine genel bir değerlendirme ile sunulan değerler içerisinde diğerlerine göre daha önemsiz olarak görülenler ise; sebat, azim, kararlılık, tutumluluk, para ve malına özen, bağımsızlık olduğu tespit edildi.

Bununla birlikte annelerin çok azı da sunulan listedeki yetiştirme değerlerinin hepsinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Babalar ile yapılan görüşmelerde genel olarak öncelikleri ilk üç değer dindarlık, söz dinleme ve itaat, başkalarına karşı saygı ve hoşgörü olduğu tespit edildi. Genelde saygıyı en önemli değer olarak gören katılımcı eskiye göre çocukların daha rahat bir yapıya sahip olduklarını ve ebeveynlerine hitaplarının bir arkadaşına hitabı ile aynı olduğunu ifade etmektedir. Bazı babalar ise dürüstlüğü en önemli değer olarak görmektedir. Daha önemsiz olarak gördükleri değer sıralaması ise şu şekildedir; çalışkanlık, bağımsızlık, tutumluluk, para ve malına özen.

Anneler öncelikli olarak sorumluluk duygusu, babalar dindarlık, söz dinleme ve itaat değerlerini tercih ediyorsa muhtemelen anne ve babaların ailedeki konumlarıyla ilgilidir. Anneler çok fazla sorumluluk aldığı için sorumlu çocuk yetiştirmek istiyor olabilir. Annelerin genelde ev işleri, ev idaresi, gerektiğinde ekonomik idaresi, çocukların eğitimi, terbiyesi, kişisel bakımı, toplumsal ilişkiler gibi görevleri vardır. Bu durum sosyolojik olarak, Türk toplum yapısında annelerin konumuyla ilgili de bilgi vermektedir.

Genel olarak bakıldığında ebeveynler, yetiştirme değerleri konusunda ahlaki değerleri (saygı, dürüstlük, sorumluluk duygusu, söz dinleme) ön planda tutmaktadır. Dürüstlük ve saygı evrensel değerler arasında yer alır. Günümüzde özellikle değer olarak dürüstlüğe yüksek değer atfedilmektedir. Ve bu değerler hem modern hem de geleneksel değerler olarak ifade edilebilir. Ebeveynlerin çocuklarının bağımsız olmalarından yana olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bağımsızlık değeri, diğer bütün değerlerden daha geri plana atılmaktadır. Genelde tutumluluk, para ve malına özen, bağımsızlık değerlerini önemsiz olarak görmektedirler.

5.2. Yetiştirme sorunları

Ebeveynler sağlıklı çocuklar yetiştirmede çok önemli role sahiptirler. Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme konusunda başarılı olabilmesi için, bu değerlerin davranışa dönüştürülmesinin yolları aranmalıdır. Değerleri çocuklara aktarmanın yolu sözlü uyarılarla birlikte, onlara en güzel rol model olabilmekle gerçekleştirilebilir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede gösterdiği ilgi, sevgi kadar kontrol ve disiplinin

niteliğinin de oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Bu bölümde, öncelikle ebeveynlerin nasıl bir yetiştirme sürecinden geçtiğinden ve ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları sorunlara yer verilecektir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle ebeveynlerin kendi ailelerinde hangi değerlerin önemli bulunup onlara aktarıldığını tespit edilmeye çalışıldı. Ebeveynler kendilerine aktarılan değerler arasında ilk olarak ‘büyüklere karşı saygı’nın önemli olduğunu vurgulamaktadır. “*Biz anne babamızın yanında asla uzanamazdık ve bacak bacak üstüne atamazdık (2 ve 16 Nolu Ebeveyn)*”. Diğer değerler ise; dürüstlük, sorumluluk, sevgi, merhamet, çalışkanlık, dini değerler, geleneksel değerler, örf, adet ve tutumluluk. Ailelerin yapısına, eğitim düzeyine göre de değerlerin farklılaştığı tespit edilmektedir. Geçmişte geleneksel yapıda olan hatta köyde yaşayan, şu anda eğitim düzeyleri ilkokul olan ebeveynler ailelerinin saygı başta olmak üzere misafirperverliği, ev işi, temizlik hatta okul eğitiminden önce çalışıp maddi anlamda destek olma yönünde yönlendirildiklerini ifade etmektedir. “*Bizim zamanımızda eğitim, gezmek diye bir şey yoktu, önemsenmezdi de. Biz de korkudan talep dahi edemezdik, anne ve babamız ne isterse onu yapardık asla söylediklerinin dışına çıkamazdık (3 Nolu Ebeveyn)*”.

Katılımcılardan aileleri daha modern yapıda ve eğitim düzeyleri üniversite olan sadece 2 kişi ailesinin kendisini özgüvenli olması yönünde yetiştirdiğini ifade etmektedir. Kişinin kendisinin farkında olması, cesaret sahibi olması, ve başarılı olması öncelenmiştir. Ve yine diğer ebeveynlerin yetiştirme tarzlarına kıyasla sadece bahsettiğimiz 2 kişinin ailesi okul ve eğitim açısından çocuğunu desteklediği görülmektedir. “*Kendi ayaklarının üzerinde durmalısın*” ifadesi doğrultusunda yetiştirilmişlerdir. Bu kişinin yaşam tarzına baktığımızda da daha modern, daha bilinçli bir ailede yetiştiği görülmektedir.

Kimi katılımcılar, kendi ailesinin dini değerlere, örf ve adetlere önem verdiğini söylemektedir. “*Ailem dini, örf ve adetleri her şeyden üstün tutardı. Biz de böyle gördük, böyle yetiştik, çocuklarımı da böyle yetiştirmeye çalışıyorum (5 Nolu Ebeveyn)*”.

Bir katılımcı da kendi anne babasının yetiştirme değerini hatalı bulmakta ve eleştirmektedir. Kendi çocuklarını bu şekilde hatalı yetiştirmekten uzak tuttuğunu

ifade etmektedir. Bu anlamda eski tarzlar eleştirilmekte ve değer aktarımında yeni iletişim yollarının bulunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ailemin bizi yetiştirmede önem verdiği saygı, dürüstlük, misafirperverlik gibi değerlerin dışında yanlış gördüğüm hususlar da var. Örneğin, eğitime önem verilmemesi, özgüven eksikliği içerisinde yetiştirilmek ve en önemlisi kız çocuklarına değer verilmeyip üzerinde baskı kurulması, erkeklerin ise tam tersi olarak daha değerli görülmesi. Ben çocuklarıma bunları aktarmıyorum ve her zaman eşit davranıyorum (3 Nolu Ebeveyn).

Türk ailesinde artık bu durumun kabul görmediği görülmektedir. Tüm bunların yanında ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken ne gibi sorunlarla karşılaştıkları, zorlandıkları meseleler tespit edilmeye çalışıldı. Sosyolojik olarak bakıldığında yaşadığımız yüzyılın, değişim, dönüşüm ve iletişim çağı olduğunu ve bunlara bağlı olarak da toplumların, değerlerin değişime uğradığı söylenilebilir. Bu değişimle birlikte ebeveyn ve çocuk arasında sorunların, kuşak çatışmasının olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde ebeveynler, genel olarak baktığımızda çocukları ile en çok teknoloji, telefon, bilgisayar, tablet, sosyal medya kullanımı konusunda oldukça sorun yaşadıklarını belirtmektedir.

Telefon, tablet evlere ateş gibi düştü, çocuklar bir şeye odaklanamıyor akılları hep onlarda kalıyor (8 Nolu Ebeveyn).

Oğlum günün çoğunu bilgisayar oyunlarında geçiriyor. Söz dinlemiyor, sosyal medya, telefon, instagram, twitter, facebook hepsini kullanıyor. Bu yüzden dersleri de geriledi (2 Nolu Ebeveyn).

Bazı ebeveynler de çocuklarının söz dinlememeleri, hazır cevap vermeleri, saygısızlık yapıldığından dolayı yakınmaktadır. “Çocuklar söz dinlemiyor artık. Yeterli saygıyı göstermiyorlar. Daha önce anneleri ile daha çok çakışıp baba sözü daha etkili olurken büyüdükten sonra benim sözüm de dikkate alınmamaya başlandı. Direk reddetmese de kendi bildiğini yapıyor (14 Nolu Ebeveyn)”. Çalışma, lise dönemi çocukları ve ebeveynleri ile yapıldığından dolayı genelde ebeveynler ergenlik dönemi olması yönüyle daha anlayışlı toleranslı olmaya çalıştıklarını söylemektedir.

Çalışmada fark edilen sonuçlardan bir tanesi de sorunların aile yapısına göre de farklılık göstermesi. Boşanmış olan 2 ebeveynin bununla birlikte babanın ilgisiz olup eve de çok nadir geldiği belirtilen ailelerin çocukları ile yaşadığı sorunların benzerliği gözlemlenmektedir. Bahsedilen sorunlar; çocuğun asi, hırçın, ani çıkışlarının olması ve hayatına karşı müdahale edilmesinin istenmemesi yönündedir.

Kızımın asi, inatçı davranması konusunda sıkıntı yaşıyorum. Benim dediğim olsun ve bu benim kararım, benim görüşüm diyerek kendi isteği doğrultusunda hareket etmek istiyor (17 Nolu ebeveyn).

Erkek çocuk olduğu için mi bilmiyorum ama söz dinlemiyor ve benim hayatım, benim kararlarım diyip hiçbir şeye müdahale ettirmiyor. Ders konusunda oldukça sıkıntı yaşıyoruz ve bu dönem üzerine gitmeyip serbest bıraktım sınıfta kaldı (20 Nolu Ebeveyn).

Kimi ebeveynler yerine göre çocuklarının gelenek ve göreneklerine göre de yaşamasını istemektedir. Fakat bu konuda çocukları ile çakışıklarını, uygulamada zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Elbette geleneklerin sürdürülmesi önemli burada asıl mesele, çağın şartları. Değişen, dönüşüme uğrayan yaşam geleneklerin uygulanmasını da zorlaştırmaktadır. Yani zaman ve dönemin şartları zorlaştırıcı bir faktör olarak önümüze çıkmaktadır. Modernleşme, daha çok bireyselleşme, şehir hayatının bazı yönleri de buna eklenebilir. “Ben çocuklarıma geleneksel değerlerimizi ne kadar öğretmeye çalışsam da hep sözde kalıyor. Teknoloji çağındayız ve modernleşmeyle birlikte de değerlerimizi yaşatmak oldukça zorlaşıyor. Çocuklarım akrabayla, komşuyla birlikte vakit geçirip, muhabbet etmek yerine telefonda, oyunda vakit geçirmeyi tercih ediyorlar. Bu konuda evde çok ciddi sorun yaşıyoruz (1 Nolu Ebeveyn)”.

Yetiştirme sorunları konusu detaylı olarak incelendiğinde, bazı ebeveynlerin maddi konuda çocuklarının isteklerine yetemedikleri gözlenmiştir. “Arkadaşlarından gördüğü şeyleri, alamayacağımızı bildiği halde istiyorlar. Bu durumu en çok telefon ve giyim konusunda yaşıyoruz (10 Nolu Ebeveyn)”. Maddi olarak durumu çok iyi olan ebeveynlerin sorunlarının ise çocuğuna ne alınırsa alınsın tatmin olmayıp daha fazlasını istediği gözlemlenmiştir. “Kızım lise dönemine geldiğinden beri arkadaş ortamının etkisinin de olduğunu düşünerek tatil planı yaparken sürekli yurtdışı konusunda çok ısrarcı oluyor. Hatta en son şöyle bir tavırla karşılaştık; Türkiye

içerinde tatile gideceksek ben gelmeyeceğim (18 Nolu Ebeveyn)”. Bazı ebeveynlerin çocuklarının giyim, teknoloji konusunda isteklerine yetememe durumu ve kimi ebeveynlerin de çocuklarının yurtdışı tatili istemesi, dediklerinin yapıldığı takdirde de hoşnut olmama konusunda sorun yaşadıklarını belirtmesi durumu, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmede yaşadıkları sorunların ekonomik düzeye göre de farklılaştığını göstermektedir.

Ebeveynlerin karşılaştığı ve yakındıkları diğer durumlar ise çocukların bağımsız olmak istemeleri, sorumluluklarını yerine getirmemeleri, dini konuda ailenin istediği gibi hassas olmamaları, temizlik ve düzen konusu. Burada ebeveynin çocuğunun bağımsız olmak istemesinden kastı, çocuklarının kendi kararlarını kendisinin vermesi, ailenin veya bir başkasının müdahale etmemesi, özgür olmak istemesi anlamına gelmektedir. Bu durumlar da ebeveyn ve çocuk arasında sorunlara yol açmaktadır. Bu bulguların yanında çocuk yetiştirmede zorlanılan bir durumun da eşlerin beraber karar vermemesi olduğu tespit edilmiştir. *“Çocukları ilgilendiren bir konuda karar verirken eşim desteklemeyince benim temkinlerim etkili olmuyor, havada kalıyor. Eşim çok toleranslı ben biraz daha disiplinliyim bu konuda sıkıntı yaşıyoruz (19 Nolu Ebeveyn)”*.

Çalışmada ele alınan bu yetiştirme sorunlarını ebeveynlerin kendisinin mi yoksa başkasından yardım alarak mı çözdüğü tespit edilmeye çalışıldı. Kimisine göre çocuk yetiştirmede ve sorunların çözümünde etkili olan kişi anne'dir. Bu da annelerin genelde çocuklarla daha çok vakit geçirip, tanımaları ve çocuk yetiştirmede daha titiz davranmasından dolayı olabilir. Ve anne, çocuğa daha çok vakit ayırmaktadır. Ebeveynlerin bir kısmı da sorunları birlikte çözdüklerini ifade etmişlerdir. *“Çocuk beraber yetiştirilmeli ve sorunlar da beraber çözülmeli. Biz eşimle birlikte ortak karar alıp sorunları çözüyoruz (4 Nolu Ebeveyn)”*. Bazı ebeveynler de sorunun çözümüne yönelik rehber öğretmeninden destek aldıklarını belirtmektedir.

5.3. Ebeveynlerin Çocuğa Bakışı

Çocukların değer yargılar çerçevesinde topluma uygun bir birey olarak yetişmesi ailede başlar. Bu doğrultuda ailenin de çocuklardan beklediği davranış ve nitelikler bulunmaktadır. Bunlar yukarıda da bahsedildiği üzere; başka inşalara karşı

çocuklarının saygı ve hoşgörölü olması, sorumluluklarını yerine getirmesi, dürüst olmak, eğitimlerine önem vermeleri, söz dinlemek gibi değerlerdir.

Günümüzde istenilen doğrultuda ahlaki değerler ölçüsünde çocuk yetiştirmek çok fazla emek gerektirir. Bu bölümde, ebeveynlerin gözünden bugünün çocuklarının neyi önemli bulduğu tespit edilmeye çalışıldı. Genel olarak çocukların internet kullanımının çok fazla olduğu ve çocukların sosyal medyayı önemsemediği, vakitlerini daha çok internette geçirdikleri tespit edildi. Günümüzde en yaygın iletişim araçlarından biri haline gelen internet, hem çocukları hem gençleri etkilemektedir. Ve hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu kullanımın artmasıyla birlikte de aile içi sorunlar artmakta, bireyler birbirine yabancılaşmakta, giderek yalnızlaşmakta ve aile, akraba ile iletişim azalmaktadır. Aynı zamanda da bir takım psikolojik ve sosyolojik problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır.

İnternet çocukların hayatını ele geçirmiş durumda. Kızımı okula gidip gelmenin dışında internetin başından kesinlikle ayıramıyorum. Arkadaşları ile oradan görüşüyor veya oyun oynuyor (17 Nolu Ebeveyn).

Şu zamanda çocuklar sadece interneti önemli buluyor. İnterneti de bilgi edinme, faydalı yönde kullanmıyorlar. Benim çocuğum internette genellikle oyun oynuyor, arkadaşları ile sohbet ediyor, facebook ve instagramda vakit geçiriyor (20 Nolu Ebeveyn).

Katılımcıların çoğu çocukların teknoloji, televizyon ve en lüks telefona sahip olmayı önemli bulduklarını ifade etmişlerdir. Günümüzde cep telefonları iletişim amacından ziyade giderek bir statü sembolü haline gelmektedir. “ Çocuklar arabam olsun, en lüks ve en son çıkan telefonum olsun istiyorlar. Anne ve babam bunu karşılayabiliyor mu onlar için hiç önemli değil (2 Nolu Ebeveyn) ”.

Bazı ebeveynler ise çocukların tüketim kölesi haline geldiğini, hayatlarında alışverişi, parayı, modayı takip etmeyi, dış güzelliğe önem verdiklerini ifade etmektedirler. Çünkü teknoloji, tüketimi de etkilemektedir. Her geçen gün, yeni teknoloji ürünlerinin piyasaya sürölmesiyle birlikte tüketimin büyümesine çocuklarda özentiliğe yol açmaktadır. “Çocuklarda özentilik var. Hayatı gezmekten, güzel giyinmekten, sanal alemde vakit geçirmekten ibaretmiş gibi yaşıyorlar. Benim

çocuklarım alışveriş yaparken önce markasına bakıyor. Bunun bir sebebinin de teknolojik şartlar olduğunu düşünüyorum. Çocukları tüketime, moda teşvik edecek çok fazla görsel uyarıcı var. Yeterli işi gören, çalışan telefonu varken en son çıkan ile değiştirmek istiyorlar (1 Nolu Ebeveyn)”. Teknolojinin hızla gelişmesinden dolayı değer yargıların ve kültürel yapıların hızla değiştiği gözlemlenmektedir. Çocukların hayatlarında internet, telefon, televizyon kullanımının ve tüketimin artması, modanın daha gözle görünür hale gelmesi de teknolojinin hayatın tüm katmanlarındaki etkilerini göstermektedir. Katılımcılar çocukların eğlence anlayışının değiştiğinden bahsetmektedir. Sosyal hayata katılım, yüz yüze iletişim yerine sosyal paylaşım siteleri tercih edilmektedir.

Ebeveynlerin bir kısmı ise, bugünün çocuklarının özgürlüğü, aileden bağımsız dilediği gibi yaşamayı ve görünmeyi, arkadaşları ile beraber cafe ortamında vakit geçirmeyi önemsediklerini belirtmişlerdir.

Çalışmada ilginç sonuçlardan bir tanesi de sadece bir ebeveynin günümüz çocuklarının hiçbir şeyi önemsemediği görüşüdür. *“Çocuklar hiçbir şeyi önemsemiyor. İnsani duygular arka plana atılmış, değer yargılar yok olmaya başlamıştır. Bunun sebebi de sadece çocuklar değil. Eğer çocuklar hata yapıyorsa ve değer yargılar yok olmaya başlamışsa bu konuda ebeveynlerin de suçu olduğunu düşünüyorum (17 Nolu Ebeveyn)”.*

Analizler neticesinde ebeveynlerin çocuk algısı, günümüz çocuklarının değer yargıları gözetmediği yönünde olmakla birlikte çocukların teknoloji, internet, sosyal medya gibi sanal dünyada vakit geçirmeyi öncelendiği, moda ve tüketimin yaygınlaştığı dolayısıyla yabancılaşma ve bireyselleşmenin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

5.4. Aile ve Okul ilişkisi

Değerler konusu, bireyin kişiliğinin hatta karakterini en önemli yapıcı unsurudur. Çocuklar değer eğitimini ilk aileden almış olsa da, sosyal yaşantısının büyük bir bölümünü oluşturan okulun, çevrenin, arkadaş ortamının da bu gelişimde çok büyük rolü vardır. Okul hayatı boyunca verilen bilgilerin, ders programının kullanımı ve birey davranışlarına olan yansımaları, etkisi kısıtlı iken, değer yargılar ile ilgili

öğrenimler tüm yaşamı etkiler ve önemini devam ettirirler. Dolayısıyla, dürüstlük, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü, sorumluluk gibi değerlerin öğretilmesinde okula da çok büyük sorumluluk düşmektedir. Ve unutulmamalıdır ki okullar, ailede kazanılan değerlerin pekiştirilerek daha da kalıcı hale gelmesi ve yeni değerlerin edinilmesinin sağlandığı ortamlardır.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak ailede verilen değerler ile okulda verilen değerler arasında fark olup olmadığını ve okulun belli değerlerin aktarılmasında ne kadar yeterli olduğunu incelemeye yönelik analiz edilmeye çalışıldı. Ebeveynlerin çoğu okulun değerlerin aktarılmasında yeterli olmadığını, daha çok akademik anlamda başarı ve derslerin eğitimi üzerinde durulduğunu ifade etmişlerdir.

Okul ve ailede verilen değerler oldukça farklı. Okulda öncelik temel dersler oluyor. Değer eğitimi ise çok küçük yaşta aile tarafından verilmeli. Çocuklar okuldan bir şey görmeyince görev ebeveynlere düşüyor. Fakat aile de bir yere kadar etkili oluyor. Okul çağına başladıktan sonra çocuğun hayatında arkadaş çevresi etkili olmaya başlıyor (17 Nolu Ebeveyn).

Okul sadece dersler üzerinde duruyor. Okulda çocuğa ilgili davranılmamakla birlikte bizim ülkemizde başta öğretmene değer verilmiyor (14 Nolu Ebeveyn).

Çocuk okulda sadece okuma yazmayı ve ders anlamında eğitim alıyor. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretmek ailelere kalıyor. Çocuk evde ne gördüyse onu okulda uyguluyor. Şiddet gören bir çocuk okulda arkadaşına şiddet uyguluyor. Evde sorunlar konuşularak sakin çözülyorsa okulda da öyle yapıyor. Kimi çocuklar anlamadığı bir şeyi sormaya çekiniyorlar bu da ailenin yetiştirmesi ile alakalı. Yani okulun değerlerin aktarılmasında hiç katkısı yok maalesef (20 Nolu Ebeveyn).

Yukarıda belirtildiği üzere ebeveynlerin çoğu okulda değer eğitimi yetersiz bulup ailede verilen değer eğitiminin farklı olduğu ve değer eğitiminin aile verildiği ifade edilmiştir. Ebeveynlerin bazıları da çocuklarının İmam Hatip lisesine gittiğini ve bunun bir avantajı olarak dini değerler açısından iyi bir eğitimin alındığı ve değerler açısından okulun yeterli olduğu görüşündedir. “Kızımın okulu imam hatip dolayısıyla

okulda aldıkları eğitim aile ortamına göre daha kalıcı ve etkili oluyor. Okulda verilen değerleri yeterli görüyorum (7 Nolu Ebeveyn)”. Katılımcıların bir kısmı da okulda dini değerler konusunda katkısının olduğu fakat diğer değerlerin aile tarafından verildiği okulun bu konuda yetersiz kaldığını belirtmektedir. “İmam hatip okuluna gittiği için din bakımından iyi bir eğitim alıyor fakat saygı, dürüstlük, sorumluluk gibi önemli değerler ailede öğretiliyor. Okul bu açıdan eksik kalıyor (9 Nolu Ebeveyn)”.

Bahsedilen bulgulardan farklı olarak ebeveynlerin çok azı da okulun değer aktarımı konusunda yeterli olduğunu ve ailede verilen değerleri pekiştirici nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. *“Bence okul değer aktarımında oldukça yeterli ve ilgileniyorlar. Öğretmenler ile sürekli iletişim halindeyiz. Öğrenmek de almak da çocuğa bağlı (12 Nolu Ebeveyn)”.* Ebeveynlerin gözlemlerine göre çocuklarının en çok kimin fikirlerini önceleyip değer verdiğine yönelik yapılan analizlerde ise çocukların daha çok arkadaşlarının, çevrenin görüşlerinden etkilendiği ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin az bir kısmı da çocuğunun arkadaşlarının fikrini alsa da önce ailesinin fikirlerini öncelediğini belirtmişlerdir.

5.5. Çocukların Yetiştirme Değerleri

Aile değerlerin önemli bir parçasını oluşturur. Çocukların değer yargılarının belirlenmesinde de ailenin çok büyük rolü vardır. Değerler davranışlara rehberlik yapar, eylemleri, hedefleri, nasıl davranılması gerektiği konusunda yönlendirir. İyiyeye, doğruya, güzel ve adil olana ulaştırır. Çocuklar bu eğitimi ilk olarak aileden alır. Sonrasında çevrenin etkisiyle değişim gösterebilir. Ve çocuk hem çevrenin etkisi hem de aileden aldığı değer eğitimi ile kendi değerler sistemini oluşturur. Çalışmada bahsedildiği üzere ebeveynlerin yetiştirme değerleri ile çocukların yetiştirme değerleri arasında farkın olup olmadığını tespit edilmeye çalışıldı. Dolayısıyla bu bölümde çocukların önceledikleri yetiştirme değerleri analiz edilecek.

Öncelikle çocuklara genel bir soruyla hayatta önemli olan şeylerin neler olduğunu, neyi önemli buldukları soruldu. Bunun sonucunda şunların vurgulandığı tespit edildi;

- Aile
- Arkadaş
- Okul
- Kariyer
- Huzur
- Mutluluk
- Sevgi
- Başarı
- Akrabaya bağlılık
- İnsan ilişkileri
- Erkek arkadaş
- Hedefe sahip olmak

Çocukların birçoğu ilk olarak aileyi önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Bir kısmı da hayatta kariyer, meslek sahibi olmanın hatta paranın önemli olduğunu ifade etmektedir. “*Aile ve çalışma hayatı önemli çünkü hayatımıza devam ettirebilmemiz için çalışmamız gerekiyor. Yaşam şartları daha çok para kazanmamızı gerektiriyor (4 Nolu Çocuk)*”. Bazı çocuklar da mutluluğu ve bir amaç doğrultusunda yaşamayı önemli görmektedir.

Hayatta okul derslerinden, diplomatik başarıdan ziyade insani olarak yetişebilmek önemli. Önce insan ilişkilerine yani insanlarla iyi anlaşabilmek, pozitif olabilmek benim için önemli. Benim hayat tarzım biraz farklı, ruhumu okşayan şeyleri yapmak isterim mesela hayatımda sporu öncelerim (16 Nolu Çocuk).

Mutluluğu, sevgiyi önemserim. Benim için öncelikli olarak önemli olan şey erkek arkadaşım (17 Nolu Çocuk).

Hayatta önemli olarak şey insanın bu dünya ve ahiret için hedefinin olması ve o doğrultuda devam edebilmesi (8 Nolu Çocuk).

Ben bilgi için çabalamayı, sürekli kendime bir şey katmayı önemli bulurum. Amaç doğrultusunda yaşayıp çaba sarf etmeyi severim. Hayatta önemli olan bir şey de dünyaya yeni bir şey katmak, insanlara fayda sağlayacak bir şey bırakabilmek (13 Nolu Çocuk).

Çocukların genel olarak hayata bakış açısını, hayatta önemli olarak gördükleri, öncelikledikleri şeyleri tespit edildikten sonra çocukların ailede terbiye edilirken, eğitilirken neleri önemli bulup, neler verilmesi gerektiği konusunda görüşleri analiz edilmeye çalışıldı. Çocukların çoğunluğu terbiye edilirken şiddet olmadan, kaba davranıştan kaçınarak tatlı dille konuşulması gerektiğini belirtmektedir. “*Çocuğa karşı sert tepki verilmemeli, en basit örneğiyle yanlış bir şey yaptığında eline dahi vurulmamalı (14 Nolu Çocuk)*”.

Araştırmada önemli bir bulgu da, çocukların ilk örnek alacağı kişilerin aileler olduğunu düşünerek, ‘rol model’ olma konusunda ebeveynlerin çocuklarının yanında daha da dikkatli davranması gerektiği görüşüdür. “*Aile çocuğuna rol model olmalı. Çocuğunu yetiştirmek istediği gibi davranmalı (16 Nolu Çocuk)*”. Bazı çocuklar da çocuk eğitiminde sevgi ve saygının, edep-ahlak kurallarının, bir başkasının yanında nasıl davranılması gerektiği, sorumluluk bilinci, israf etmemeyi, dürüstlük gibi değerlerin önemli olduğu, çocukların bu çerçevede yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. “*Çocuk kendi işini kendi görebilmeli, küçük de olsa sorumluluk verilmeli mesela kendi eşyalarını kendi toplamalı. Hayatta her zaman ailesi yanında olmayabilir (6 Nolu Çocuk)*”. “*Çocuklara özellikle sevgi ve saygı öğretilmeli. Günümüzde çocuklar kimseyi umursamıyor ve büyüklere karşı saygı gösterilmiyor (4 Nolu Çocuk)*”.

Çocuklardan bazıları da çocuk eğitiminde yanlış yapıldığında ceza yönteminin uygulanması ve disiplinin olması gerektiğini belirtmektedir. “*Çocuğun yaptığı her şey onaylanmamalı. Yanlış yaptığı bir şey karşısında gerekirse ceza verilmeli (11 Nolu Çocuk)*”. “*Yetiştirmede ceza ve ödülün olması gerektiğini düşünüyorum. Yanlış bir durum olduğunda yasaklamak yerine açıklama yapılmalı, doğrusu öğretilmeli (13 Nolu Çocuk)*”.

Çocuklardan sadece bir tanesi çocuk yetiştirmede çocuğa sosyal medyanın, internetin ve telefonun ebeveyn kontrolü ile sınırlı kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Diğer bir bulgu da çocuklar eğitilirken, onların da fikirleri alınması gerektiği, özgüvenli ve hayata karşı cesareti kırılmadan yetiştirilmesi gerektiği görüşüdür.

Bir konuda karar verirken sadece anne-babanın fikirleriyle hareket edilmemeli, zorunlu ve dayatma olmamalı çocukların da fikirleri alınmalı (5 Nolu Çocuk).

Çocuklara sen küçüksün, anlamazsın şeklinde yaklaşmak yerine, birey olarak görüp onların da her konuda fikirlerinin alınması gerektiğini düşünüyorum. Çocuk kendine önem verildiğinin fikirlerinin önemli olduğunu hissetmeli (19 Nolu Çocuk).

Örneklem grubunda yer alan çocukların bu görüşleri aslında ebeveynlerinden olan beklentilerini de yansıttığı düşünülebilir. Ebeveynlerin de nasıl bir tutum ve tavır içerisinde olması gerektiğini gösterme ve çocukların değerlerini ayrıntılı olarak analiz edebilme açısından ayrıcalıklı bir önem ifade etmektedir.

Tüm bu bulgularla birlikte, ebeveynlerin değerleri ile çocukların değerleri arasındaki farkları net olarak tespit edebilmek için, çocuklara da ebeveynlere sunulan değerler listesi sunuldu. Böylece sunulan listede nasıl bir tercih sıralaması yaptıklarını tespit edilmeye çalışıldı.

Bulgulara göre çocuklar genellikle dürüstlük, bağımsızlık, dindarlık başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü değerlerini daha önemli görmektedir. Çocukların bir kısmı dürüstlüğü en önemli değer olarak ilk sırada belirtirken bir kısmı da bağımsızlığı en önemli değer olarak belirtmektedir. Çocukların değer olarak dürüstlüğü benimseme oranları daha yüksek görünmektedir. İkinci olarak çocuklar için bağımsızlık değeri önemli görülmüştür. Elde edilen veriler, ergenlik döneminin en önemli özelliği olan bağımsız olma isteğinin destek gördüğünü ortaya koymuştur. Başka bir söyleyişle, gençlerin bağımsızlık isteği oldukça güçlüdür. Burada geleneksel yapıdaki büyüklerin egemenliğinin azalarak ve şehirli, modern aile yapısının bir yansımasını görmekteyiz. Analizlerin sonucuna göre dindarlık da önemli değerler arasında yer almaktadır. Bu açıdan, çocukların önemli bir bölümünün dini yaşantıyı, ibadetleri gerekli saydıkları anlaşılmaktadır. Çocuklara göre başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü de önemli değerler arasında yer almaktadır. Ahlaki değerler içerisinde yer alan saygı günümüz gençleri arasında aşınıldığı düşünülse de sürdürüğü tespit edilmektedir. Çocukların önemli değerler arasında saygıyı da görmesi bir anlamda toplumun sağlıklı işleminin de bir göstergesidir.

Çocukların yetiştirme değerleri sıralamasında dürüstlük, dindarlık, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörüyü önemli değer olarak ifade etmesi ebeveynlerin değer sıralaması ile uyumlu olduğu görülmektedir. Burada çocukların istediği değerlerin aile tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda çocukların bağımsızlık değerini öncelemesi, ebeveynlerin ise bu değeri önemsiz görmesi kuşak çatışmasının olduğunu gösterir. Anne- babaya ve büyüklere karşı itaat ve söz dinleme değeri, Türk kültür ve ahlak anlayışını diğerlerinden ayıran önemli göstergelerden biridir. Bununla beraber çocuklar çalışkanlık, söz dinleme ve tutumluluk değerlerini diğer değerlere göre daha önemsiz olarak görmektedir. Ebeveynlerin öncelediği değerlerin günümüz çocukları tarafından önemsiz olarak görülmesi yine kuşak çatışmasının bir sonucu olarak görülebilir. Annelerin sorumluluk bilincini önemli değer olarak sıralaması fakat çocukların değer önceliklerinin farklı olması genç nesil arasında sorumluluk bilincinin erimeye başladığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Ebeveyn ve çocukların değer sıralamasındaki benzerliklerde aile etkisi olduğu, bazı değerlerin korunduğu görülmektedir. Değer önceliklerindeki farklılıklarda ise kuşak çatışması olduğu görülmüyor. Yani, çocuklar kuşak çatışmasının bir sonucu olarak ebeveynlerinden bağımsız, aileye karşı itaat ve söz dinlemekten uzak, sorumluluk almadan yaşayabilecekleri bir hayat tarzını desteklemektedir. Fakat aileden alınan bazı değerlerin de korunduğu gözlemlenmiştir.

5.6. Çocuk Ve Okul İlişkisi

Okullar eğitim için oldukça önemli ve yeri doldurulamaz kurumlardır. Okullarda akademik başarı kadar, hayatın vazgeçilmezi olan dürüstlük, saygı gibi ahlaki değerlere de önem verilmelidir. Çünkü günümüz şartları, sadece akademik başarının yeterli olmadığını, sosyal hayatta da başarılı olmaya yönelik değer eğitiminin, güzel örnekliğin verilmesi gerektiğini göstermektedir. Çocuklar aileden sonra okulda ve çevrede gördüklerini uygulamaya başlar ve bu çerçevede karakter oluşumu sağlanır. Son yıllarda hızla yok olmaya başlayan değerlerimizi korumak, çocuklara aktarabilmek açısından hem ebeveynlere hem de okula büyük sorumluluklar düşmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde çocukların, okulun bazı değerleri aktarmada yeterli olup olmadığı ile ilgili görüşleri analiz edilmeye çalışıldı. Şöyle bir bulgu ortaya çıktı; çocuklar genel olarak okulun değer aktarmada yeterli olmadığını, okulun sadece akademik başarıya yönünde etkili olduğunu dolayısıyla ailenin bu konuda daha fazla etkili ve daha fazla sorumluluğa sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Okul sadece temel dersler üzerinde duruyor. Ve okuldaki eğitim meslek sahibi olma konusunda yönlendiriyor (1 Nolu Çocuk).

Okulda dersler üzerinde duruluyor. Sadece din dersinde dindar olmaktan, anne babaya karşı tutumlardan bahsediliyor. Onun dışında değer eğitimi eksik kalıyor (5 Nolu Çocuk).

Okul değer aktarma konusunda yetersiz. Okulda önem verilen konu matematik. Matematiği iyi olan kişi zeki sayılıyor (11 Nolu Çocuk).

Çocukların bir kısmı da değer aktarım konusunda okuldan okula hatta öğretmene göre de değişkenlik gösterdiğini ve imam hatip okullarının bu konuda daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

Değer aktarımını kendi okulumda yeterli buluyorum. İmam hatip okulu olduğu için de din değerleri aktarım bakımından çok memnunum (8 Nolu Çocuk).

Bazı öğretmenlerim bize değer veriyor ve yetiştirmek için de çabalıyor. Bazıları da sadece dersi anlatıp çıkıyor. O yüzden genelleme yapamıyorum (15 Nolu Çocuk).

Okul değer aktarımı konusunda yetersiz ama okul ve öğretmenin tutumuna göre de değişebilir. Mesela kendi sınıfımda herkes birbirinden nefret ediyor. Rakip görüyor ve en iyisi ben olacağım hırsları var (13 Nolu Çocuk).

Yukarıda bahsedilen bulgulara göre okul çerçevesinde değer aktarımının yetersiz olduğu görülmektedir. Okulda değer eğitimine yönelik doğrudan dersler olmasa da bir program geliştirilerek değerler öğretilir. Okul bu açıdan disiplini sağlayarak çocukların değer gelişimine katkıda bulunabilir.

Araştırmada çocukların değer kazanmasında kimlerin etkili olduğunu öğrenmek amacıyla, çocukların çevrelerinde en çok kimin fikirlerini önemseydiği analiz edilmeye çalışıldı. Bulgulara göre de çocukların çoğu ailenin fikirlerini önemseydiğini belirtmektedir. Bu durum, Türk toplumunda çocukların ailelerini önemseydiğini göstermektedir. Çocukların bir kısmı hem ailesinin hem de arkadaşlarının fikirlerini önemseydiklerini ifade etmişlerdir. Gençlerin arkadaşlarına ve dostlarının fikirlerine verdiği önem de neredeyse aile ile eş değer oranda olduğunu söyleyebiliriz. Çocuklardan bir tanesi de sadece annesinin ve arkadaşlarının düşüncelerini önemli görmektedir.

5.7. Çocukların Sorunları

Çocuklar gündeme geldiği zaman üzerinde öncelikle durulan bir konu da çocukların sorunlarıdır. Karşılaşılan sorunlar genelde ekonomik, eğitim, aile içi ve kuşaklar arası çatışma, toplumsal değişmeye bağlı olarak değerlerde değişme, tüketim, özgürlük, vb. sorunlar olmaktadır.

Bu bölümde çocukların problemlerinin neler olduğu, çocukların gözüyle görülmeye çalışıldı. Bu nedenle katılımcı çocuklara, “ Sizce bugün gençlerin-çocukların okul- eğitim ve aile içinde en önemli sorunları nelerdir?” sorusu yöneltildi. İlk aşamada çocukların en önemli sorunları incelendiğinde; ebeveynlerin baskısı, eğitim, ahlaki yozlaşma, aile tarafından anlaşılammamak, fikir uyuşmazlığı, aile içi iletişim, alkol ve sigara kullanımı, ekonomik sorunlar ve teknoloji olduğu tespit edildi.

Bugünün gençlerinin sorunu aile tarafından anlaşılammamak. Ebeveyn ve çocuk arasında iletişim sorunu yaşıyoruz. Ailelerimiz kendi düşüncelerini doğru buluyor ve bizim fikirlerimiz önemsenmiyor. Bence anne ve babalar, çocukları ile daha fazla vakit geçirmeli, ilgilenmeli ve onların da fikrini alarak hareket etmeli (5 Nolu Çocuk).

Çocukların anne-babaya karşı bir savaş içinde olduğunu gözlemliyorum. Genel olarak ailenin söylediklerinin zıttını yapma gibi bir eğilim var (14 Nolu Çocuk).

Gençlerin birçoğu ailenin baskısından yakınmaktadır. *“Annem sürekli ders çalışmam konusunda uyarıyor ve söyledikçe bana baskı gibi geliyor ve çalışmak istemiyorum. Sürekli söylenince de tersi yapıyor (1 Nolu Çocuk)”*. Gençlerin okul konusunda sorunları da benzer şekilde olduğu tespit edilmiştir. Çocukların bir kısmı okulu zaman tüketimi olarak tanımlanmaktadır. *“Gençlerin okul ve aile içinde kendini ifade edemiyor, anlaşılama sorunu var. Okul sistemi bizlere baskı gibi geliyor ve ruhumuzu besleyemiyoruz. Aile de ders çalışma bakımından sürekli baskı yapıyor (16 Nolu Çocuk)”*. Çocuklar ebeveyn baskısından oldukça yakınmaktadır. Çocukların bağımsızlık talebi bu baskıya verilmiş bir cevaptır. Bu dönemde çocukların kendi geleceklerini kurabilmesi ancak eğitimde başarılı olmasına bağlıdır. Anneler çocuklarının başarılı olmasının yolunun eğitimden geçtiklerini bildikleri için bunu sürekli vurguluyorlar. Ama bir şey çok vurgulanıyorsa çocuklar da ona karşı bir direnişte olduğu görülüyor.

Gençlerin ifadesine göre günümüz gençliği sorumluluk duygusundan uzak, bağımsız, özgür olmak istiyor. *“Gençler şu zamanda biz genciz nasıl olsa diyerek herşeyi boşluyor. Kendilerini geliştirmeye yönelik bir şey yapmak yerine çok çocukça boş bir zaman geçiriliyor. Sebebi de telefon, internet, sosyal medya bağımlılığı (19 Nolu Çocuk)”*. *“ En önemli sorun gençlerin hep kendi isteklerinin olmasını istemesi. Başına buyruk olmak isteyen bir nesil var. Sorumluluk almadan rahat, hayatımı yaşayayım kimse karışmasın modu var (6 Nolu Çocuk)”*. Gençlerin önemli bir sorun olarak ifade ettikleri bir durum da alkol ve sigara kullanımının özentilik haline gelerek artması ve kimi aileler tarafından da desteklenmesi, çocukların da bunu iyi bir şey olarak görmesi.

Gençler, günümüzde karşılaşılan sorunlardan bir tanesinin de teknoloji ve tüketim konusu olduğunu ifade etmiştir. *“Teknolojiyle çok fazla zaman harcanıyor. Özellikle sosyal medyada sohbet alanlarının olması gençleri kötü yönde etkilemektedir (8 Nolu Çocuk)”*. *“Tüketim çağında olmamız dolayısıyla ve sosyal medyanın da etkisiyle gençler sürekli yenilik istiyor, yeni kıyafet, yeni telefon gibi. Maddi anlamda onu almaya gücü yetmeyen ebeveynler de bu konuda çocuklarıyla sorun yaşadığını görüyorum (7 Nolu Çocuk)”*.

Bahsedilen bulgular dikkate alındığında, gençlerin bizzat kendi cevapları ile sorunlarının daha çok aile baskısı, teknoloji ve ahlaki değerler kapsamında yer aldığı anlaşılmaktadır.

5.8. Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi

Ebeveynlerin birçok işlevi vardır. Bu işlevlerin arasında çocukların eğitimi, değer aktarımı, öğretimi çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle Türk toplumunda genellikle anne ve baba, kendini çocuğuna adayan bir kişiliğe sahiptir. Toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması da önce ailede başlar, okul ve çevrede devam eder. Ama aile en temel niteliklidir. Ebeveyn ve çocuk ilişkisi dediğimiz ilişkiler sistemi bu açıdan çok önemlidir.

Çocuk ve ebeveyn ilişkisine yönelik yapılan analizlerde çocukların aileleri tarafından hangi konularda sınırlandıklarını, ailesi ile yaşadığı sorunlar çerçevesinde şu farklı olsaydı diyebileceği durumları tespit edilmeye çalışıldı. Genel olarak çocukların yakındıkları durum anne ve babaların sürekli uyarıda bulunması, yönlendirmesi olduğu analiz edilmiştir. Çocukların çoğunluğu ebeveynlerinin ders çalışma konusunda telkinlerinden ve sosyal yaşamı sınırlamaları konusunda rahatsız olduğunu belirtmektedir. “*Ailem ders konusunda çok üstüme düşüyor. Bana ders çalışmamı söylediklerinde tam tersi çalışmak istemiyorum. İyiliğimi istedikleri için söylediklerini farkındayım ama yine de baskı gibi geliyor (17 Nolu Çocuk)*”.

Ders notlarım ailem için çok önemli. Ben yüksek not aldığım zaman ailemden bir şey isteme hakkına sahip olabiliyorum. Mesela sınav sonuçlarım açıklandıktan sonra yüksek not aldıysam arkadaşlarım ile dışarıya çıkmama izin veriyorlar. Her şeyin okul odaklı olması benim için büyük bir sınırlama (13 Nolu Çocuk).

Benim ailem özellikle annem ders çalışma konusunda çok baskı yapıyor. Sınav dönemine de yaklaştığım için sürekli ders çalışmam konusunda uyarıyor. Zihinlerimizi boşaltabileceğimiz sosyal aktiviteler sınırlanıyor (16 Nolu Çocuk).

Çocuklar ebeveynlerinin bu konuda biraz daha tolerans göstererek davranmasını istemektedir. Ebeveynlerin ders konusundaki aşırı disiplini ve ani çıkışları yerine daha ılımlı olmalarını istediklerini belirtmişlerdir. Çocuk ve ebeveyn arasındaki diğer sorun da teknoloji konusunda getirilen sınırlama. Çocukların bazıları ailesinin telefonlarını hafta içi almasından yana yakınmaktadır. *“Ailem telefonu yasaklıyor. Ben de bu durumda ailemden gizli internet cafeye gidiyorum ve bir şekilde istediğimi yapabiliyorum. Yasaklamak yerine gün içinde verseler, saat sınırlaması olsa bu şekilde davranmayacağım belki de (3 Nolu Çocuk)”*.

Çalışmada edinilen bulgulara göre cinsiyete göre de bazı sorunların farklılaştığı görülmektedir. Erkek çocukları genellikle ebeveynleri ile dışarıya çıkış ve geliş saatleri konusunda sınırlama olduğunu, akşamları arkadaşlarıyla görüşmek istediklerinde ailesi ile sorun yaşadıklarını ifade etmektedir. Kız çocukları da ebeveynleri ile odalarını toplama ve temizlik konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. *“Annem sabah kalktığımda hemen odamı toplamamı, yatağımı düzenlememi söylüyor. Söylediği şeyin anında olması yönünde ısrar edince ben de yapmak istemiyorum, inatlaşma oluyor (1 Nolu Çocuk)”*.

Çocukların bir kısmı da ebeveynlerinin kendilerinin fikirlerini almadan, istekleri doğrultusunda yönlendirilmesinden dolayı sorun yaşandığını belirtmişlerdir.

Aile içerisinde bizim görüşümüz önemsenmiyor. Her zaman kendi söylediklerini doğru bulup dayatıyorlar (9 Nolu Çocuk).

Annem genelde kendi isteği doğrultusunda hareket etmemi istiyor. İnternette oyun oynamama veya hobilerime karşı çıkılıyor (11 Nolu Çocuk).

Anne ve babaların çocukları anladığını düşünmüyorum. Bizim fikirlerimizi almıyorlar ve kendi dediklerinin doğru olduğunu düşünüyorlar. Aile içi iletişim sorunu var aslında. Annem ve babam daha fazla vakit geçirip ilgilenip, fikir alışverişi yapılırsa bu tür sorunların ortadan kalkacağını düşünüyorum (5 Nolu Çocuk).

Diğer bir bulgu da ebeveynlerin çocuklarının arkadaş ortamına yaptığı müdahale yönündedir. *“Arkadaş çevreme çok müdahale ediyorlar. Amaç kötü ortamdan uzak tutmak farkındayım ama bunaltıcı bir şekilde fazlaca sınırlıyorlar (4 Nolu Çocuk)”*.

Çocukların yaşam tarzlarındaki tercihinin de sınırlama olmaksızın daha rahat, özgür, bağımsız olmak yönünde olduğu tespit edilmiştir.

Özetlemek gerekirse; ebeveynlerin eğitim seviyesi, ekonomik durum, meslek, cinsiyet farklılığı, aile yapısı gibi değişkenler yetiştirme değerleri ve çocuk ile yaşanan sorunlar konusunda farklılaşma oluşturmaktadır. Özellikle aile yapısına göre oluşan sorunlar dikkat çekmektedir. Çekirdek aile yapısına sahip olan ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları sorunlarında benzerlik görülürken, boşanmış olan 2 ebeveynin ve babanın ilgisiz olup, eve çok nadir olarak geldiği belirtilen ebeveynlerin çocukları ile yaşadığı sorunlar da benzerlik göstermektedir. Bununla beraber geleneksel yapıya sahip olan bireylerin çocuklarına öğretmek istedikleri bazı değerler konusunda da farklılaşma görülmektedir. Mesela, değer olarak tutumluluk, kanaatkarlık değerlerini çocuklarına öğretmek istemektedir. Benzer şekilde eğitim, ekonomik duruma göre çocuk ve ebeveyn ilişkisinde farklılaşma kriterlerinin olduğu tespit edildi. Bu durum da farklılaşmadan kaynaklanan sorunların değişkenliğini ortaya çıkarmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Aile Türk toplumu için en önemli kurumdur. Ailenin kendisi de bir değer olarak görülür. Aile değerleri toplum tarafından oldukça önemsenmektedir. Ailenin değerleri doğrultusunda yetiştirilen çocuk da merkezi bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Çocuklar aile kurumunun önemli unsuru olmakla birlikte, toplumun, geleceğin teminatı olarak görülmektedir. Dolayısıyla çocuğun eğitimi, yetiştirilme tarzı, değerleri oldukça önemlidir. Başta ebeveynler olmak üzere, çocukların değer kazanımında, toplumsal hayata katılımında tüm toplum bireyelerine sorumluluklar düşmektedir. Değer kazanmada tüm sosyal çevre, okul ortamı aktif rol almaktadır. Fakat aile, yetiştirme değerleri konusunda, çocukların karakter, kimlik oluşumunun tamamlanmasında en etkin kurumdur.

Çalışma kapsamında, Türk ebeveynlerinin öz değerleri, çocukların öz değerleri, ebeveynlerin değer eğitimi sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştığı, çocuk ve ebeveyn ilişkisi, çocukların sorunları, okuldaki değer eğitimi ve ebeveynlerin çocuk algıları sosyolojik açıdan detaylı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular İstanbul'da Bahçelievler ilçesinde ikamet eden Türk ebeveyn ve çocukları ile sınırlıdır. Bu sebeple çalışma verileri 20 Türk ebeveyn ve 20 çocuk ile mülakat yapılarak elde edilmiştir. Mülakatlara katılan çocukların yaşları 14-17 aralığındadır. Görüşmeler yüz yüze ve birebir yapılmıştır. Çocuk ve ebeveyn ile farklı zamanlarda görüşülmüştür. Araştırma nitel modelinde bir durum çalışmasıdır ve analiz ünitesi de bireyelerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda betimleyici bir çalışma gerçekleştirilerek Türk ebeveyn ve çocuklarının değerler ilişkisi sistematik bir şekilde araştırılıp sunulmuştur.

Çalışmada her şeyden önce anne ve babaların öncelikledikleri değerler arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farklılık görülen nokta yetiştirme değerleri

içerisinde annelerin çocuk yetiştirmede sorumluluk bilincini önceleyip, babaların ise dindarlık, söz dinleme ve itaat değerlerini öncelemesidir. Bu durum muhtemelen anne ve babaların konumlarıyla ilgilidir. Anneler çok fazla sorumluluk aldığı için sorumlu çocuk yetiştirmek istiyor olabilir. Genel olarak ebeveynlerin, yetiştirme değerleri konusunda dürüstlük, saygı, iyilik, merhamet gibi ahlaki değerlere önem verdiği görülmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin bağımsızlık değerini önemsemeyip, diğer bütün değerlerden daha geri plana atıldığı belirlenmiştir.

İkinci olarak, Ebeveynlerin ve çocuklarının yetiştirme değerlerinin incelendiği bu çalışmanın ana bulgularına göre ebeveyn ve çocukların öncelikledikleri değerler arasında benzerlik olduğu kadar farklıların da olduğu tespit edilmiştir. Çocuklar yetiştirme değerleri konusunda dürüstlük, bağımsızlık, dindarlık, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörüyü önemli görmektedir. Çocukların değer olarak dürüstlüğü benimseme oranları daha yüksek görünmektedir. Çocuklar için bağımsızlık değeri daha ön planda yer almaktadır. Çocukların ahlaki değerleri önemli görmesi toplumun sağlıklı işleminin bir göstergesidir. Aynı zamanda çocukların dürüstlük, dindarlık, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörüyü önemli değer olarak ifade etmesi ebeveynlerin değer sıralaması ile uyumludur. Burada ebeveynlerin değer eğitiminin çocuklar üzerindeki etkisi ve çocukların istediği değerlerin aile tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda çocukların bağımsızlık değerini öncelemesi, ebeveynlerin ise bu değeri önemsiz görmesi kuşak çatışmasının olduğunu gösterir. Değişime, çağın getirdiği yeniliklere hızla ayak uydurabilen lise dönemi çocukları, yeniliklere uyum sağlayamayan ebeveynleri ile çakışmakta, kuşak çatışmasının olduğu görülmektedir. Gençlerin en önemli isteklerinden biri; anlaşılmasıdır.

Üçüncü olarak çalışmada belirlenen bir başka sonuç, ebeveynlerin aile yapısına, ekonomik ve eğitim düzeyine göre yetiştirme sorunlarının farklı olmasıdır. Öncelikle ebeveynlerin kendi ailelerinde hangi değerlerin önemli bulunup onlara aktarıldığı tespit edildi. Geleneksel yapıda olan bir ailede büyüyen ve şu anda eğitim düzeyleri ilköğretim olan ebeveynler ailelerinin öncelikle saygı, misafirperverlik, ev işi, temizlik değerlerini önceleyip okul eğitiminden çok maddi anlamda destek olma yönünde yönlendirildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı aileler içinde daha modern yapıda ve şu anda eğitim düzeyleri üniversite olan sadece 2 ebeveynin ailesinin kendisini

özgüvenli olması yönünde yetiştirdiğini, kendi ebeveynlerinin her şeyden önce okul eğitimine önem verdikleri görülmüştür.

Dördüncü olarak, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken karşılaştıkları sorunların ailelerin ekonomik düzeylerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. İyi bir ekonomik düzeyde olan ebeveynler çocuğuna ne alınırsa alınsın tatmin olmayıp daha fazlasını istediklerini belirtirken, bazı ebeveynlerin çocuklarının giyim, teknoloji konusunda isteklerine yetememe sonucu sorun yaşadıkları ekonomik farklılaşmadan kaynaklanan sorunların değişkenliğini ortaya çıkarmıştır.

Belirginleşen bir başka sonuç, çocuk ve ebeveyn arasındaki sorunların aile yapısına göre değişmesidir. Boşanmış olan 2 ebeveynin ve babanın ilgisiz olup eve de çok nadir geldiği belirtilen ailelerin çocukları ile yaşadığı sorunların benzerliği gözlemlenmektedir. Bahsedilen sorunlar; çocuğun asi, hırçın, ani çıkışlarının olması ve hayatına karşı müdahale edilmesinin istenmemesi yönündedir. Aile içerisinde yaşanan problemler, çocukların hem ruhsal sağlığını, hem de toplumla ilişkisini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Beşinci olarak, gençlerin en önemli isteklerinden birinin “anlaşılma” olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte çocuklar ebeveynlerinin özellikle ders çalışma konusunda baskı yapmalarından yana yakınmaktadır. Büyük bir ihtimalle çocukların bağımsızlık talebi bu baskıya verilmiş bir cevaptır.

Altıncı olarak, çocuk üzerinde etkili olan bir hususun popüler kültür olduğu tespit edilmiştir. Popüler kültür çocukları şekillendirmekte ve ebeveynler de bu durumdan rahatsız olmaktadır. Popüler kültür çocukları taklit etmeye, tüketime, moda olan şeylere yönelmeye teşvik etmek etmektedir. Ebeveynler çocuklarının görsel uyarıcılar aracılığıyla tüketime, modaya yönlendirildiklerini, günümüz çocuklarının tüketim kölesi haline geldiğini, parayı, modayı, en son çıkan telefona sahip olmayı önemsediklerini ifade etmişlerdir. Çocuklar ile yapılan görüşmede genel olarak bugünün çocuklarının problemlerinin neler olduğu, çocukların gözüyle görülmeye çalışılması sonucunda da teknoloji, modaya, tüketime sürekli değiştirilmek istenilen telefonlar, yeni kıyafetler alma konusunda sorunların olduğu da çocuklar tarafından ifade edilmiştir.

Sosyal medya unsurlarının yarattığı bireysellik, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimsizlik de anne-baba ve çocukları arasında kuşak çatışmalarına yol açarak sorunların daha da derinleşmesine sebep olmaktadır. Bu durumda ihtiyaç duyulan şey anne ve babanın ortak kararlar doğrultusunda hareket etmesidir. Günümüzde aile yapıları, otorite durumları dönüşüm içerisinde. Çocuklar artık son karar olarak babalarında değil de annelerinden izin almaktadır. Annenin konumu daha görünür durumdadır. Ebeveynler her ne kadar kendi ailelerinden gözlemledikleri şeyleri çocuklarına aktarmak istese de, geleneksellik giderek azalmaktadır. Ancak bunlara rağmen babanın yetiştirme değerleri konusunda otoritesinin etkili olduğu da görülmektedir.

Yedinci olarak, çocukların çoğu bir konuda karar alırken ailelerinin fikirlerini önemseydiği sonucuna varılmıştır. Çocukların bir kısmının da hem ailesinin hem de arkadaşlarının fikirlerini önemseydiği tespit edilmiştir. Bu durum değer edinmede aile ve toplum içinde sosyalizasyon süreci ile birlikte değerlerin öğrenildiğini gösterir.

Sekizinci olarak, okulun değer eğitimindeki etkisine yönelik sonuçlarda ebeveynlerin çoğu okulun yeterli olmadığını, daha çok akademik anlamda başarı, derslerin eğitimi üzerine olduğunu ifade etmişlerdir. Bir kısmı da çocuklarının İmam Hatip lisesine gittiğini ve bunun bir avantajı olarak dini değerler açısından iyi bir eğitimin alındığı ve değerler açısından okulun yeterli olduğu görüşündedir. Ebeveynlerin çok azı da okulun değer aktarımı konusunda yeterli olduğunu ve ailede verilen değerleri pekiştirici nitelikte olduğunu belirtmişlerdir.

Çocukların bir çoğunun okuldaki değer eğitimine yönelik yorumu ebeveynlerin de belirttiği üzere okulun temel dersler üzerinde durduğu, değerler yönünde eğitimin olmadığı yönündedir. Çocukların bazıları da değer aktarım konusunda okuldan okula hatta öğretmene göre de değişkenlik gösterdiğini ve İmam Hatip okullarının bu konuda daha iyi olduğu görüşündedir. Bahsedilen bulgulara göre okul çerçevesinde değer aktarımının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu durumda, ebeveyn ve çocukların okuldaki değer eğitimi konusundaki görüşlerinin uyduğu görülmektedir.

Literatürde ebeveynlerin ve çocuklarının yetiştirme değerleri konusunda doğrudan bir çalışma mevcut değildir. Bu açıdan çalışmanın mevcut literatüre fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Aile sosyolojisi alanında yapılan çalışmalara

önemli bir katkı sağlamakla birlikte değer eğitimi üzerine yapılacak olan yeni çalışmalara da fayda sağlayacaktır.

6.2. Öneriler

- Araştırmanın bulgularından hareketle, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim, yetiştirme değerlerine yönelik konuların toplumsal yapı açısından ne kadar önemli olduğu hakkında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün çalışmalar gerçekleştirmesinin bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Aileleri de bilinçlendirmeye yönelik yayınlar yapabileceği önerilmektedir. Ayrıca değer eğitiminde bu araştırmanın bulgularına paralel olarak, aile- çocuk arasında problem çözme ve sağlıklı iletişim kurmaya yönelik eğitim verilmesine ihtiyaç vardır.

- Bu araştırma İstanbul Bahçelievler ilçesindeki ebeveyn ve çocukları ile gerçekleştirilmiştir. Bu noktada önemli olan şey başka il veya ilçelerde hedef kitlelere yönelik uygulayıcılar olan hizmet uzmanlarının yetiştirme değerleri, eğitimi, çocukların ve ebeveynlerin problemleri olabileceğini dikkate alarak bu problemlere yönelik çözümlerin de araştırılması yönünde çalışmalar yapılmasını öneriyoruz.

- Sosyal medya, televizyon, internet, reklamların içerikleri çocukların algılamaları, değer edinmeleri üzerinde oldukça etkilidir. Kötü alışkanlıklar, şiddet boyutunda görüntüler çocukları olumsuz etkilemektedir. Bu açıdan ilgili kurumlarla iletişime geçerek, gerek sosyal medyada gerekse televizyon yayınlarındaki içerikler hakkında dikkatli olunması hususunda çaba sarf edilmesi gerekir.

- Deęer eğitiminde birlikçi anlayış çerçevesinde ilerlemek çok önemlidir. Genellikle toplumsallaşma süreci içerisinde çocukların değer eğitimi ebeveynlerin sorumluluğuna bırakılmış durumdadır. Çocukların çoęu vaktinin okulda da geçirildiği dūřunulurse okul bu konuda önemli bir faktördür. Bu anlamda anne, baba, okul, öğretmen yönlendirmesi, değer eğitimi konusunda çocuklara doğru değerlerin benimsetilmeye çalışılması, değerlerin telkin edilmesi etkili bir yöntem olabilir. Aileden sonra okula da büyük sorumluluk düşmektedir. Eęitim sisteminde değer eğitimi bir ders olarak alınıp, bu yönde yöntemlerin geliştirilmesini öneriyoruz.

KAYNAKÇA

- AAK (Aile Araştırma Kurum Başkanlığı), (1994). *Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporlar*, Ankara.
- Aslan, A. K. (2001). Modern Ailede İletişim Sorunları, *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1): 104-105.
- Aydın, B. (2010). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Adams, J. F. (1995). *Ergenliği Anlamak*, (Y.H: Bekir Onur), Ankara: İmge Kitabevi s.75 içinde: Gallatin, J. *Ergenlik Kuramları*, (N. Çelen, Çev.).
- Aydın, M. (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*, 2. Baskı, Ankara: Vadi yayınları.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3): 121-144.
- Adıgüzel, O., Batur, H.Z., ve Ekşili, N. (2014). *Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(19): 166.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1): 7- 18.

Atabey, D. (2014). *Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Değerler Kazanımına Etkisinin İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı.

Bacanlı, H. (2017). Kişilerin Değer Tercihleri ile Değer Örüntüleri Arasındaki Farkı Ortaya Koymaya Yönelik Bir Çalışma: Değer Sosyometrisi Tekniği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34): 61-85.

Baloğlu, M. & Balgamış, E. (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3 (10): 19-31.

Başaran, T. E. (1992). *Yönetimde İnsan İlişkileri*. Ankara: Gül Yayınevi.

Canatan, K. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Algıları ve Cinsiyet Öncelikleri, *Aile Sosyolojisi*. 197-213 akt. Inglehart Vd., (2004). *Human Beliefs and Values, A cross-cultural sourcebook based on the 1992-2002 values surveys*, Siglo XXI Editores, Mexico.

Canatan, K. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Algıları ve Cinsiyet Öncelikleri, *Aile Sosyolojisi*, Canatan, K. ve Yıldırım, E. İstanbul: Açılım Kitap: 197-213.

Canatan, K. (2016), Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi, *Aile Sosyolojisi*, Canatan, K. ve Yıldırım, E. Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: Açılım Kitap: 97-119.

Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi Ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Doğan, İ. (2001). *Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Eşsizöğlu, A. (2012). Aile ile İlgili Temel Kavramlar, Ed. Çınar Yenilmez, *Aile Yapısı ve İlişkileri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 2-19.
- Engels, F. (1990). *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (K. Somer, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1): 79- 96.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı Şehrindeki 'Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları: İstanbul* (4) : 69.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi). Konya: Toplum Yayınları.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (C. Güzer, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi: 197,172.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2):49-59.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Geçtan, E. (1974). *Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Güngör, E. (1999). *Tarihte Türkler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. Profesörlük Tezi. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Goody J. (2001). *Yaban aklın evcilleştirilmesi*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Gökçe, O. (1994). Türk Gençliğinin Sosyal ve Ahlâkî Değerleri. *Ata Dergisi*, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Gülver, Ö. (2015). *Gençlik ve Değerleri*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale.

Gökalp, Z. (2001). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Johnson, A. G. (2000). *The Blackwell dictionary of Sociology*, Oxford:Balackwell Publisher.

Jary D. & Jary, J. (2000). *Collins Dictionary of Sociology*, Glasgow: Harper Collins Publisher.

Korkmaz, A. (2009). *İnşaat Sektöründe Lisans Eğitimi ve Sonrasında Mesleki Kültürlerin Karşılaştırılması*. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Adana.

Kılıç, A.F. (2011). Türkiye’de Ahlaki Değerlerin Yozlaşma süreci, *Eğitim-Bir-Sen*, 19: 45-47.

Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kaya, B. (2013). *Üç Kuşak Arasındaki Değer Değişimi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Konya.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kongar E. (1972). *İzmir’de Kentsel Aile: Yapı, Akrabalarla ve Bürokratik örgütlerle İlişkiler*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Kongar, E. (1991). *Türkiye’de Aile Yapısı, Aile Yazıları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kongar, E. (1993). *Türkiye Üzerine Araştırmalar, İzmir Kentsel Ailenin Değişimi*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2010). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kaya, K. (2002). *Mikrososyoloji ve Toplumsal Grup Tipleri*. Isparta: Fakülte Yayınevi.

Küçük, L. (2009). *Lise Gençliği Değerleri*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Koçak, M. (1999). *İlköğretimde Değer Eğitimi ve Öğretimi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Karasar, N. (1994). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Köknel, Ö. (1970). *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*, İstanbul: Bozak Matbaası.

Köknel, Ö. (1997). *İnsanı Anlamak*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kılıç, R. (2012). *Ahlakın Dini Temelleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/85

Merter, F. (1990). *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Neslitürk, S. (2013). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı Anne Değerler Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

Okumuş, E. (2009). *Değerlerin ve Bir Değer Olarak Dinin İstismarı, Dördüncü Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 428-446.

Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Ozankaya, Ö. (1984). *Toplum Bilimine Giriş*. İstanbul: Tekin Yayınları.

Özlem, D. (2002). Değerler sorununda nesnelcilik/mutlakçılık ve öznelcilik/rölativizm tartışması üzerine. İçinde Bilgi ve Değer: *Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri*, Ed. Şahabettin Yalçın. Ankara: Vadi Yayınları: 282-312.

Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer, *Değerler Eğitimi Dergisi* 1(3) Akt. Theodorson, G. A., & Theodorson, A. (1979). A modern dictionary of sociology. New York: Barnes & Noble: 455.

Özdemir, Ş. & Torlak, Ö.& Vatandaş, Celaleddin (2013). *Aile Yaşam Döngüsü ve Tüketim, Sekam* (Sosyal Ekonomik Araştırmalar Merkezi), İstanbul: Sekam Yayınları.

Parsons, T. (1989). Family's Heritage'den akt: Mark Poster, Eleştirel Aile Kuramı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları: 113-189.

- Sezal, İ. (2003). Toplum ve Aile, *Sosyolojiye Giriş*. Edt. İhsan Sezai, 2.Baskı, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Sarı, Ö. (2016). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı, *Aile Sosyolojisi*, Ed. Mustafa Aydın. Konya: Çizgi Kitabevi 3. Baskı: 23-25.
- Schwartz S. H. & Huismans, S., (1995). *Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions*. Social Psychology Quarterly: 58.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yolunda Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Zirve Ofset Yayınevi.
- Tokdemir, M.A.(2007). *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkında Görüşleri*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitim Ana Bilim Dalı Tarih Eğitimi Programı, Trabzon.
- Turgut, M. (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, Ankara.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: MEB Yayınları.
- Turan, S. Durceylan, B. & Şişman, B. (2005). Üniversite Yöneticilerinin Benimsedikleri İdari ve Kültürel Değerler, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13: 181–202.
- TDK (Türk Dil Kurumu), (2018). Güncel Türkçe Sözlüğü: www.tdk.gov.tr (10 Aralık)
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2018). Boşanma İstatistikleri. www.tuik.gov.tr (30 Mayıs).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2018). Hanehalkı Tiplerine Göre Hane Halkı Oranı. www.tuik.gov.tr (30 Mayıs).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2018). Temel Doğurganlık Göstergeleri. www.tuik.gov.tr (30 Mayıs).

Yıldırım, E. (2016). Aile ve Evlilik Türleri ve Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. *Aile Sosyolojisi*, Yıldırım, E. ve Canatan, K. Konya: Çizgi Kitabevi, 3. Baskı: 65-93.

Yavuzer, H. (1998). Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yalar, T & Yanpar Yelken, T. (2011). Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi Ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.10:18.

Zhang, Y. & Wildemuth, B. (2009). *Unstructured Interviews: Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*. Westpar, CT: Libraries Unlimited

EK-1: MÜLAKAT FORMU- EBEVEYN

AÇIKLAMA

Bu araştırma, sizin Yetiştirme Değerleri ile ilgili bazı konular hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek amacıyla yapılmaktadır. Derlenen veriler sadece bu amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılacak olup, hiçbir şekilde paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılan kişilerin de gerçek isimlerini ve kimliklerini ifşa edecek bilgi kullanılmayacaktır. Araştırmanın sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için soruların samimi ve doğru olarak yanıtlanması gerekmektedir. Mülakat yaklaşık 20 dakika sürecektir. Sizce de bir sakıncası yoksa süreci hızlandırmak ve kolaylaştırmak için görüşmemizi kayıt alacağım. Katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

1. Öncelikle biraz kendinizden bahseder misiniz?
 - Kaç yaşındasınız?
 - Mesleğiniz nedir?
 - Eğitim durumunuzu öğrenebilir miyim?
 - Aylık ortalama geliriniz nedir?
 - Kaç çocuğunuz var?
2. Çocuklarınızı yetiştirirken, terbiye ederken hangi konulara önem veriyorsunuz?
3. Şimdi size çocukların evde öğrenmelerini isteyebileceğiniz bazı hususlar sayacağım. Sizce bunlardan hangileri önem taşır. Size göre en önemli üç değer hangisidir? / Bunların içinden önemsiz olarak gördüğünüz üç değer var mı?
 - a) Sorumluluk duygusu
 - b) Çalışkanlık
 - c) Dürüstlük
 - d) Başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü
 - e) Dindarlık
 - f) Bencil olmama

- g) Söz dinleme ve itaat
 - h) Tutumluluk, para ve malına özen
 - i) Sebat, azim, kararlılık
 - j) Bağımsızlık
4. Çocuklarınızı yetiştirirken en çok zorlandığınız konular nelerdir?
 5. Bu sorunları kendiniz mi çözüyorsunuz yoksa başkalarından yardım alır mısınız?
 6. Sizce bugünün çocukları/gençleri neyi önemli buluyorlar?
 7. Sizce ailede verilen değerler ile okulda verilen/öğretilen değerler farklı mı ?
 8. Okul sizce belli değerlerin aktarılmasında yeterli mi?
 9. Gözlemlerinize göre çocuklarınız en çok kimin fikirlerini önceleyip değer vermektedir?
 10. Kendi ailenizde hangi değerlerin altı çiziliyordu? Neler önemli bulunuyordu?

EK-2: MÜLAKAT FORMU –ÇOCUK

1. Öncelikle biraz kendinizden bahseder misiniz?
 - o Kaç yaşındasınız?
 - o Kaçınıcı sınıftasınız?
2. Sizce hayatta önemli olan şeyler nelerdir neyi önemli buluyorsunuz?
3. Ailede çocuklar eğitilirken-terbiye edilirken neler verilmeli?
4. Size göre en önemli üç değer hangisidir? / Bunların içinden önemsiz olarak gördüğünüz üç değer var mı?
 - a) Sorumluluk duygusu
 - b) Çalışkanlık
 - c) Dürüstlük
 - d) Başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü
 - e) Dindarlık
 - f) Bencil olmama
 - g) Söz dinleme ve itaat
 - h) Tutumluluk, para ve malına özen

- i) Sebat, azim, kararlılık
 - j) Bağımsızlık
5. Okul sizce bazı değerlerin aktarılmasında yeterli mi?
 6. Çevrenizde en çok kimin fikirlerini önemseyip değer verirsiniz?
 7. Sizce bugün gençlerin okul-eğitim ve aile içinde en önemli sorunları nelerdir?
 8. Aileler çocukları hangi bakımdan engelliyor sınırlıyorlar?
 9. Aileniz ile yaşadığınız sorunlar nelerdir?
 10. Şu farklı olsaydı dediğiniz konular nelerdir?

EK-3: KATILIMCI EBEVEYNLERİN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

	Adı	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir Düzeyi (TL)
1 Nolu Ebeveyn	Şükrü Bey	47	Ortaokul	İnşaat	5.000
2 Nolu Ebeveyn	Mehmet Bey	48	Lise	Esnaf	3.500
3 Nolu Ebeveyn	Remziye Hanım	53	İlkokul	Ev Hanımı	1.000
4 Nolu Ebeveyn	Aygül Hanım	50	Ortaokul	Ev Hanımı	3.000
5 Nolu Ebeveyn	Zekeriya Bey	45	Lise	Deri Sektörü	6.000
6 Nolu Ebeveyn	Ayhan Bey	45	Lise	Nakliye	3.000
7 Nolu Ebeveyn	Halil Bey	40	İlkokul	Nakliye	3.000
8 Nolu Ebeveyn	Mahpule Hanım	34	İlkokul	Ev Hanımı	4.000
9 Nolu Ebeveyn	Fikriye Hanım	40	Ortaokul	Ev Hanımı	3.000
10 Nolu Ebeveyn	Şerife Hanım	43	İlkokul	Ev Hanımı	1.200
11 Nolu Ebeveyn	Leyla Hanım	44	İlkokul	Ev Hanımı	4.000
12 Nolu Ebeveyn	Esen Hanım	37	Ortaokul	Ev Hanımı	15.000
13 Nolu Ebeveyn	Mesut Bey	41	Lise	Ticaret	9.000
14 Nolu Ebeveyn	Abdul Bey	49	Ortaokul	Aşçı	4.000
15 Nolu Ebeveyn	Murat Bey	50	Lise	Beyaz Eşya Satımı	7.000
16 Nolu Ebeveyn	Leyla Hanım	49	Üniversite	Devlet Memuru	5.000
17 Nolu Ebeveyn	Ebru Hanım	44	Üniversite	Gıda Mühendisi	7.000
18 Nolu Ebeveyn	Ziya Bey	45	Üniversite	Avukat	12.000
19 Nolu Ebeveyn	Salih Bey	43	Lise	Ticaret	13.000
20 Nolu Ebeveyn	Fatma Hanım	38	Üniversite	Mali Müşavir	6.000

EK-4: KATILIMCI ÇOCUKLARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

	Adı	Yaş	Okul Türü	Sınıf
1 Nolu Çocuk	Fatma	16	Anadolu İmam Hatip Lisesi	10. Sınıf
2 Nolu Çocuk	Tunahan	16	Anadolu Lisesi	10. Sınıf
3 Nolu Çocuk	Enes	15	Anadolu İmam Hatip Lisesi	10. Sınıf
4 Nolu Çocuk	Sena	16	Anadolu Lisesi	11. Sınıf
5 Nolu Çocuk	Azra	16	Anadolu İmam Hatip Lisesi	10. Sınıf
6 Nolu Çocuk	Zeynep	17	Anadolu İmam Hatip Lisesi	11. Sınıf
7 Nolu Çocuk	Simge	16	Anadolu İmam Hatip Lisesi	11. Sınıf
8 Nolu Çocuk	Mehlika	14	Anadolu İmam Hatip Lisesi	9. Sınıf
9 Nolu Çocuk	Şevval	16	Anadolu İmam Hatip Lisesi	11. Sınıf
10 Nolu Çocuk	Ümmühan	16	Sosyal Bilimler Lisesi	10. Sınıf
11 Nolu Çocuk	İbrahim	16	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	10. Sınıf
12 Nolu Çocuk	Berat	17	Özel Anadolu Lisesi	11. Sınıf
13 Nolu Çocuk	Nisa	17	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	12. Sınıf
14 Nolu Çocuk	Mehmet	17	Özel Temel Lise	12. Sınıf
15 Nolu Çocuk	Gizem	17	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	11. Sınıf
16 Nolu Çocuk	Eylem	17	Anadolu Lisesi	11. Sınıf
17 Nolu Çocuk	Şiva	17	Özel Fransız Lisesi	12. Sınıf
18 Nolu Çocuk	İrem	14	Özel Anadolu Lisesi	9. Sınıf
19 Nolu Çocuk	Rüveyda	17	Özel Anadolu Lisesi	12. Sınıf
20 Nolu Çocuk	Barış	15	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	10. Sınıf

ÖZGEÇMİŞ

Melike Sarıkaya

E-mail: melikeesrky@gmail.com

EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2019,
İstanbul

Lisans: Erasmus-Exchange programı, Mykolas Romeris University, Sosyoloji,
2014, Litvanya

Fatih Üniversitesi, Sosyoloji (İngilizce), 2015, İstanbul

MESLEKİ DENEYİM

2012-2016 Genar Araştırma Danışmanlık Ve Eğitim Hizmetleri